T a r t u R i i k l i k Ü l i k o o l

Üldise ajaloo kateeder

AGRAARSUHTED JA TALUPOEGKOND

PRANTSUSMAAL KODANLIKU REVOLUTSIOONI PERIOODIL

(1789 - 1794)

D i p l o m i t ö ö

Töö teostaja:

üliõpil.A. Kennik

ajal.osak. V kurs.

Töö juhendaja:

dots.J. Madisson

Üldise ajal.kateeder

T a r t u 1956

Sissejuhatus.

Prantsusmaa kujutab endast kõige otsustavama, kõige revolutsioooonilisema üÆemineku klassikalist näidet vanalt feodaalselt korralt uuele kapitalistlikule korrale. "Prantsusmaa, kes oli keskajal olnud feodalismi keskkohaks, renessansiajast alates ühtse seisusliku monarhia musterriigiks, purustas suures revolutsioonis feodalismi ja rajas kodanluse puhta võimu sellise klassikalise selgusega, nagu mitte ükski teine Euroopa maa." [I]

XVIII sajandi lõpu Prantsuse kodanlik revolutsioon puhkes selle üha kasvava vastuolu pinnal, mis oli tekkinud ühelt poolt tootlike jõudude arenemise ning teiselt poolt feodaalse Prantsusmaa iganenud sotsiaalse ja poliitilise korra vahel. Feodaal-absolutistlik kord oli Prantsusmaal I789. aastaks veel säilinud. Kuninga ja aadli piiramatule võimutsemisele ja pillavale eluviisile kaasnes talupoegade kõige raskem ekspluateerimine. Kõrgvaimulikud ja aadel, kes moodustasid vähemiku Prantsusmaa elanikkonnast, olid valitsevaiks seisusteks. Talupoegkond, tekkiv väikekodanlus, kodanlus ja linna "pleebs" moodustasid

---

[I] K.Marx, Louis Bonaparte'i kaheksateistkümnes brümäär, lk. 8

kolmanda seisuse. Kolmas seisus oli vastandiks valitsevale klassile, kes esines ilmalike ja vaimulike feodaalide näol esimese ja teise ~~abi~~ seisusena. Kuna aadel XVII-XVIII saj. kestel üha enam laostus, rikastus kodanlus aina. Kodanluse kasv ja rikastumine sundis teda teravamalt tundma oma alandatud seisundit riigis. Nagu kogu kolmandal seisusel, nii polnud ka kodanlusel väljaarvatud feodaliseeruv mantliaadel mingeid võimalusi poliitiliseks võimutsemiseks. Seadused ei kaitsnud ta omandit priviligeeritud seisuste kallaletungide eest, mis toimusid kuningavõimu kaasabil ja toetusel (näiteks maksude süsteemi kaudu).

Rikas ja haritud kodanlus oli XVIII saj. kolmanda seisuse poliitiliselt kõige enam arenenud osaks. Enne revolutsiooni oli ta noor revolutsiooniline klass, kes suundus võimule. Ta esines kogu kolmanda seisuse nimel, formuleeris selle loosungeid, lõi programmi võitluseks revolutsioonieelse korra vastu. Oma tööstuslikus tegevuses ning kaubanduses sattus ta igal sammul teda tõkestavaile vaimulikkonna ja aadli privileegidele ning upsakusele. Seepärast nõudis ta kadu kõigile privileegidele ja takistustele, mis olid Prantsusmaa kapitalistliku arengu teel ja täit majanduslikku ning poliitilist vabadust iseendale. Et kaotada priviligeeritud seisuste nõrkust, esitas ta vabaduse, võrdsuse ja ja vendluse loosungi. Kogu kolmas seisus - linna "pleebs", tekkiv väikekodanlus, talupojad - tervitasid vaimustusega neid kodanluse loosungeid. Siis näis neile veel, et kodanlusel on samad huvid, samad eesmärgid nagu rahvamassidelgi. Võitluses

absolutistliku monarhia ja feodaalsete igandite vastu esines kolmas seisus üksmeelse rindena kodanluse juhtimisel Oli olemas ka töötavate masside ideoloogia utopistliku ~~sot-~~ kommunismi ~~sialismi~~ näol (Morelly) kuid ülekaalu sai ja kujunes domineerivaks süsteemiks kodanlik ideoloogia.

Prantuse töölised (plebs) ei kujutanud endist XVIII saj. lõpul veel iseseisvat klassi oma eriliste nende endi poolt käsitatavate klassihuvidega. Tööliste (plebsi) peamine mass koosnes siis sellidest ja manufaktuuritöölistest. Engels nimetas tolle aja prantsuse töölisi eelproletariaadiks.

XVIII saj. teisel poolel oli Prantsusmaa agrarmaa ja ta rahvastiku põhiline osa tegeles põllutööga. Kuid põhilised tootjad-talupojad olid maaga väga vähe varustatud.[1] Suurem osa maast kuulus aadlikele, kirikule ja ka kodanlusele. Viimane omandas juba enne revolutsiooni maad laostumalt aadlilt. Vana tava kohaselt "ei ole maad ilma senjöörita" säilitas aadel oma õigused maa kohta ka siis, kui see siirdus teisele mitteaadliku päritoluga omanikule.[2] Uus omanik kasutas maad hinnustalupoja õigusega olles kohustatud maksma senjöörile põhilist kindlaksmääratud renti - hinnust. Igalt maalapilt, igalt majalt, igalt kariloomalt maksid talupojad aadlikule maksu. Peale selle äaostasid

---

[2] Kui feodaal müüs maa talupoegadele, linlastele või üldse ekspluateeritud klasside esindajatele, siis ta säilitas ekspluateerimisõigused, Kui ta aga müüs mantliaadlile, linnakodanluse ladvikule, siis läksid need õigused ära koos maaga.

[1] Talupoegade maa küsimus oli mitte eraomandi küsimus, vaid tegemist oli talupoegade käes pärilikus kasutamises oleva maaga, mis oli koormatud raske feodaalse rendisega.

talupoegi veel aadliku monopoolsed õigused nn. banaliteedid ja rasked riiklikud maksud. Selle tõttu elas prantsuse talupoeg väga vaesekt. Ränga koormisena lasus talupoegadel ka kirikule tasutav maks - kümnis. Põhiliseks talupoja liigiks prantsuse külas XVIII sajandil oli väiketalupoeg. "Väiketalupoega all me mõistame siin omanikku või rentnikku, eriti maatüki omanikku mitte rohkem sellest, mis ta võib üldse reegli järel harida oma perekonna abil, ja mitte vähem sellest, mis toidab tema perekonda."[1]

Juba enne revolutsiooni oli prantsuse külas tugevasti süvenenud kihistumine. Kõrvuti väiketalupoegadega esinesid ka jõukad. Palju oli täiesti maatuid ja "hulkureid". Kuid hoolimata sellest, et kõrvuti talupojaga elasid kehvikud olid kõigile talupoegade rühmade feodaalsed koormised väga rasked. Eriti raskeks muutub talupoegade olukord viimaseil aastail[2] enne revolutsiooni seoses nn. "feodaalse reaktsiooni" pealetungiga, mil suureneb feodaalne rendis, pannakse peale uusi makse, võetakse talupoegadelt ära nende kasutuses olevaid maid.

Kõik see kutsus esile talupoegade võitluse feodaalide vastu. Talupojad põgenevad ära küladest, siirduvad linnadesse lootes leida siin kergemat elu. Toimuvad ka talupoegade avalikud väljaastumised feodaalse korra vastu. Eriti võib XVIII saj. teisel poolel märgata terve rida talupoe-

---

1 К.Маркс и Ф.Энгельс, Избр. произвед.,т.11, к.403

2 Nii nimetati seda erilist surveperioodi enne 1789.a. revolutsiooni progressiivsete kodanlike autorite poolt.

gade ülestõuse. Samaaegselt talupoegade liikumisega toimusid ka linna plebeiliste kihtide liikumine, mis I789.a. viis kodanlikule revolutsioonile. Selle revolutsiooni ühéks põhiküsimuseks pidi olema agraarküsimuse lahendamine.

Prantsuse kodanlik revolutsioon oli tõeline rahvarevolutsioon, sest rahvamassid , ta määratu suures enamuses, võtsid revolutsioonist osa aktiivselt, iseseisvalt oma nõudmistega. Alustanud võitlust feodalismiga, ei jäänud massid peatuma poolel teel, vaid hävitasid ta lõpuni. Oma ülesandeilt kodanlik, hargnes Prantsuse revolutsioon kodanlik-demokraatlikuk/ revolutsioonina, milles rahvamassid astusid välja oma iseseisva programmiga, lõid oma revolutsioonilised organisatsioonid ja vajutasid pitseri kogu revolutsiooni käigule.

Seepärast suutis prantsuse rahvas lahendada lühikese ajaga kõik revolutsiooni põhilised ülesanded. Rahvamassid andsid Prantsuse revolutsioonile jõu ja ulatuse, ilma milleta oleks revolutsiooni võit olnud võimatu. Kõik suured pöörded Prantsuse revolutsioonis (I4. juulil I789.a., I0. aug. I792.a. ja 3I. mail - 2. juunil I793.a.) viidi läbi rahvamasside poolt. Sellepärast nimetatakse Prantsuse kodanlikku revolutsiooni ka kodanlik-demokraatlikuks revolutsiooniks.

Kõige väljapaistvama perioodi revolutsioonis moodustas jakobiinide diktatuuri aeg. Siis purustati kõige otsustavamate abinõudega feodalismi viimased jäänused. Jakobiinid teostasid selle paari kuuga mida mitme aasta jooksul eelmised revolutsioonilised valitsused ei suutnud teha.

Täites kodanliku revolutsiooni ülesannet - soodusta-

des kapitalismi kasvamist - ei kõrvaldanud jakobiinid maapuudust prantsuse külas. Ta tegi vaid lõpu talupoegade feodaalsele ekspluateerimisele ja kõrvaldas takistused põllumajanduse kapitalistliku arengu teelt Prantsusmaal. Feodaalne ekspluateerimine asendus kapitalistliku ekspluateerimisega.[I] Eeldusi selleks, et kodanlik revolutsioon areneks edasi proletaarseks siis veel ei olnud. Kuid ainult proletaarne revolutsioon suudab vabastada rõhutud massid igasuguse ekspluateerimise alt. Sellise revolutsiooni klassikalise näiteks oli Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon Venemaal 1917.a.

Käesoleva töö kirjutamisel lähtusin kõigepealt marksismi-leninismi klassikute seisukohtadest ja hinnangutest Prantsuse revolutsiooni kohta. Marx, Engels ja Lenin on üksikasjaliselt analüüsinud kõiki Prantsuse revolutsiooni tähtsamaid sündmusi, andnud hinnanguid selle peamistele sündmustele. Nende poolt on näidatud, millist osa mängis revolutsioonis kodanlus, talupoegkond ja töölised. Minule olid eriti tähtsad klassikute analüüsid talupoegade kohta. Marx, Engels ja Lenin näitasid talupoegkonda kui revolutsiooni peamist liikumapanevat jõudu. "Just linna "pleebsi" liit demokraatliku talurahvaga andis...XVIII saj Prantsuse revolutsioonile hoo ja jõu" kirjutas Lenin.[2]

I Jakobiinid kui kodanluse ideoloogid võitlesid kapitalistliku formatsiooni eest, mis ei kaotanud ekspluateerimist, vaid asendas ühe ekspluateerimise viisi teisega.

2 V.I.Lenin, Teosed, 17. k., lk.371

Prantsuse revolutsioonis moodustas talupoegkond kodanluse reservi. Tol ajal noor majandusliku ja poliitilise arengu algastmel seisev kodanlus "...ei tundnud hirmu oma võimu kindlustamise pärast ja ta oli valmis sõlmima liitu talurahvaga. See liit kindlustas revolutsioonile täieliku võidu."[1]

Kuid hiljem, saanud vabaks feodalismi kammitsaist ja kindlustanud oma võimu, reetis kodanlus talurahva. Kodanlus hakkas kartma oma uue - kodanliku omandi pärast. Seepärast ei olnud ta enam huvitatud revolutsiooni edasiarendamisest. Talurahvas sattus uue - kapitalistliku ekspluateerimise alla. "Kuid feodaalaadli ja /kogu muu ühiskonna esindajana esineva/ kodanluse vastandlikkuse kõrval oli olemas üldine vastandlikkus ekspluateerijate ja ekspluateeritavate, rikaste logelejate ja töötavate kehvikute vahel."[2] Ekspluateerimisest võis talurahvast vabastada ainult proletariaat. Seda ei olnud Prantsusmaal aga tol ajal veel olemas.

Nõukogude ajalooliste töödest omasid käesoleva töö kirjutamisel suuremat tähtsust V.P.Volgini ja E.V.Tarle toimetusel ilmunud "Французская буржуазная революция 1789-1794" ja A.Manfredi "Французская буржуазная революция конца У111 века" Esimeses töös on Prantsuse revolutsiooni käiku käsitletud võrdlemisi üksikasjaliselt, kuid agraarsuhete ja talupoegkonna seisundi kohta põhjalikumat käsitlust selles töös ei ole. Samasugune on olukord ka Manfredi töös. Siiski sain

---

1 V.I.Lenin, Teosed, 2I. k.,1k.377

2 F.Engels, Anti-Dühring, Tallinn, I954, 1k.I6

ma neist raamatutest mõne küsimuse kohta kasulikku materjali.

Põhimaterjali oma tööks sain kodanlikelt autoritilt, kelle töödesse tuli suhtuda aga väga kriitiliselt. Nende tööde peamine väärtus seisneb just rikkalikus faktilises materjalis. Kõige tähtsamad neist olid vene liberaal-kodanliku ajaloolise (nn."vene koolkonna") Karejevi, Lutšitski ja Kovalevski tööd.

Ajaliselt vanem on neist N.Karejevi magistridissertatsioon "Крестьяне и крестьянский вопрос во Франции в последней четверти XVIII в."(ilmus 1879.a.), mis "oli Venemaal esimene suur originaalne konkreetselt ajalooline töö XVIII saj. lõpu Prantsuse kodanliku revolutsiooni kohta."[1]

"Härra Karejevi töö on suurepärane (excellent)," märkis K.Marx kirjas M.Kovalevskile.[2] Karejevi töö väärtus seisneb selles, et ta lükkas ümber tol ajal valitsenud reaktsioonilise prantsuse ajaloolase Tocqueville'i väite nagu oleksid talupojad Prantsusmaal enne revolutsiooni olnud maaomanikud. Karejev näitas arhiivimaterjalide alusel üksikasjaliselt seda rasket iket, mis lasus prantsuse talupoegadel. Karejevi teene seisneb ka selles, et ta oli üks esimesi ajaloolasi kes vaatles prantsuse talupoegkonda algamud kuid veel mitte

---

1 Б.Г.Вебер, Первое русское исследование Французской революции XVIII в. Из истории социально-политических идей Москва, 1955, lk.646. Veberi töö kõrval pakub huvitavat historiograafilist materjali Karejevi kohta ka И.Фроловa töö "Значение исследований Н.И Кареева для разработки истории французского крестьянства в эпоху феодализма" /Средние века, VII/.

2 Переписка К.Маркса и Ф.Энгельса с русскими политическими деятелями,1k.232

lõpule jõudnud kihistumise seisukohalt. Tema töö suurem osa on pühendatud talupoegade seisukorra kirjeldamisele revolutsioonieelsel Prantsusmaal. Töö esimeses osas vaatleb Karejev üksikasjalisemalt ka agraarseadusandluse käiku revolutsiooni ajal. Sellest on peamine osa pühendatud Asutava Kogu agraarpoliitika analüüsimisele, kuna Legislatiivi agraarseadusandlust on puudutatud vähem. Jakobiinliku Konvendi dekreetid agraarküsimuse kohta on mainitud vaid möödaminnes.

I.Lutšitski on kirjutanud prantsuse agraarolude kohta palju töid, mis puudutavad nii revolutsioonieelset kui ka revolutsiooniaegset perioodi. Oma töödes toob ta väga palju statistilisi andmeid, mis ongi tema tööde peamiseks väärtuseks. Kuid nendest andmetest teeb Lutšitski tihti ekslikud järeldused. Nii arvab ta, et prantsuse talupoegade käes oli juba enne revolutsiooni tunduv osa maavaldustest (I/3 - 3/5). Samuti ei hinnanud Lutšitski küllaldaselt talupoegadel lasuvate feodaalsete koormiste raskust ja tema juures tuleb ilmsiks klassivastuolude kinnimätsimine, kuna ta ei osanud seda raskust väärilselt välja tõsta ja sellele õiget hinnangut anda. Lutšitski eitas ka talupoegade majanduslikku diferentseerumist prantsuse külas. Reas töödes tuli ta ekslikule järeldusele nagu ei oleks revolutsioon põhjustanud mingit muutust talupoegade olukorras. Vaatamata neile ekslikele seisukohtadele omavad Lutšitski tööd suurt väärtust tema poolt kogutud tikkaliku faktilise materjali tõttu. Lutšitski on seni ainus ajaloolane, kes töötades prantsuse arhiivides on kogunud ja statistiliselt kokku võtnud sellist materjali, millist ei ole ühelgi teisel

autoril. Lutšitski andmeid kasutamata ei saa töötada ükski prantsuse agraarajalugu uuriv ajaloolane.

Kohkearvulised on ka Lutšitski kaasaeglase M.Kovalevski tööd XVIII saj. lõpu/ prantsuse agraarolude kohta.[I] Vastupidiselt Lutšitskile väitis Kovalevski, et suur osa talupoegade kasutuses olevast maadest enne revolutsiooni olid mitte talupoegade vaid priviligeeritud seisuste käes. Seejuures talupoegade maaomand mitte ei suurenenud, nagu väitis Lutšitski, vaid vähenes. Seega seisis Kovalevski tõele palju lähemal kui Lutšitski. Kuid ka Kovalevski ei suutnud anda prantsuse talupoegade seisundi õiget käsitlust, mistõttu tööd pakuvad huvi vaid seal sisalduva faktilise materjali tõttu.

Teiste autorite tööd omasid käesoleva töö kirjutamisel vähemat tähtsust. Siin võib mainida veel D.Petrovi raamatut "Ликвидация сеньериального режима во Франции по документам изданным Саньяком и Кароном"

kus on põhjalikult käsitletud revolutsiooniaegset agraarseadusandlust. Võrdlemisi üksikasjaline on ka F.Volters'i "Очерки по истории аграрных отношений и аграрного вопроса во Франции 1700-1790 гг." Väärtuslikke andmeid Prantsuse revolutsiooni kohta pakkusid samuti A.Mathiez'i[2] tööd.

I Peale tsiteeritud töödc on kasutatud ka Kovalevski tööd "Вопрос о размерах крестьянской собственности до революции и о том, в чьи руки перешла масса конфискованных у церкви земель" /Русская мысль, 1896, № 6.

2 Peale "Французская революция" on läbi töötatud ka "Борьба с дороговизной и социальное движение в эпоху террора", mis pakkus väärtuslikku materjali jakobiinliku konvendi kohta

E Et mõista põhjapanevat muudàtust, mis toimus Prantsusmaa agraarsuhetes revolutsiooni käigus, selleks alustasin oma tööd revolutsioonieelse Prantsusmaa agraarsuhete iseloomustamisega.

AGRAARSUHTED JA TALUPOEGKOND PRANTSUSMAAL 1789.a. KODANLIKU REVOLUTSIOONI EEL

Feodaalne maavaldus, eriti talupoegade maavaldus Prantsusmaal revolutsiooni eel.

Feodaalset maavaldust Prantsusmaal XVIII sajandil enne revolutsiooni iseloomustab selle suur mitmekesisus. Maad omasid feodaalid-aadlikud, kirik, talupojad ja kodanlus. Kõigi nende maaomanike omavahelised suhted olid äärmiselt keerulised. Mainitud rühmade vahel oli maaomand jaotatud väga ebaühtlaselt. Veelgi ebaühtlasemalt jagunes maaomand nende rühmade eri kihtide vahel. Käesoleva töö antud osas on püütud anda ülevaade sellest, kuidas oli jaotatud maavaldus mainitud 4 rühma vahel, millise osa maadest omasid talupojad ja kuidas olid varustatud maaga üksikud talupoegade rühmad revolutsioonieelsel Prantsusmaal.

Nagu märgitud, ei olnud maavalduse jagunemine Prantsusmaal ühtlane. Suurem osa maast oli kahe priviligeeritud seisuse (aadli ja vaimulike) käes. Nende valduses oli 80 % kõigist heinamaadest ja metsadest. Põllumaast oli revolutsiooni eel suur enamus maad talupoegade ja laostuvalt aadlilt maad ostva kodanluse kasutuses. Manfredi andmete järgi oli aadli ja vaimulike käes mitte vähem kui 17 % künnimaast.[1] Üksik-

---

[1] А.Манфред, Французская буржуазная революция конца XVIII века /1789-1794/, Москва, 1950, lk.10.

asjaliselt on neid suhteid uurinud I.V.Lutšitski, kes annab järgmised andmed talupoegade, vaimulike ja aadlike maavaldu-[1] se kohta:

Artois'	aadlil	29%	vaimulikel	22%	s.o.51%	talupoegade	33%	vast[2]
Picardie's	"	33,4%	"	14,6%	s.o.48%	"	36,7%	"
Burgundias	"	35,1%	"	11,6%	s.o.46,7%	"	33,1%	"
Limousin'is	"	15,3%	"	2,4%	s.o.17,7%	"	59,2%	"
Ülem-Auvergne'is aadlil	u.	11%	"	2,1%	s.o.üle 13%	" üle	50%	"
Quercy's	aadlil	15,5%	" umb.	2%	s.o.umb.18%	"	54%	"
Dauphine'is	"	u. 12%	" "	2%	s.o. 14%	"	40,8%	"
Bèarn'is	"	u.20%	"	1,1%	s.o.üle 21%	"	60%	"
Roussillon'is aadlil		32%	"	4%	s.o. 36%	"	40%	"

Toodud andmed hõlmavad nagu võib kergesti veenduda nii Põhja- (Artois, Picardie), Kesk- (Limousin, Ülem-Auvergne) kui ka Lõuna-Prantsusmaad (Bèarn, Roussillon). Kuigi nad ei anna ammendavat ülevaadet maavalduse jagunemise kohta Prantsusmaal, võimaldavad nad siiski feodaalse maavalduse teatud iseloomustamist.

---

1 И.В.Лучицкий, Крестьянство во Франции XУIII в. /книга для чтения по истории нового времени, том II/, Москва, 1911, lk.257-258.

2 Ülejäänud maad kuulusid linna kodanikele jt. vähemtähtsatele rühmadele.

Nagu nähtub toodud andmeist, oli kiriku valduses oleva maa hulk üsna erinev ulatudes 1 % kuni 22 %-ni. Abtkonnad moodustasid tol ajal üsna laiade mõõdetega läänid, mis sisaldasid endas rea külasid, rea sõltuvaid isikuid - nii krahve, lihtaadlikke, liikmeid kodanluse hulgast ja talupoegade masi.[1] Nad annavad enamasti vasalli vande ning on ühes või teises astmes sõltuvad abtkonnast, maksavad mitmesugust liiki makse. Kloostri tegelikus käsutuses on umbes 1/10 abtkonna maadest. Ülejäänud maad antakse rendile, Maad, mis asetsevad teiste isikute valduses, moodustavad nn. mouvances s.o. abtkonnast sõltuvad maad.

Prantsusmaa eri osades olid kirikuläänid erineva suurusega ja mängisid erinevat osa. Pariisi ümbruses näiteks oli nende osatähtsus võrdlemisi väike. Nende senjöriaalne võimulatus ainult 56 kihelkonnale ja kokku umbes 62 000 arpent'ile[2] maale, mis moodustas 14 % 9 ringkonna territooriumist.[3] Selle eest olid need läänid kontsentreeritud enam kui aadliläänid.

Aadli suurmõisad olid peamiselt levinud Kesk- ja Põhja-Prantsusmaal, kuna Lõuna-Prantsusmaal olid aadlike mõisad

---

1 Лучицкий, Крестьянство... , lk.258.

2 arpent (arpennum) = 0,35-0,40 ha

3 Лучицкий, Аграрные отношения накануну революции в окрестностях Парижа /ЖМНП № 6, 1915/, lk.254.

tunduvalt väiksemate mõõdetega, kusjuures torkab silma aadli maavalduse hulgalise suuruse suhteline vähesus.[1] Ei olnud haruldus eks kui aadlikud omasid maad 1000, 2000 kuni 10 000 arpent'i. See juures ei olnud aadlike maad kontsentreeritud, vaid laiali paisatud mitmesse kihelkonda. Näiteks Põhja-Prantsusmaal Picardie's Vimeux ja Amiens'i ringkonnas olid suurimateks maaomanikeks 1789-90.a. krahv Gomez ja markii Valangard.[2] Ühel oli omandiks 2316 journaux (üle 1000 ha) maad, teisel 2032 journaux maad. Ühe maad olid laiali paisatud 14 kihelkonda, teisel 10 kihelkonda. Seega tuli kihelkonna peale keskmiselt 150-175 journaux (75-100 ha).

Samuti oli killustatud seisundis maaomand suurusega 500-600 ha (3-10 kihelkonnas), 400-500 ha (5-8 khlk.) ja 300-400 ha (2-7 khlk.). Samasugune nähtus esineb ka Artois jt. Põhja-Prantsusmaa osades ning Kesk-Prantsusmaal (Berry, Limousin jt.). Kesk-Prantsusmaa lõunapoolsetes piirkondades langes suurmõisate arv ja ühe kihelkonna peale tuleva maa ulatus. Keskmine maavaldus oli siin 150-200-300 arpenti.[3]

Prantsusmaa lõunaosas suurmõisad kaovad.[4] Maavalduse

---

1 Siinjuures tuleb märkida, et prantsuse feodaalid ise oma maad ei majandanud, vaid olid täielikud parasiidid, kes elasid talupoegadelt saadavast feodaalsest rendist.

2 Лучицкий, Крестянство..., lk.262

3 Sealsamas, lk.262.

4 Sealsamas, lk.263.

suurim ulatus oli siin 600-700 arpenti, kuid killustatus on endiselt suur. Roussillon'is d'Oms valdused moodustasid 661 arp., kuid asetsesid 21 kihelkonnas. Mõisad, millede suurus ületas 100 arp., ei asetsenud kunagi ühes kihelkonnas. Isegi mõisad suurusega 25-50 arp. ainult 3 juhul 18-st asusid samas kihelkonnas, kuna ülejäänud juhtudel vastavalt 2-5 kihelkonnas.[1]

Maksimaalse suuruse saavutas senjöriaalsete valduste kontsentratsiooni aste Pariisi ümbruses[2], moodustades rea kõige suuremaid lääne Prantsusmaal. Ühest senjöörist sõltus siin kümneid kihelkondi. Maksimaalse ulatuse saavutasid kõrgaadli senjöriaalsed valdused Versailles' subdelegaatkonnas[3], kus nad jõudsid 62 % peale kogu subdelegaatkonna territooriumist.

Senjööri maad jagunesid[4] 2 ossa: 1) maad, mis olid tema enda käes ja 2) maad ja kõlvikud, mis anti rendile. Esimese osa alla (nn. rèserve) kuulusid loss, aiad, heinamaad, metsad. Künnimaad reserveeritakse äärmiselt harva. Versailles' moodustasid aiad ja pargid 21 % reserveeritud maadest, metsad 62,2 %, künnimaa ainult 10 %.[5]

---

1 Toodud arvud ei pretendeeri selle küsimuse ammendavale lahendusele, vaid on üksikud iseloomustavad näited.

2 Лучицкий, Аграрные отношения..., lk.249.

3 Sealsamas, lk.251.

4 Лучицкий, Крестьянство..., lk.266.

5 Лучицкий, Аграрные отношения ..., lk.271.

Künnimaa koos mitmesuguste kõlvikutega anti võõrastesse kätesse,peamiselt talupoegadele. Töötavatest talupoegadest rentis maad just see osa, kellel oma osa ei võimaldanud äraelamist. See oli üldine nähtus XVIII sajandi Prantsusmaal ning ei olnud maakonda, mis oleks moodustanud erandi. Isiklikku majapidamist oma mõisates pidasid aadlikud vaid Bretagne'is ja Provence'is, kuna kiriku valdused anti kõik rendile.

Tuleb märkida veel, et lään ja maavalitsus ei langenud alati kokku, vaid moodustasid 2 erinevat instituuti.[1] Võis olla senjöör, omada lääni ja samal ajal mitte omada tükkigi maad. Paljudel juhtudel oli küllaldane näit. ainult poollagunenud lossi olemasolu, mis oli vaid ajutiseks varjupaigaks farmerile ja senjööri maksukogujale. Vastupidi, võis jälle omada aadlimaad ja mitte omada senjööri õigusi. Inimesed, kes olid kohustatud sellisel juhul tasuma senjöörile makse (talupojad, aadlikud, kodanlased) pidid need maksud viima lähemasse kohta, kus elutses farmer või senjööri maksukoguja. Näiteks hertsog de Noailles, üks rikkamaid omanikke Limousin'is sai hiigelsumma tulusid, kuigi tema omandus mitmesugustes kihelkondades saavutas vaevalt 600 arpenti. Tulud neilt maadelt ei moodustanud isegi 1/100 kogu tema

---

[1] Лучицкий, Крестьянство..., lk.259.

sissetulekutest.

XVII ja XVIII sajandil hakkas suur osa aadlikest toreda õukonnaelu ja oma mõisate hoolimatu juhtimise tõttu laostuma ja andis sellega kodanlusele ning talupoegadele võimaluse aadlike maade omandamiseks.[1] Tihti ostis kodanlus aadlimaid selleks, et müüa neid edasi talupoegadele.[2]

Kodanluse suurmõisate iseloom oli üldjoontes samasugune nagu aadlike oma. I.V.Lutšitski märgib siin ära 2 joont, mis andis neile erilise iseloomu:[3] 1) enamus suuri kodanlikke mõisu oli peaaegu eranditult ametnike (intendandid, administratsiooni- ja politseiametnikud, advokaadid jne.) käes. Enamikul juhtudel omasid nad maad, mis vastasid aadli keskmisele maavaldusele. 2) Suured kodanlikud mõisad koondusid peamiselt Kesk-Prantsusmaale (Limousin, Berry, lõunas Languedoc, Guyenne), enamuses selliste suurte linnade nagu Toulouse, Bordeaux jt. lähedusse.

Suur- ja keskmiste mõisate killustumus suhteliselt väikesteks osadeks ning paisatuna erinevatesse kohtadesse tegi veelgi võimatumaks suurmajapidamise arengu ja asetas tema ette raskelt ületatavad takistused. Kõige tühisem protsent aadlikest (veel vähem kondalusest) tegeles iseseisva

---

1 Ф.Вольтере, Очерки по истории аграрных отношений и аграрного вопроса во Франции 1700-1790 гг., Москва-Петроград, 1923, lk.3.

2 Sealsamas, lk.4-

3 Лучицкий, Крестьянство..., lk.263.

põllupidamisega. Ka vaimulikkond, kes varemalt tegutses rohkem põllundusega, vähendas oma põlde ja andis maad rendile.

Näit. 112 aadlikust-omanikust, kes valdasid Limousin'is umbes 40 000 arpent'i maad, vaid 13 harisid ise maad domestiques[1] abil ja sedagi kokku umbes 1150 arp. või 2,9 %. Berry's tegutses iseseisva majapidamisega vähem kui 2 %, Picardie's ja Artois's (Põhja-Prantsusmaal) mitte üle 3 % aadlikest.[2]

Kodanlus mängis põllupidamises tühist osa ning tema poolt aadlikelt maa ostmine ei omanud mõju põllukultuuri tõstmisele.[3] Paljud aadlikud ja kodanlased ei elanud maal, vaid tervete aastate kaupa oma mõisate ligidastes linnades, samuti Pariisis ja Versailles's. Nende mõisad aga anti rendile.

XVIII ja eelmisi sajandeid Prantsusmaal iseloomustab kapitali juurdevoolu puudumine põllundusse. Sellega seletubki põllundusliku kultuuri mahajäämus, mis iseloomustab majanduslikku elu Prantsusmaal. See mahajäämus viis selleni, et keskmine saak arpent'ilt või tiinult jäi muutumatuks kogu XVIII saj. vältel.[4] Kulutused maa ülesharimisele, mida suurendas ka töökäte puudus ja teoorjuse kadumine, olid niivõrd

---

1 domestiques = majateenijad.

2 Лучицкий, Крестьянство..., lk.264.

3 Sealsamas, lk.265.

4 Sealsamas, lk.268.

suured, et neelasid peaaegu kõik tulud ja tegid selle ette-
võttc aadlikule ja kodanlusele kahjulikuks.[1] Samalt maalt
saadi, kui ta anti rendile, mitu korda rohkem tulu kui isik-
liku harimise juures.

Suurmaaomand haaras küll 4/5 Prantsusmaa territooriu-
mist, kuid ülekaalus oli talupoegade väikemaapidamine. Turgot
andmete järgi 4/7 Prantsusmaa territooriumist oli valitsevaks
väikemaapidamine.[2] Väikemaapidamine haaras 30 milj. arpent'i ,
kuna suurmaapidamine ainult 6 milj. arpent'i.

Talupojad revolutsioonieelsel Prantsusmaal ei kujuta-
nud endast ühtlast massi, vaid kihistumine nende seas oli
saavutanud juba üsna tunduva ulatuse. Põhiliselt jagunesid
nad 2 ossa: iseseisvad peremehed ja sulased. Jõukama osa kü-
las moodustasid nn. cultivateur ja laboŭreur. Cultivateur'ks
kutsuti kõige sagedamini külas elunevat ettevõtjat[3] , laboureur'k
aga tegelikku kündjat. Viimast võis austuse märgiks kut-
suda ka cultivateur'ks. Kaasaegse mõiste järgi võib laboureur'i
nimetada keskmikuks.

"Kõikjal, kus valitseb keskmine ja suurmaavaldus moodus-
tavad kõige rohkearvulisema klassi külas põllumajanduslikud
sulased."[4] Ka Prantsusmaal asetati laboureur'idele, kes

---

1 Лучицкий, крестьянств..., lk.269.

2 Н.И.Кареев, крестьяне и крестьянский вопрос во Франции в последней четверти XVIII века, Москва, 1879, lk.186.

4 Sealsamas, lk.104.

4 Ф.Энгельс, крестянская война в Германии, Москва,

omasid isiklikku majapidamist alati vastu sulased[1] (manouvries[2]), kes oma olemasoluks omasid vaid paari käsi, mõnikord majakese koos väikese juurviljaaiaga, mitte alati ühe või paar karilooma. Manouvries kas palkasid end tööle teatud ajaks (ouvriers, domestiques, valets) või töötasid päevilistena (journaliers). Kolmanda külaelanike rühma moodustasid mitmet liiki käsitöölised (artisans).

Mainitud talupoegade grupid olid varustatud maaga äärmiselt ebaühtlaselt. Näiteks Limousin'is olid talupojad varustatud maaga järgmiselt:[3]

laboureur	omas keskmiselt	26,5	arpent'i	maad	
kodutöölised	omasid "	8	1/4 "	"	
viinamarjakasvatajad	omasid keskmiselt	7	1/4	arpent'i	maad
päevilised	" "	6	3/4 "	"	
pooleteramehed (metayers)	" "	6	1/2 "	"	
küla käsitöölised	" "	3	3/8 "	"	

Kui aga võtta iga grupp üksikult, siis ka seal oli ebaühtlus maade jagunemises nii grupi iga liikme kui ka antud grupi alagruppide liikmete vahel. Näiteks võib tuua andmed Limousin'i ja Lyonnais kohta:[4]

---

1 Кареев, Крестьяне..., lk.104.

2 või ka manoeuvres; mõnikord nimetati manouvrier'd journalier'ks ja vastupidi.

3 Лучицкий, Крестьянство..., lk.271.

4 Sealsamas.

	(50 ja rohkem arpent'i)	(20-50 arp.)	(1-20 arp.
Limousin'is: talupoegade suurmaa valdus;		keskm valdus;	väike maavaldus
laboureur'del	24,5 %	54,8 %	19,7 %
journalier'del	1,2 %	17,2 %	69,0 %
Lyonnais:			
laboureur'del	32,2 %	39,5 %	28,3 %
journalier'del	1,5 %	9,9 %	88,7 %

Nagu toodud andmetest nähtub olid enamik journaliers väikemaapidajad, kuna ga laboureur'ide hulgas oli kõige enam keskmaapidajaid. Ei olnud säärast gruppi, kus oleksid puudunud maatud. Isegi nendes gruppides, kes olid keskmiselt enam varustatud maaga oli maatute protsent mõnikord suurem kui neis gruppides, kes olid maaga vähem varustatud. Näiteks andmed Limousin'i kohta:[1]

	maaga	maatuid
laboureurs	77,0 %	23 %
vignerons	96,9 %	3,1 %
journaliers	87,8 %	12,2 %
metayers	86,7 %	13,3 %
artisans	92,5 %	7,5 %
kodutöölised	72,3 %	27,7 %

Kõrvuti kihelkondadega, kus talupojad olid maaga varus-

---

[1] Лучицкий, Крестьянство..., lk.272.

tatud võrdlemisi hästi, leidusid kihelkonnad, kus talupoegadel oli maad vähe või peaaegu mitte sugugi. Enamuses kihelkondades jagunes maa ikka nii, et jõukam osa oli maaga külladaselt varustatud, kuna vaesem osa oli peaaegu maatu.

Lääne-Prantsusmaal näiteks Normandias, Poitou's, Berry's, Bretagne'is oli talupoegade käes umbes 1/5 maavaldusest.[1] Ülejäänud Prantsusmaal oli talupoegade käsutuses oleva maa hulk suurem. Ainult Põhja-Prantsusmaal pidasid talupojad oma käes kõigest veidi üle 1/3 kogu maast (Picardie, Artois jt.), kuna Kesk-Prantsusmaal talupoegade omandus (Limousin, Auvergne jt.) haaras juba peaaegu poole kogu territooriumist, mõnedes idapoolsetes osades (Dauphine') ligi 2/5.[2] Lõuna-Prantsusmaal (Languedoc, Roussillon jt.) talupoegade maavaldus ulatus peaaegu pooleni kogu territooriumist, aga Béarn'is ületas 50 %.

Kesk-Prantsusmaal kõrvuti kihelkondadega, kus maatuid oli 1-2 % leidusid kihelkonnad, kus maatute hulk oli 20 %, 30 %, 40 %, 50 % ja isegi 80 %. Võttes kõik andmed tervikuna sama Kesk-Prantsusmaa kohta meiame, et maaga oli varustatud 82,4 %, maatuid aga 17,6 % talupoegkonnast. Umbes samasugust pilti näeme Prantsusmaa lõunaosas. Maatute talupoegade protsendiline suhe maadomavasse kasvab Prantsusmaa lääneosas.

---

1 Лучицкий, Крестьянёство..., lk.246.

2 Sealsamas, lk.247.

Alam-Normandias ja Perche'i piirkonnas maatute protsent ulatub kuni 80 %. See on ka ühtlasi suurim arv, millist seni on suudetud kindlaks määrata. Põhja-Prantsusmaal (näiteks Picardie's) ta langeb kuni 1/3 kogu talupoegade arvust.

Feodaalse õiguse järgi jagunesid kõik talupoegade valdused Prantsusmaal enne revolutsiooni 3 liiki: allood, feodive ja censive.[1] Oma olemuselt gruppeerusid nad aga vabasse ja mittevabasse omandi liiki, kuna 2 viimast moodustavad ühe ja sama maavaldamisviisi 2 erinevat liiki. Feodive'iks kutsuti talupoegade maavaldust Lõuna-Prantsusmaal. Allood oli Prantsusmaal ainsaks täiesti sõltumatu omandi vormiks, mis oli vaba feodaalsetest koormistest ja õigustest ning järelikult ei omanud enda üle senjööri. Kuid alloodset maad omas vaid arvuliselt võrdlemisi väike grupp talupoegi. Ta esines kõrvuti lääni ja censive'iga. Mõnedes piirkondades alloodi ei tunnustatud isegi siis, kui ta omanik omas selle tõestamiseks dokumendi.[2]

Rõhuv enamus talupoegi kuulus nn. hinnus-talupoegade hulka, kes maksid senjöörile maade kasutamise eest nn. hinnust (cens). Kõik maad, mida ei kasutatud allodiaalse õiguse alusel sõltusid sel või teisel viisil mõnest senjöörist. Selles sõltuvuses vormid olid niivõrd erinevad, et nad höl-

---

1 Вольтере, Очерки..., lk.196.

2 Кареев, Крестьяне..., lk.31.

masid kõik astmed alates peaaegu täielikust sõltumatusest ja lõpetades äärmise orjastatusega.

Feodive'il rajanesid mittepr♦viligeeritud omanike suhted senjööridega.[1] Feodive'iga olid seotud nn. "kasulikud õigused". Temale olid allutatud vahetult nn. talupoegade maa osad. Hinnusetalupoeg oli oma maa pärilikuks omanikuks[2], kuid ta ei võinud end kunagi välja osta hinnusest ja temaga seotud feodaalsetest õigustest. Feodive'id võisid omade võrdlemisi väikeseid maatükke, kuna censive võis võtta soliidsed mõõtmed tänu maade juurdeostule.

Censive oli omandi kõige harilikumaks vormiks. Iganemise õigust censive jaoks ei olnud olemas. Censive ei võinud muutuda alloodiks. Ta ei moodustanud täielikku omandust. Censive sõltuvus seisnes mõningas eeskostes, milline kuulus senjöörile. Hinnusetalupoja jaoks oli see tihtipeale väga raske. Rendi mittetasumise puhul senjöörile lubati mõningates kohtades võtta erilist trahvi.[3]

Kogukonnamaad (karjamaad, metsad jne.), mis olid talupoegade ühise valduse all, ei olnud ka täiesti vabad maksudest senjöörile. Senjööri seaduslikuks osaks loeti 1/3 (triage), kuid sageli võtsid nad rohkem.[4]

---

1 Кареев, Крестьяне..., lk.33.

2 Sealsamas, lk.34.

3 Sealsamas, lk.43.

4 Sealsamas, lk.73.

XVIII saj. teisel poolel osalt agronoomiliste õpetuste ja teooriate mõjul ilmub püüe minna üle farmerlusele suuremas ulatuses.[1] Hakatakse moodustama suuri farme, mis tasusid peamiselt rahalisi makse. See oli majanduses uueks nähtuseks, kuid tolle aja tingimustes arenes nõrgalt ja omas vähe tähtsust.

Näit. loendas St.-Valery subdelegaat oma subdelegaatkonnas 33 farmerit, kelledest täiesti jõulkad olid ainult 12, keskmise jõukusega 1, halbu 4 ja väga halbu 2. Lyonnais's loendatakse 37 farmerit, mis moodustas 0,6 % talupoegade arvust. Artois's tuli 140 kihelkonna peale 140 farmerit. Nad ekspluateerisid nii aadli, kodanluse kui ka kloostrite maid. Artois ja Laonnois piirkondades oli terves reas abtkondades peaegu pool maad jagatud suurteks farmideks ja renditud farmeritele. Siiski ei olnud mainitud Põhja-Prantsusmaa piirkondades farmerite majapidamisi selle sõna tõelises tähenduses[2] mitte üle 20 % viljeldavast maast.

Suurimad farmid olid Melun'i kihelkonnas, kus kaks laboureur-farmerit[3] omasid vastavalt 220 ja 165 arp. maad, 2 teist farmerit aga vastavalt 159 ja 150 arp. maad. Hertsog de Villars oli rajanud suurima farmi (529 arp. maad), kus

---

1 Лучицкий, Крестянство..., lk.277

2 Sealsamas, lk.278.

3 Sealsamas, lk.278.

oli 17 hobust, 21 lehma, 230 lammast jne. Kuid selliseid farme leidus äärmiselt harva. Prantsusmaa ülejäänud osades oli suurte farmide andmine farmeritele-kapitalistidele veelgi harvem nähtus.

Seega põhines vana feodaalne süsteem peamiselt maaomandil. Maaomand ise jagunes järgmiselt: 1/5 maast kuulus kroonile, 1/5 vaimulikele, 1/5 aadlile, kuna kolmanda seisuse (kodanlus ja talupojad) osaks langes 2/5.[1]

Feodaalsed suhted kujutasid endast kõige reaalsemat ja ränka tegelikkust.[2] Senjöriaalne võim oli peaaegu erandituit ekspluateerivate klasside käes, kuigi ta ei jagunenud kaugeltki mitte võrdselt nende vahel. Esimest osa mängis siin aadel (peamiselt just kõrgaadel).

Valitsevaks vormiks Prantsuse põllumajanduses oli talupoegade väikemajapidamine. Suurmaavaldajad andsid maa rendile ja selle eest olid talupojad kohustatud tasuma mitmesuguseid koormisi. Allodiaalne või täielik omand oli talupoegadel äärmiselt harv nähtus.

Järelikult oli keskaegne reegel "pole maad ilma senjöörita" säilinud ka XVIII saj. kodanliku revolutsiooni eel ning feodalismi põhialuse moodustas endiselt feodaalne maaomandus.

---

1 Кареев, Крестьяне..., lk.23. Need arvud mõnevõrra erinevad Lutsitski omadest, kuid on ka esitatud hea asjatundja poolt.

2 Лучицкий, Аграрные отношения во Франции накануне революции, Русское богатство, № 2, 1913, lk.189.

Feodaalne rendis Prantsusmaal enne revolutsiooni.

XVIII saj. teiseks pooleks oli endine teorendis kaotanud oma puht-majandusliku iseloomu.[1] Suurel enamikul juhtudel ta oli asendatud kindla maksuga. Talupojad olid kohustatud tegema vaid kindla arvu päevi aastas. Harilik päevade norm oli 2-10 päeva aastas ning ulatus harva üle 15 päeva (selline juhtum on fikseeritud Lotringis). St.-Cloud abtsükonnas oli see vaid 1 päev.

Teorendise teine väljendusviis seisnes kohustuses abistada senjööri heina niitmisel, puude või materjali vedamisel veski, lossi jne. parandamise puhul.[2] Teorendisest kui tööst omaniku põldudel XVIII saj. dokumendid enam ei kõnele. Prantsuse teorendis kannab rohkem riikliku kohustuse iseloomu. Faktiliselt asendati see enamikul juhtudel rahalise tasuga (2-3 soud teorendise ühe päeva eest). Teorendis andamite näol polnud ka enam säilinud ja asendati väikese summaga.

---

1 Лучицкий, Крестянство..., lk.251. Ta oli kaotatud juba XIV saj.

2 Sealsamas, lk.252.

Kui talupoja isik oli vaba, siis maa, millel ta elas, oli pärisorjuslik. Seda loeti aadliku feodaalseks omandiks. Talupoegadele kuulus ta kui mittevaba hinnusemaa. Selle kasutamise eest maksid talupojad aadlikele rahas või loonus muutumatus suuruses renti (hinnust).

XVIII saj. oli Prantsusmaal valitsevaks rentimise vormiks, mida kasutasid aadlikud mõisamaade rentimisel (osalt ka suurtalunikud) metayage (pooleterasüsteem). Inglise agronoomi A.Youngi arvates oli selle süsteemi alla umbes 7/8 Prantsusmaa territooriumist.[1] Hilisemad uurijad väidavad, et see arv oli väiksem, kuid selge on igal juhul see, et metayage oli suures ülekaalus võrreldes rendi teiste liikidega. Erandiks olid vaid mõningad Loode- ja Põhja-Prantsusmaa piirkonnad, kus pooleterasüsteem esines harva (Soissons, Calais).[2]

Hinnustetalupojad olid feodaalselt kõige rängemini ekspluateeritavad. Nad olid kohustatud tasuma senjöörile rahalist hinnust, teatud hulga vilja, kanu jne.[3] Maa müügi ja vahetuse puhul tuli neil tasuda lõivu nn. lods et ventes vrd. teiste talupoegade kahekordses ulatuses. Maad kasutasid hinnusetalupojad lihtsa kasutamisõiguse alusel.

---

1 Arthur Joung, Travels in France during the years 1787, 1788, 1789, Cambridge, 1929, lk.296.

2 Лучицкий, Крестьянство..., lk.273.

3 Лучицкий, Аграрные отношения во Франции..., lk.173.

Kuid kõik hinnusmaade valdajad ei olnud ainult talupojad. Näiteks Artois's provintsis asuvas Notre-Dame'i kloostris kasutasid maad samadel tingimustel kui talupojad ka kodanlus, külapreestrid, kanoonikud.[1] Tõsi küll, kõik hinnusemaad ei olnud maksustatud võrdselt. Mõned olid ühtedest maksudest vabastatud (tasusid näiteks ainult rahalist hinnust). Need erinevused ei olnud seotud valdaja tiitliga vaid maade erinevusega.

XVIII saj. teisel poolel kujunes Bretagne'is välja uus pooleterasüsteemi tüüp. Seal lisandus poole saadud vilja tasumisele veel rahaline rent.[2]

"Naturaalrendi muutumisele raharendiks mitte ainult tingimata kaasneb vaid isegi antitsipeeritakse varanduseta klassi moodustamine, kes teenivad raha sulastena",[3] märkis K.Marx.

Kümne aasta jooksul (1778-1788) Toursnel mõisas Bretagne'is rahaline maks kahekordistus tõustes 200-lt livre'ilt 400-livre'ile.[4] Sellistel tingimustel talupojad laostusid

---

1 Лучицкий, Аграрные отношения во Франции, lk.176.

2 Tuleb märkida, et Bretagne oli mahajäänud kolgas, kus hinnuse raha peale üleminek ei olnud veel lõplikult toimunud. Seepärast oli seal hinnuse tõstmine võimalik.

3 К.Маркс, Капитал, т.III, i.k. 1950, lk.703.

4 Лучицкий, Крестянство,:., lk.274.

ja mõisnikel tuli anda talupoegadele maad naturaalse metayage alusel.

Rent ise oli ajutine ja pikaajaline.[1] Oli ka rendi liik, mis viis teatud aja jooksul maa täielikule omandamisele. Ülekaalus oli lühiajaline rent 3, 6, harvemini ka 9 ja 12 aasta peale. Andamid määrati lepingus kindlaks ja teda tasuti nii rahas kui ka naturaalses vormis vilja, kodulindude jne. näol.

Rendimaad jagunesid 2 liiki: meterijad ja farmid.[2] Meterijaks nimetati krunti, mis oli harimisel pooleteramehe käes. Pooleteramehi iseloomustati inimestena, kes rendivad maad, kuid ei oma võimalust pidada sellel iseseisvat majapidamist.[3] Sellepärast oli omanik sunnitud neid varustama seemne ja kariloomadega. Saak jagati nende ja rentnike vahel. A.Young iseloomustas seda kui kohutavat süsteemi, mis jäädvustas puuduse ega andnud võimalust kultuuri tõstmiseks.

Pooleterasüsteem oli tüüpiliseks suhteks prantsuse talupoegade ja maaomanike vahel. Harilikult jagunes rent nende vahel pooleks. Kuid Prantsusmaal oli selles suhtes palju erandeid, kuna maa omas enamikul juhtudel vähemalt 2 omanikku. Turgot sõnade järgi jaotati produkt maaomaniku ja

---

1 Лучицкий, Крестянство..., lk.279

2 Кареев, Крестьяне..., lk.189

3 Новая история в документах и материалах, вып.I, i.k., 1934, lk.109-110

rentniku vahel alles peale maal lasuvate rentide mahaarvestamist.[1] Maksud maksis jällegi pooleteramees kuigi näit. Limousin'is maaomanik tasus osa makse ise. Auvergne'is jagati taille ja kahekümnendik (mõlemad olid riigimaksud) pooleks pooleteramehe ja maaomaniku vahel. Maaomanik andis poole seemnest kuna tööriistad kuulusid pooeteramehele. Tööloomad tuli enamikul juhtudel laenata. Mõnikord anti materija rendile koos loomade ja tööriistadega.

A.Young räägib, et pooleteramehed olid võlgu oma peremehele. Ta kirjutas: "Mulle kinnitati, et metayer'id peaaegu igal aastal laenavad senjöörilt leiba enne uut lõikust, kuid see vaevalt vääris laenamist, kuna ta oli tehtud rukki ja odra segust."[2]

Champagne'is anti paljud maad rendile 1/3 produktide eest. Omanik andis harilikult loomad ja pool seemnest, pooletermmees aga töö, tööriistad ja tasus maksud. Mõnedes kantonites omanik võttis enda kanda vaid osa neist kulutustest.

Farmid olid meterijatest suuremad, kuigi oli ka erandeid.[3] Farmerlus väljendas maade suurendamise tendentsi väikeste tükkide kontsentreerimise teel ühtedesse kätesse. Farmerid palkasid sulaseid, kuigi kõik seda ei teinud. Farmer

---

1 Кареев, крестьяне.., lk.191

2 A.Young, Travels..., lk.297

3 Кареев, Крестьяне.., lk.189

maksis rendi rahas, kuna pooleteramees tasus rendise produktide näol.

Siiski oli pooleterasüsteem ülekaalus farmerluse ees. Viimane oli Prantsusmaal XVIII uueks nähtuseks.

Maaomaniku ja farmeri suhted olid kindlaks määratud lepingu alusel, kuna omaniku ja pooleteramehe suhetes valitsesid peamiselt tavad, mis andis senjöörile võimaluse teostada vägivalda viimase kallal.

Leping kohustas rentnikku vastupidi metayer'ile, kes pidi tasuma riigimaksu pooles ulatuses, maksma kogu maale langevat maksusummat (nii riiklikke kui senjöriaalseid), tegema omal kulul tarade, tiikide, kaevude, kraavide jne. parandust, vastutama hoonete eest, kui need kannatasid näit. tulekahju puhul.[1] Samal ajal ei saanud ta omaniku poolt (nagu metayer) peaaegu mitte mingisugust avanssi seemne, kariloomade jne. näol. Seadus ei andnud talle õigust saada tasu farmis teostatud paranduste eest. Tähtaja möödumisel toimus farmi ülevaatus ja kõik tekkinud kahjud tuli tasuda rentnikul.

Üldse jagunesid farmid ja rent, mida farmerid tasusid rahas kolme liiki:[2] a) suured mõisad, millised võeti rendile, et rentida neid edasi väikeste tükkidena; b) farmid, mida

---

1 Лучицкий, крестьянство..., lk.274-275.

2 Кареев, крестьяне..., lk.119

hariti palgatööliste abil ja c) talupoegade väikerent. Väike raharent oli aga väga haruldaseks nähtuseks.

1787.a. sõlmitud lepingus hertsog d' Uze's andis parun d' Crucol farmerile 2 farmi ja nõudis nende eest tasu nii rahas kui produktides. Esimese farmi eest nõuti 2700 livre'i, 300 mõõtu kaera, asetati rentnikule kohustus tasuda ja nõuda sisse senjöriaalsed kohustused, anda veokeid koos hobuste ja rakenditega heinaveoks ning talvel jää veoks senjööri jääkeldrisse. Teise farmi eest tuli tasuda 1700 livre'i, 200 mõõtu kaera, ämber õunaveini, 100 kana, 4 hobuserakendit, toimetada kohale 100 koormat heinu ja vedada jäät.

Üks senjöör andis heinamaad, viinamäed ja künnimaa rendile järgmistel tingimustel:[1] viinamäed ühele linlasele 10 livre'i eest arpent'ilt aastas ja ühele talupojale 1/3 saagi eest; heinamaad 2 labourentile 6 livre'i eest arpent'ilt ja künnimaad ühele külakõrtsmikule. Kõik need maad renditi üheksaks aastaks. Peale selle oli veel 3 farmeri rendil kohalike labourur'de käes. Nendelt maadelt sai senjöör aastas tulu 4184 livre'i.

Berry's, Limousin'is, Auvergne'is olid omanike maad jagatud mõisamaadeks (domaines), mis anti rendile killustatud kujul.[2] Talupojad rentisid neid väikeste tükkidena

---

1 Лучицкий, Аграрные отношения во Франции..., lk.176

2 Лучицкий, крестьянство..., lk.276

lühikeseks ajaks. Laonnais piirkonnas anti aadlile kuuluvast maast väikeste tükkidena rendile 88 %, kodanluse maast kogu-ni 98 %. Samasugust pilti näeme Artois's ja Picardie's.

Torkab silma ka farmi valdajate kindlusetu olukord. Kuna rendiaeg ei ületa 9 aastat (sageli 3-6 a.), siis juba 9 aasta järel võidi farmer rähtaja lõppemise puhul farmist väl-ja ajada, kusjuures seadus ei kaitsenud tema õigusi. Kiriku-maadel asuva farmi kaotuse tõi kaasa juba abti surm. See ase-tas farmerluse arengule niivõrd suuri tõkkeid, et kaebekir-jad, millede koostamisele avaldasid mõju ka farmerid, nõua-vad visalt tava kaotamist, mis jättis neid ilma õigusest far-mile senjööri-abti surma puhul. Samuti nõudsid kaebekirjad renditähtaja suurendamist.

Mõnikord anti rendile ka kogukonna maid selle liikmete nõusolekul.[1] Rentida võisid neid siis nii kogukonna liikmed kui ka võõrad. Sel puhul rent kas jagati kogukonna liikmete vahel (juhtus äärmiselt harva) või läks kogukonna väljami-nekute katteks (näiteks maksude tasumiseks). Kogukonna maade rendileandmine oli uueks nähtuseks Prantsusmaa külades.

Lõpuks tuleb märkida veel maksude kasvu maa eest, mis anti rendile. XVIII saj., eriti selle teisel poolel oli Prantsusmaal üsna märgatav hindade tõus. Seoses talupoegade vaesumisega (nad võlastusid) vähenesid ka senjööride tulud,

---

1 Карєев, Крестьяне..., lk.139

eriti neil, kes peale läänide muid tuluallikaid ei omanud. Aadlikud aga hakkasid luksuslikumalt elama ja seepärast püüdsid oma sissetulekuid suurendada. Nad üritasid rahaliste maksude osa ja ulatuse tõstmist. Rendisumma rendile antud maadelt üha tõusis ja ületas viljahindade tõusu.[1] Näiteks Põhja-Prantsusmaal maade eest, mis 1747.a. anti rendile 475 livre'i eest, võeti 1774.a. renti juba 1000 livre'i.

Seoses sellega saab meile selgeks ka talupoegade olukord, kes maade puudusel või selle vähesuse tõttu olid äraelamiseks sunnitud rentima maid. Talupoegade võlastumise ja rentnike laostumise juhtumid üha sagenesid. Neid kohtame terve XVIII saj. vältel. Laostunud rentnikud ja pooleteramehed suurendasid kerjuste armeed. K.Marx iseloomustas XVIII saj. Prantsusmaad maana, kus "... finantsiline, kaubanduslik, tööstuslik ja sotsiaalne häälestus või õigemini ühiskondliku hoone fassaad (kuigi ta omas palju tugevama vundamendi kui Venemaal) kujutas endast midagi satiiri taolist peamise tootmisharu (põllunduse) mahajäänud ja seiskuva olukorra ja tootjate nälgimise üle."[2]

---

1 Лучицкий, Крестьянство..., lk.285.

2 К.Маркс и Ф.Энгельс, Письма о "Капитале", i.k., 1948, lk.213.

Talupoegade seisukord Prantsusmaal revolutsiooni eel kui revolutsiooni põhjustaja.

XVIII saj. teiseks pooleks oli pärisorjus Prantsusmaal juba peaaegu kadunud, kuid ta jäänuseid leidus igal sammul. Kui talupoja isik oli vaba, siis maa, millel ta elas oli pärisorjuslik. Talupoeg tuli, läks, ostis, müüs, sõlmis lepinguid[1], töötas kuna ta tahtis ja kuidas tal oli mugavam. Pärisorjusliku olukorra viimased jäänused olid märgatavad ainult paaris ida-provintsis (liidendatud provintsides), ülejäänud kohtades ta kadus täielikult. Ida-Prantsusmaal ja Savojas omasid kloostritalupojad õigust vabalt minna ühest kohast teise, valida tegevusala, omada liikuvat ja liikumatut varandust jne. Omanikul ei olnud õigust neid kehaliselt karistada, panna talupoegi talle meelepärasele maatükile jne.[2]

Maa, millel talupoeg elas loeti aadli omandiks. Nagu juba nägime oli vaba maa (allood) talupoegade käes erandlikuks nähtuseks. Et kindlustada omale ja oma perekonnale äraelamist, tuli talupoegadel maad rentida. Maa kasutamise eest maksid talupojad renti rahas või loonuses. Talupoegade seas ei ol-

---

1 Лучицкий, крестьянство..., lk.250

2 Sealsamas, lk.251

nud ühtegi gruppi, kes tervikuna oleks eraldatud maast, kes ei oleks omanud maad.[1] Inglismaal oli tekkinud vaba külaelanike kiht, kes olid eraldatud maast ja muutunud palgatöölisteks. Prantsusmaal ei olnud pinda säärase klassi tekkimiseks ja olemasoluks. Alates laboureur'dega (kes olid kõige enam varustatud maaga) ja lõpetades nn. mendiant'iga (s.o. hulkur) ei leidu ühtegi gruppi, keda võiks tunnistada analoogiliseks inglise palgatööliste klassile. Kõige rohkem lähenesid neile nn. journaliers, manoeuvriers, valets ja travailleurs. Lutšitski arvates ei olnud ka nemad täiesti maatud.

Kesk- ja Lõuna-Prantsusmaal, kus talupoegade omandi protsent oli kõige kõrgem, leidus koguni kohti, kus maatuid laboureur're oli rohkem kui maatuid journalier're.[2] Näiteks Limousin'is oli maatuid journaliers 13 %, maatuid laboureur're aga 23 %. Lääne-Prantsusmaal, kus talupoegade maaomand langeb 1/3-le, tõuseb maatute hulk. Burgundias oli maatuid journaliers ja manövriers kuni 40 %, Normandias kuni 80 %. Üldiselt olid journalier'id varustatud maaga tunduvalt halvemini kui teised talupojad. Limousin'is, kus talupoegade maaomand ulatus 50 %-ni oli journalier'del (keskmiselt 4 korda vähem maad kui laboureur'idel, Laonnais aga koguni 9 korda vähem.

---

1 Лучицкий, Крестьянство..., lk.253

2 Sealsamas.

Limousin'is omas 50-100 arpent'i maad 1,2 % kõigist journalier'idest, 20-50 arp. 17,1 %, 10-20 arp. 22,5 % ja 5-10 arp. 20 %, s.o. maaga olid varustatud 60,8 %[1] (ühed rohkem, teised vähem). Toodud andmetest on näha, et kihistumine journalier'ide keskel oli täielik ja ebavõrdsus maade jagunemises saavutanud äärmise piiri.

Maaga varustatud talupoegade kõrval leidus ka journalier'de kiht (kord suurem, kord väiksem), kes olid tõelised palgasulased (nimestikes kerjused - pauvres). Osa nendest rentis võõrast maad ning haris seda omal kulul või hakkasid tegutsema käsitööga. Puht.majanduslikes piirkondades läksid nad metayer'ite hulka ja töötasid pooleterasüsteemi alusel. Kus oli enam arenenud käsitööstus, seal läksid nad üle käsitööliste gruppi. Osa neist töötas jõukatele või siis rändasid välja (Hispaaniasse). Aadel ja kodanlus kasutasid journalier'ide tööd harva. Andmed näitavad, et aadli ja kodanluse mõisates, mis tegutsesid iseseisva majapidamisega kasutati just majateenijate (dmmestiques) tööd, ning vaigitakse journalier'ide kohta.

Iseloomustavaks jooneks prantsuse agraarsuhetes revo-

---

[1] Лучицкий, Крестьянство..., lk.254.

lutsiooni eel oli läänindus, millega olid seotud nn. "kasulikud" õigused.[1] Nende õiguste ulatus ja vormid Prantsusmaa erinevates osades küll muutusid, kuid läänisuse põhistruktuur jäi samaks. Lään oli riik riigis oma õiguste ja kaudsete makusega, oma religiooni ja monopolidega, ametnike ja seadustega. Sel viisil andis läänindus talle alluvale elanikkonnale tunda kogu senjöriaalse rõhumise rõnkust. Ja suur osa Prantsusmaast oli kaetud selliste läänidega. Feodaalse hierarhia jäänuste säilimine kindlustas ühtedele senjööridele kasulikud õigused teiste, neist sõltuvate senjööride üle.

Senjööride eelarvetes etendasid need õigused tähtsat osa. Isegi sel juhul kui senjöör ei omanud maad, need õigused säilisid. Olid olemas terved kihelkonnad, kust nõuti sisse vaid senjöriaalseid õigusi.[2] Neid õigusi oli terve rida:[3] banaliteediõigus, õigus omanikuta või pärijata jäänud varandusele, õigus maksustada käest kätte käivat maad (maa ost, müük, vahetus jne.), õigus andamite sisseseadmiseks, õigus nõuda erakorralist teorenti jne. Kõik need õigused olid seotud läänindusega. Talupoegadele tõid nad uusi koormisi kaela, senjöörile aga samal ajal rahalist kasu (ja sugugi

---

1 Лучицкий, Крестьянство..., lk.256. Siia kuulusid banaliteediõigus, õigus omanikuta või pärijata jäänud varandusele, õigus maksustada käest kätte käivat maad (ost, müük, vahetus) jne.

2 Лучицкий, Аграрные отношения во Франции..., lk.126.

3 Лучицкий, Крестьянство..., lk.257

mitte väikest). Eriti tugevasti laostasid talupoegi banali-
teedid. Senjöör ehitas leivaahju, veski, soetas viinamarja-
pressi ja sundis talupoegi feodaalõiguse alusel jahvatama
jahu tema veskil, küpsetama leiba tema ahjus, viinamarjast
mahla välja suruma tema pressiga. Selle eest aga võeti tea-
tud tasu.[1] Ahjus küpsetamise ja veskil jahvatamise eest võe-
ti 1/6 leivast või jahust. Senjööri viinamarjapressi kasuta-
mise eest pidi talupoeg andma 1/8 viinamarjasaagist.

Banaliteediõiguse rikkumise puhul tuli talupojal maksta trahvi. Juhul kui leiba osteti väljaspool antud banaliteeti, tuli antud maks tasuda samas ulatuses nagu oleks leib küpse-tatud antud banaliteedis. Summad veskitelt ja leivaahjudelt andsid senjöörile tulu mõnisada kuni tuhat livre'i, suurtes valdustes kuni 10 000 ja isegi rohkem livre'i.[2] Seda maksu võeti ka siis, kui senjööril puudus press või leivaahi. Ainu-üksi senjööril oli jahipidamisõigus. Ainult tema võis kasva-tada tuvisid ja kodujäneseid. Talupojal ei olnud õigust tappa tuvisid, kes hävitasid ta külve, ega alustada põllutöid või viljakoristamist ilma senjööri loata. Et mitte rikkuda sen-jööri jahti võis lõikust alustada alles pärast seda, kui põld-püü oli oma pojad välja haudunud.

Paljudes kohtades oli senjööril õigus saada esimesena

---

1 Кореев, Крестьяне..., lk.79

2 Лучицкий, Крестьянство..., lk.28C

turule vilja jt. põllumajandussaadusi. Seega oli senjöör teatud aja kestel (mõnest päevast mitme kuuni) põllumajandussaaduste monopoolseks müüjaks.

Siis tasus talupoeg mõisnikule veel erilise maksu nn. champart'i (põimukünnist). See oli lõikuse teatav osa, mida võeti senjööri poolt hinnusealalt. Kuna hinnust tasuti alati rahas, võeti champart'i loonus ja ta oli proportsionaalne viljasaagiga.[1] Mõnikord võrdus champart ühe viiendikuga saagist, kuid polnud kunagi väiksem ühest kahekümnendikust. Teatava osa saagi mahaarvamisest senjööri kasuks polnud vaba ükski põllumajandussaadus.

Champagne's maksid talupojad erilist andamit vilja näol nn. droit de tirage.[2] (Champagne's, Burgundia's, Berry's jt. kohtades oli eriline andam kariloomadest. Nemours'i baijaažis maksustati 1781.a. paljud talundid champart'iga (mida enne ei makstud) sel ettekäändel, et ümbruskonnas kõik teised talud tasuvad champart'i.[3] Samal aastal ja samal viisil määras Turenn'is üks senjöör maksu 1/3 ulatuses lõikusest ja tegi sõdu sel viisil endast sõltuvaks maad, mis varem olid allodiaalsed.[4]

---

1 Champart oli vana feodaalse loonusrendise üks vihatumaid vorme, mis mõnes Prantsusmaa osas oli säilinud ja mida jeuvelistide abil püüti uuendada.

2 Кареев, Крестьяне..., lk.78.

3 Sealsamas, lk.86

4 Sealsamas, lk.87

Kiriku heaks pidid talupojad tasuma kümnist, mis oli eriti vihatud seetõttu, et peale teravilja võttis kirik ka õled!

Peale maksude tasumise aadlikule ja kirikule tuli talupoegadel kanda kohustusi ka riigimaksuks. Neid makse nõudsid sisse kuninga ametnikud. Kuningale tasus talupoeg 3 maksu: taille'd, mida võeti talupoja kogutulult, kapitatsiooni s.o. pearaha ja kahekümnendikku s.o. maamaksu.

Peale otseste maksude rõhusid talupoega veel kaudsed maksud, milledest tuntum on soolamaks. See oli kohustus osta aastas teatud hulk soola, millele rahvas vaatas kui maksule.[1] Siis oli veel maks veinilt - aides. Otsustades mõningate 1789.a. kaebekirjade järgi ei olnud see maks ise mitte niivõrd raske, kuivõrd raske oli tema sissenõudmise viis. Maksud olid veel õlelt, viinalt, tubakalt jne. Talupoeg, kes viis oma kaupu linna turule, pidi maksma nn. turulõivu. 12 päeva aastas võttis talupoegadelt ära kohustus parandada teid. 1787.a. muudeti see rahaliseks koormiseks. Siis oli veel kohustus teenida 6 aastat sõjaväes (mn. maakaitseväes), mis aga rahuajal oli rohkem nimeline. Kutsealune elas suurema osa ajast kodukülas ja tegeles põllundusega.[2] Selle eest

---

[1] Кареев, Крестьяне..., lk.175.

[2] Sealsamas, lk.181.

kogukonnad olid kohustatud tasuma osa kulusid kutsealuste varustamise eest. Näit. 1787.a. üksi Champagne'il tuli tasuda 30 000 livreli.

Senjöriaalsed tulud laekusid mitte ainult talupoegadelt, vaid eriliste korjanduste kaudu ka aadlilt ja kodanlu-
selt, kes valdasid maid ja olid senjöörist sõltuvad.[1] Selliseid maid ei olnud sugugi mitte vähe (nn. terres nobles). Kuid peamine maksude raskus langes siiski talupoegadele. Juba üksi see fakt, et senjööride monopoolsed õigused, banaliteedid, langesid peamiselt talupoegade maadele, tõi esile erinevuse andamite raskuses talupoegade ja ülejäänud gruppide vahel.

Feodaalsete kohustuste kõrval oli prantsuse külas säilinud rohkesti veel sääraseid kohustusi, mida nimetati isiklikeks kohustusteks. Senjööri kohates pidid talupojad teda aupaklikult tervitama. Paljudes kohtades olid nad kohustatud peksma keppidega tiigivett, et hirmutada konni, kes oma krookumisega häirisid senjööri und.

Kohutav ebavõrsus esines maksude jagunemises nii kihelkondade kui ka üksikute talupoegade vahel.[2] See viis sageli selleni, et talupoeg, kes omas vähem maad, maksis rohkem

---

1 Лучицкий, Крестьянство..., lk.280

2 Sealsamas, lk.281

makse, kui talupoeg, kes omas maad rohkem. Ühtedes kihelkondades maksud laostasid talupoegi, teistes olid nad samal ajal tühised.

Isegi maa arpent antud kihelkonnas oli maksustatud erinevalt. Üks talupoeg omas ühe senjööri, teine samal ajal 2-3 ja isegi 7 senjööri ja tasus neile kõigile renti. Kõige selle tõttu oli põllundus Prantsusmaal raskes seisukorras. Valitsev oli kolme põllu süsteem, kuid üsna tunduvas osas ei olnud kadunud ka kahepõllusüsteem. Võrreldes Inglismaaga, kus esines juba korrapärane külvikord, oli prantsuse põllumajandus mõne sajandi võrra maha jäänud. Kogu XVIII saj. vältel ei toimunud märgatavat muutust saagilt arpent'i kohta.[1] Heast pinnasest ja põllutööle soodsast kliimast hoolimata olid saagid madalad. XVIII saj. toimus 90 aasta kohta üle 30 ikalduse (1700 - 1789). Seega oli iga kolme aasta kohta keskmiselt 1 näljaaasta.

Pidades silmas nende talupoegade hulkade olukorda, "... kes orjastuse kõigis astmeis, alates täielikust pärisorjusest, olid sunnitud suurema osa oma tööajast tasuta loovutama "armulikule" feodaalhärrale ning peale selle veel tasuma arvutu hulga andmeid temale ja riigile"[2] ei tule imestada selle

---

1 Лучицкий, Крестьянство..., lk.272

2 Fr.Engels, Anti-Dühring, Tallinn 1954, lk.93

~~selle~~ üle, et talupojad elasid väga vaeselt. Ikaldusaastail lahkusid sulased ka neist maatükkidest, mis andsid meile äraelamiseks vajalikud vahendid.[1] Oma töö eest ei saanud talupojad üle 20 sou päevas, aga perekonna toitmiseks läks vaja umbes 10 franki nädalas. Laenu saamiseks pidi talupoeg minema liigkasuvõtja juurde. "Maksud, ikaldused, jaotused pärijate vahel, kohtuprotsessid ajavad ühe talupoja teise järel liigkasuvõtja juurde",[2] märkis Engels. Aga nemad, otsustades talupoegade kaebekirjade järgi võtsid igalt luidoorilt 6 livre'i. Ei ole siis ime, et 9 kuu jooksul aastas ei söönud talupojad liha, joonud veini ning pidid rahulduma üksnes leivaga, omades sedagi mitte alati.[3] Naised ja tüdrukud külas käisid ilma sukkade ja kingadeta, kündjatel ei olnud töö juures jalas ei sukki, ega puukingi.[4] Talupojad elasid kivimajades, millel ei olnud veel klaasaknaid.[5]

XVIII saj. esimesel poolel ilmneb selgelt talupoegade maksuvõlgade kasvamine, mis sajandi lõpul muutuvad üha ulatuslikumaks.[6] Üleüldiseks nähtuseks saab maksude äärmiselt

---

1 М.Ковалевский, Очерки социального быта Франции, Вестник Европы, № 7, 1911, lk.108

2 К.Маркс и Ф.Энгельс, Избр.произведения, т.II, Москва, 1948, lk.404

3 М.Ковалевский, Очерки..., lk.124

4 A.Young, Travels..., lk.23

5 Sealsamas, lk.24

6 Лучицкий, Крестьянство..., lk.284

visa tasumine. Võlgade aegumus ulatus tihti üle 30 aasta. Näiteks Vadirac' kihelkonnas Quercy's olid senjöriaalsed võlad erakordselt suured: vähemalt 1/3 kogu maast ei tasunud nõutavaid kohustusi. Turenne'is laekus ühel senjööril oma valdusest kõigest 296 livre'i nõutava 794 livre'i asemel. Kogu läänis tõusis maavõlg 1730-1767.a. 12 796 livre'ile. Selline nähtus oli väga laialdane.

Kuid sajandi teisel poolel olukord, kus võidi jätta maksud võlgu, muutus. Katsed suurendada tulusid isiklikelt maadelt ja talupoegadelt sai nime "feodaalne reaktsioon". XVIII saj. 70. aastate lõpul ja 80.-aastate algul omandas see liikumine üleüldise iseloomu ja haaras kogu Prantsusmaa.

Juba 70-aastail, mis senjöriaalne reaktsioon hakkas üha selgemalt ja selgemalt avalduma, leidsid aset keeldumised maksude tasumisest ja kallaletungid lossidele.[1] Protsessid senjöoridega muutusid eriti sagedasteks. Kuid talupojad kaotasid ühe protsessi teise järele ja 80-ndate aastate lõpuks hakkavad talupoegade vastuhakud sagenema.

Senjöörid hakkasid kontrollima oma dokumente, otsima üles vanu õigusi, milledest nende esiisad olid loobunud.[2]

---

1 И.В.Лучицкий, Состояние земледельческих классов во Франции накануне революций и аграрная реформа 1789-93 гг., Киев, 1912, lk.61

2 Лучицкий, Крестянство..., lk.287

Kogutakse sisse vanad maksuvõlad. Näiteks võib tuua aadlik Helvetius'e, kes omas lääni ja maid Alam-Normandias. Tema arveraamat, mis on alustatud 1776.a. tunnistab, et Helvetiuse käsul on kontrollitud kõik maade ülemineku juhtumid ühest käest teise viimase 29 aasta jooksul. Tasumata jäänud maksud nõuti sisse.

Feodaalid kutsuvad teenistusse erilisi isikuid nn. feuvdiste ja sõlmivad nendega lepingud.[1] Feuvdistide ülesandeks oli vanade õiguste ülesotsimine ja taastamine ning uute avastamine. Nad said erilist tasu protsendi näol sellest summast, millise nad oma tööga tõid senjöörile (näiteks 2 soud livre'ilt taastatud õiguselt ja 8 soud uue avastamisel). Et see oli nii, seda tõestasid ka talupoegade lakkamatud kaebused.

Aadlikud anastasid ka talupoegade kogukondlikke maid. Selle tagajärjel ei saanud kogukonna vaesemad elanikud enam endist viisi elada:[2] kariloomad, keda karjatati kogukonna maadel olid suureks toeks maatutele talupoegadele. Aga nüüd tuli talupoegadel tihti oma loomad müüa, kuna ei olnud võimalik neid kusagil karjatada. Mõned külad säilitasid kogukonna maadest vaid 2-6 arpent'i. Palju kergem oli mõisnikel jätta

---

1 Лучицкий, Крестьянство..., lk.288

2 Кареев, Крестьяне..., lk.75

talupoegi ilma neist õigustest, mida nad mõnikord kasutasid mõisniku maadel (korjata viljapäid pärast lõikust jne.).

Tingituna raskest olukorrast talupojad laostuvad ja muutuvad hulkuriteks. 1774.a. loetakse umbes 1200 000 hulkurit[1], mis arvatavasti ei olnud tegelikust madalam.

Talupoegade raske olukord kutsus esile nende väljaastumised feodaalse korra vastu. Need ülestõusud olid revolutsiooni üheks tõukejõuks, sest "väike-talupoegade tahte vastu ei ole ükski kindel pööre Prantsusmaal võimalik."[2]

Juba XVIII sajandi esimesse aastakümnesse langeb terve rahvaliikumiste tsükkel. See algab tuntud kamisaaride ülestõusuga Clevennes'i mäestiku rajoonis 1702-05.a. Ülestõusu kutsus esile hugenottide (protestantide) jälitamine pärast Nantes'i edikti tühistamist (1685), mis võttis eriti karmi ilme Lõuna-Prantsusmaal, kus leidus palju mägilasi-talupegi, kes kuulusid protestantide hulka.[3] Samal ajal tugevnes märgatavalt ka senjöriaalne ike. Protestantide jälitamise teravnemine koos talupoegadel lasuvate raskete maksudega olid selle 1702.a. alanud ülestõusu põhjustajaks. Kokkupõrke järel ühe abtiga, kes jälitas hugenotte, puhkes ülestõus loosungi

---

1 Кареев, Крестьяне..., lk.213

2 К.Маркс,и Ф.Энгельс, Избр.произведения,т.II., lk.413

3 Б.Поршнев, Крестьянские и плебейские движения XVII-XVIII вв. во Франции, Историк-марксист, № 4, 1939, lk.91

all "Ei mingeid makse ja südametunnistuse vabadus!"

Ülestõus kestis kolm aastat ja ta summutamine õmmestus põhiliselt alles 1705.a. kuigi ta ei lakanud täielikult ka siis. Üksikud puhangud kestsid 1715.aastani (eriti 1709.a.). Ülestõus ei piirdunud üksnes Cevennide mägedega, vaid levis ka Languedoc'is, Vivarais's ja Dauphine'is.

1705.a. seoses maksude sisseseadmisega ristimis-, abielu- ja surmaaktidele toimusid suured ülestõusud Quercy, Périgord'i, Béarn'i jt. provintsides.[1] 1707.a. puhkes Quercy provintsis uus ülestõus, mis oli jällegi suunatud ülekohtuste maksude vastu. Sellest ülestõusust osavõtjad said omapärase "tagantjärgi tarkade" (les Tord.Avisé's) nime. Ülestõus suruti karmilt maha.

1709.a. veeres üle Prantsusmaa uus talupoegade ja plebeiliste elementide rahutuste laine, millele andsid tõuke ebatavalised pakased, ikaldus ja nälg.

1710.a. püüdis valitsus sisse seada uut maksu - 10 % kõigilt tuludelt. Vastuseks sellele puhkesid ülestõusud Béarn'i, Limousin'i ja Normandia linnades ning külades.

Pärast XVIII saj. esimest aastakümmet tuleb näiline rahunemine. Talupoegade väljaastumised jäävad harvemateks,

---

[1] Б.Поршнев, Крестьянские и плебейские движения..., lk.92

kuid ei kao. Püüdes pääseda neid rõhuvatest maksudest, maakait-
sevaest jne. lahkuvad talupojad küladest ja siirduvad linnades-
se.[1] Emigratsioon oli rahulik protestivorm asjade ebanormaal-
se olukorra vastu külas.

1747.a. toimub tähelepandav vastuhakk Toulouse'is.[2] Guienne'is korduvad ülestõusud igal laadal. 1750.a. toimus Béarn'is vastuhakkamine ametnikele, millest võttis osa 6000-7000 inimest. Kaks Artois polgu roodu tulistasid rahvast ning tapsid 12 inimest. 1752.a. kestis Rouen'is ja selle ümbruses ülestõus 3 päeva. Dauphine'is ja Anvergne'is piiras suur talupoegade salk ümber loivakauplused ja võtsid sealt leiba enda määratud hindadega. Samal aastal piirasid Arlei'is 2000 relvastatud talupoega ümber linna raekoja nõudes leiba. Sõ-
duriid ajasid nad laiali.

Ainuüksi Normandias, kus kohaliku parlamendi tunnistuse järgi nälg sundis terved külad üle minema "loomatoidule", puh-
kesid talupoegade ülestõusud lühikese ajavahemiku jooksul (1752-68) 6 korda.[3] Feodaalse reaktsiooni aastail enne revo-
lutsiooni talupoegade rahutused tugevnesid. 1782.a. puhkes

---

1 Кареев, Крестьяне..., lk.214

2 Sealsamas, lk.216

3 Ф.В.Потемкин и А.И.Молок, Кризис феодально-абсолютистского порядка и буржувзная революция 1789-1794 года во Франции, Москва, 1949, lk.10

Tartu Ülikooli Raamatukogu
ARHIIVKOGU

ülestõus Poitou's, 1786.a. Vizile'is. 1783-1787.a. toimusid talupoegade ülestõusud Cevennides, Vivarais's, Gevandan'is.

Pariisi ümbruskonnas, kus olid kuninga jahimaad toimus rida nn. "jahiülestõuse".[1] Need ülestõusud omandasid massilise ilme. 1754.a. puhkes ülestõus kuninga jahiringkonnas, mis asetus hertsog de Noailles' valduses. Vastuhakud toimusid 1764. ja 1789.a. seoses ulukite kahjuliku tegevusega talupoegade saagile. Neist vastuhakkudest langes viimane ajaliselt ühte mõisate põletamisega kogu Prantsusmaal.

Samal ajal talupoegade võitlusega toimus kogu XVIII saj. vältel ka linnakehvikute ülestõusuliikumine. Kõik need ülestõusud olid sissejuhatuseks 1789.a. alanud ulatuslikule rahvaliikumisele, mis viis lõpptulemuseks revolutsioonile ja feodalismi hävitamisele.

---

1 Лучицкий, Аграрные отношения..., lk.242.

AGRAARSEADUSANDLUS KUNI JAKOBIINIDE DIKTATUURI PERIOODINI

Talurahvarevolutsiooni algus Prantsusmaal ja Asutava Kogu 5. - 11. aug.1789 dekreedid.

1789.aastaks kujunes Prantsusmaal välja revolutsiooniline situatsioon. Selle peamisteks tunnusteks pidas V.I. Lenin järgmisi tingimusi:

"1) Asjaolu, et valitsevad klassid ei suuda muutumatul kujul säilitada oma võimu; üks või teine "ülemkihtide" kriis, valitseva klassi poliitika kriis...

2) Harilikust suurem rõhutud klasside häda ja viletsuse teravnemine.

3) Tunduv aktiivsuse tõus, mille mainitud põhjused kutsuvad esile rahvahulkades..."[1]

Kõik need tunnused olid Prantsusmaal 1789. a. olemas. Nagu nägime, elas talupoeg võrdlemisi viletsalt kannatades maapuuduse ja feodaalse surve all. Seda suurendas veelgi feodaalne reaktsioon ja 1789.a. maad tabanud nälg. Talupojad ei

---

[1] V.I.Lenin, Teosed, 21.k., lk.187.

tahtnud enam edasimelada vana viisi ja tõusid võitlusele feodaalse korra vastu.

Vana viisi ei saanud enam elada ka valitsevad klassid. Maal valitses terav rahanduskriis. Riik seisis pankroti lävel. Kerkis teravalt üles aadlike ja vaimulike maksustamise küsimus, mis kutsus neis esile terava rahulolematuse. Silmas pidades väljapääsmatut seisukorda oli kuningas sunnitud nõustuma generaalstaatite kokkukutsumisega, mille koosseisu kuulusid ka kolmanda seisuse esindajad. Louis XVI lootis neilt saada nõusolekut uuteks maksudeks.

Rahulolematu oli ka kodanlus. Ta nõudis kõigi privileegide ja takistuste kaotamist, mis pidurdasid maa kapitalistlikku arengut. Majanduslikult tugev kodanlus nõudis endale ka poliitilisi õigusi.

1789.a. alguses alustati generaalstaatide valimisi. Kodanlus arendas kogu kolmanda seisuse nimel energilist valimiskampaaniat. Sajad kirjanikud kritiseerisid teravalt valitsevat korda, selle puudusi. Peaaegu iga päev ilmus kümneid brošüüre, lendlehti ja ajalehti. Mitmed neist, nagu Sieyès'i brošüür "Mis on kolmas seisus?" levisid kogu Prantsusmaal ja said tuntuks isegi väljaspool selle piire. Kolmanda seisuse esindajad kutsusid kokku kogukondade koosolekuid, koostasid kaebekirju, petitsioone ja manifeste, kus esitasid oma nõudmisi.

Sellises olukorras "... pidi paratamatult tekkima nõudmine, et kaotataks ka feodaalsed eelistused, aadlike maksustamatus, üksikute seisuste poliitilised eesõigused."[1]

Külaelanike materiaalset olukorda ja nende nõudmisi väljendasid talupoegade kaebekirjad, milliseid tekkis eriti ohtralt valimiste eel generaalstaatidesse 1789.a. Vaatleme lühidalt neid peamisi nõudeid, mida väljendasid talupoegade 1789.a. kaebekirjad.

Näit. Rennes'i ringkonna Chătillon Sur-Seche kihelkonna kaebekirjas nõutakse:[2] 1) et maksud jaotataks võrselt; 2) et senjööridel keelataks kogukondlike maade anastamine; 3) et hävitataks feodaalne kord, seoses sellega kaotada rent ja senjöriaalsed õigused; 4) hävitada igasugust liiki kümnis; 5) et lubataks igal külaelanikul vedada vilja sellesse veskisse kuhu ta soovib; 6) et hävitataks tuvilad; 7) et kaotataks jahipidamise monopoolne õigus.

Villebougis küla kaebekirjast loeme:[3] 1) tühistada ja hävitada feodaalide ja kiriku eesõigused; 2) kehtestada üks ja ainus maamaks kõigile ilma ühegi erandita; 3) kihelkond on koormatud nii suure taille'ga, et peaaegu pool kõigist ela-

---

1 Fr.Engels, Anti-Dühring, Tallinn, 1954, lk.93-94

2 Новая история в документах и материалах, /Москва/, 1934, lk.112-113

3 Хрестоматия по социально экономической истории Европы в новое и новейшее время, Москва-Ленинград, 1929, lk.490

nikest on viidud kerjuste tasemele; 4) kõik teised maksud, näiteks maks soolalt ja veinilt tulegad viia ühe maksu alla; 5) elanikud märgivad, et nad maksavad maksu, mis on määratud teede parandamiseks, kuid nad ei ole parandatud jne.

Nagu näeme, nõudsid talupojad kogukondlike maade tagasiandmist, maksude vähendamist ja selle asendamist ühe maksuga, feodaalide eesõiguste tähistamist ja feodaalse korra hävitamist. Talupojad ei piirdunud üksnes feodaalse korra hävitamise nõudega, vaid võitlesid ka selle hävitamise eest. "... Talupoeg on elanikkonna, tootmise ja ja poliitilise jõu üsna oluliseks faktoriks. Poliitilise faktori osas talupoeg senini avaldab end enamikul juhtudel ainult oma antipaatiaga, mis peitub külaelu isoleerituses."[1]

1789.a. see antipaatia muutus avalikuks revolutsiooniliseks võitluseks. Kui juba feodaalne reaktsioon oli võimsaks tõukejõuks talupoegade ülestõusudele perioodil 1782-1788, siis 1789.a. kui ikalduse ja külma tõttu sajad tuhanded talupojad nälgisid, revolutsiooni jõud mitmekordistusid.[2] 4-5 kuu jooksul, mis eelnesid generaalstaatide avamisele puhkesid kogu Prantsusmaal Picardie'st Provence'ini ja Poitou'st kuni Elsass'ini rahva ülestõusud, mis viisid ärevusse nii

---

1 К.Маркс и Ф.Энгельс, Избр.произвед., т.II, lk.401

2 Французская Буржуазная революция 1789-1794 гг., Москва-Ленинград, 1941, lk.40

priviligeeritud seisused kui ka suurkodanluse.

Ainuüksi Põhja-departemangu territooriumil 1789.a. märtsis ja aprillis toimusid järgmised ülestõusud: Cambrai's 13. märtsil, Hondshaote'is 27. märtsil, Hasebrouage's ja Valenciennes'is 30. märtsil, Bergues'is 6. aprillil, Dunckerque's 11. aprillil, Lille'is 29. aprillil, Donai's 30.aprillil. Kuid samal ajal toimusid taolised rahutused ka Poitou, Bretagne, Touraine, Orleanais, Normandia, Picardie, Champaque, Île de-France, Elsass'i, Burgundia, Niveranais', Auvergne'i, Languedoc'i ja Provence'i provintsides. Kokku toimus 4 kuu jooksul, mis eelnesid Bastille'i vallutamisele, üle 300 talupoegade rahutuse. Selle aja vältel polnud ühtegi nädalat, mil poleks toimunud mõnda talupoegade vastuhakku.

Talupojad keeldusid täitmast senjöriaalseid koormisi, tasumast renti, kümnist, makse senjöööridele.

5. mail avati Generaalstaadid. Selle 1200-st saadikust olid 600 kolmanda seisuse esindajad. Kolmanda seisuse saadikute enamik kuulus kodanluse hulka, kellele rahvas oli andnud oma hääled peale mõne üksiku erandi. Generaalstaatide valimiste ajal oli ta tegutsenud kolmanda seisuse eelväena, selle juhina. Sel ajal esitas kodanlus oma huve kogu rahvusele ühiste huvidena. Kuid, nagu näeme hiljem, ei olnud kodanlus huvitatud agraarküsimuse radikaalsest lahendamisest. Kodanluse ja rahvamasside vaheline vastuolu avaldus juba selles,

et kaebekirjade koostajad olid nihutanud esiplaanile kodanluse nõuded jättes talupoegade ja linnaelanike alamkihtide vajadused tagaplaanile.

Talupoegade enamus oli aga veendunud, et juba Generaalstaatide kokkukutsumise ja nende nõudmiste mõjul kaob ära kohustus tasuda senjöriaalseid koormisi.[1] Mõned olid isegi veendunud, et nende koormiste kaotamist soovib ka kuningas.

Kuid möödus 5.mai, mai, juuni, mil Generaalstaadid kuulutasid end Rahvuskoguks, jõudis kätte juuli, kuid talupoegade heaks polnud tehtud midagi. Asutavas kogus[2] toimusid vaidlused konstitutsioonist, õiguste deklaratsioonist, asjadest, mis olid talupoegadele vähe arusaadavad. Kolmanda seisuse esindajad väikisid visalt senjöriaalse korra reformist ja see sai talupoegadele üha selgemaks. Ning kui teada Bastille'i langemisest ja revolutsioonist Pariisis[3] jõudis küladesse, siis talupojad peaaegu kõikjal tõusid üles ja toimisid feodaalide lossidega nõnda, nagu pariislased olid teinud Bastille'iga. Juuli teisest poolest alates puhkes kogu Prantsusmaal talurahva revolutsioon.

---

1. Лучицкий, Состояние..., lk.69.
2. 9.juulil 1789.a. kuulutas Rahvuskogu end Asutavaks Koguks.
3. Bastille vallutamine toimus 14.juulil, millist kuupäeva loetakse ka revolutsiooni alguseks. Revolutsiooni järel tuli võimule suurkodanlus.

Vikatitega, teivastega ja kirvestega relvastatud talupojad tungisid aadlike lossidesse ja nõudsid kõigi nende dokumentide hävitamist, millede alusel neilt nõuti vihatud feodaalseid kohustusi.[1] Seal kus mõisnikud vastu ei pannud, talupojad ainult põletasid dokumente; vastasel korral ajendas talupoegade sajandite jooksul kogunenud viha aadlilosside põletamisi ja rüüstamisi.

Talurahva revolutsioon levis sellise kiirusega kogu Prantsusmaal ja sisendas kõigile maaomanikele sellist hirmu, et Asutav kogu oli sunnitud katkestama vaidlused konstitutsiooni üle ja kiiresti käsile võtma talupoegade küsimuse arutamise.

4. augustil 1789.a. toimus kuulus Asutava kogu öine istung, mil deklaratiivselt tühistati feodaalne kord. Sel istungil loobusid aadli saadikud oma neist feodaalseist õigustest, mis tegelikult olid juba tühistunud talutahva-revolutsiooni tagajärjel. Nagu märkis Karejev pidi aadel ohverdama õigused, mida ta ei suutnud säilitada, et mitte kaotada lõplikult kõike.[2]

Esimesena tegi vicomte de Noailles ettepaneku maade võrdsustamiseks, samuti hävitada rahvale rasked feodaalide privileegid, tühistada feodaalsed õigused väljaostu teel,

---

1 Seoses feuvdistide tegevusega feodaalse reaktsiooni aastail olid just dokumendid talupoegade erilise viha aluseks, vt. I ptk., lk.48

2 Кареев, Крестьяне..., lk.406.

tühistada ilma väljaostuta teorent, surnud käe õigus ja mitmesugused isiklikud kohustused.[1]

Teda toetas hertsog d'Aiguillon, kes oli üks rikkamaid omanikke Prantsusmaal. Oma kõnes, mis peeti tunduvalt pehmemas toonis. laiendas d'Aiguillon väljaostu ka feodaalsete koormiste viimasele kategooriale.[2]

Mõlemad kõned kutsusid kogus esile suure elevuse, Üksteise järel tõusid Asutava kogu saadikud üles ja tegid ettepanekuid, mis olid suunatud senjöriaalse režiimi teatud osa hävitamisele.

4. augusti õisel istungil Asutav Kogu dekreteeris:

1) servi ja surnud käe õiguse kaotamist, ükskõik milliste nimetuste all nad ka eksisteeriksid;

2) feodaalsete õiguste väljaostetavust

3) senjöriaalse kohtu kaotamine

4) monopoolse jahiõiguse ja tuvilate hävitamine

5) asendada kümnis raharendiga ja anda võimalus igat liiki kümnise väljaostmiseks

6) kaotada kõik rahalised privileegid

7) võrdsustada maksud

8) võimaldada kõigile kodanikele pääs kodanlike ja sõjaliste ametite juurde.[3]

---

1 Кареев, Крестьяне..., 1k.408

2 Ковалевский, Происхождение..., 1k.163

3 Кареев, Крестьяне..., 1k.409

Siinjuures on huvitav märkida, et senjöriaalkohtu, jahiõiguse ja tuvilate suhtes hoidis aadel oma privileegidest kõvasti kinni ja ettepanek nende kaotamiseks tuli[1] teiselt seisuselt ja mitte aadlikult. Kümnise hävitamise poolt olid jälle aadlikud. "4. augustil 1789.a. - kolm nädalat pärast Bastille'i vallutamist sai prantsuse rahvas ühe päevaga võitu kõigist feodaalseist koormistest."[2]

4. aug. otsuste sotsiaal-poliitilist mõtet pole raske mõista. Selle eesmärgiks oli: 1) rahustada talupoegi, 2) ta lõi illusiooni, nagu oleks aadel ise vabatahtlikult loobunud oma privileegidest; 3) kodanlus-maavaldaja vabanes igasugusest riskist saada eksproprieeritud ilma hüvitusega.[3]

Kuid 4.aug. öösel väljendatud põhimõtted olid siiski vaid üldised printsiibid, millised tulid muuta seadusteks. Sellega alustati juba 5. aug. ning järgnevad seadused on tuntud ajaloos 5.-11.augusto seaduste nime all.

4.aug. "vaimustustele" järgnes reaktsioon. 4.aug. oli talupoegade revolutsiooni tagajärg, ta oli pead kaotanud aadli järeleandmise võitlusse astunud rahva ees.[4] Pärast seda tegid priviligeeritud seisused katset päästa osa sellest, mis tühistati 4.aug., piirata siis dekrediteeritud

---

1 Кареев, Крестьяне..., lk.410

2 К.Маркс и Ф.Энгельс, Соч.т.VI, т.I, lk.339-340

3 Французкая..., lk.66

4 Д.К.Петров, Ликвидация сенбериального режима во Франции, Киев, 1915, lk.18

printsiipide tähtsust. Seda näitas ka järgnev seadusandlus.

Esimeseks feodaalseks protestiks oli markiide Thiboutot brošüür (kanti 10.aug. ette ka kõnena) feodaalse korra kaitseks. Feodaalse korra säilitamise eest astusid välja ka teised Asutava Kogu saadikud, kes avalikult protesteerisid 4. aug. otsuste vastu. Näit. kaitses Auvergne'i saadik Chabrol oma kõnes senjööride õigust 1/3 kogukonna maadest [1] jne. Parun de Juigné kaitses koguni tervet feodaalsete õiguste süsteemi lähtudes seisukohast, et justkui "see dekreet teeb talupoja omanikuks." [2]

Avalduvad teravalt klasside vastandlikud huvid. Kodanlus põrkas siin kokku keerulise ülesandega: kaotada senjöriaalsed õigused koos maaomandi säilitamise õigusega, säilitades just kodanluse õigused maale. Seepärast polnud väljatöötatud seadustel peaaegu midagi ühist lubadustega, mis anti 4.aug. istungil.

Kui 6. augustil algas üldise dekreedi väljatöötamine, mis pidi muutma 4. aug. printsiibid seaduseks, siis leidis iga artikkel priviligeeritud seisuste poolt ägedaid vastuväiteid. Näiteks oli see tuvilate suhtes niivõrd tugev, et nende hävitamise asemel tuli piirduda vaid tuvilate sulgemisega teatud ajaks. [3]

---

1 Кареев, Крестьяне..., lk.435

2 Sealsamas, lk.436

3 Лучицкий, Состояние..., lk.76

Kuna Asutav Kogu kiirustas 4.aug. ülestõstetud küsimuste lõpetamisega (et asuda konstitutsiooniliste küsimuste arutamisele) võeti järgnevatel istungitel vaatamata aadlikø vastuseisule vastu 4. aug. väljendatud otsused, kuigi suurte muudatustega.

7. aug. dekreet hävitas monopoolse jahiõiguse (ka kuninga jahiõiguse), 8.aug. dekreet senjöriaalkohtu jne. Lõpuks avaldati 11. aug. üldine dekreet, mis pidi Asutava Kogu enda sõnade järgi "hävitama feodaalse režiimi."[1]

Tegelikult jagati kõik feodaalsed koormised 2 gruppi, kusjuures ilma hüvitusteta kaotati vaid need koormised, mis lähtusid isiklikust sõltuvusest (ka "surnud käe" õigus). Kuid ka need õigused ei olnud siin täpselt kindlaks määratud, mis tekitas dekreedi praktilisel rakendamisel suuri raskusi. Kõik ülejäänud koormised, mis lähtusid õigusest maale (hinnus, rent, banaliteediõigus jne.) kuulusid teise gruppi ja tunnistati väljaostetavateks. See juures lubas Asutav Kogu välja töötada väljaostu tariifi ja -viisi.

Seega toimus väljakuulutatud senjöriaalse režiimi hävitamine vaid paberil, kuna talupoja maadel lasuvad koormised tulid välja osta. Ostusumma käis aga, nagu hiljem näeme, üle jõu isegi jõukamaile talupoegadele. Dekreetide puudus seisnes

---

1 Петров, Ликвидация..., lk.19

ka veel selles, et nad olid sisult äärmiselt lühikesed ning jätsid selle tõttu lahendamata palju küsimusi. Praktiliselt oli vahetegemine väljaostetavate ja ilma väljaostuta kaotatavate koormiste vahel tihtipeale peaaegu võimatu, kuna dekreedis puudusid nende kohta täpsemad määrangud.

Kuid seegi Asutava Kogu poolt vastuvõetud dekreet ei saanud kohe seaduslikku jõudu.[1] Tema kinnitamine kohtas vastupanu kuninga ja õukonna poolt, kes olid dekreedi avalikud vaenlased. Oma suhtumist 4.aug. öösse väljendas Louis XVI ühes oma kirjas:

"Ohver on suurepärane, kuid ma võin selle üle ainult imestada. Ma ei nõustu kunagi minu vaimulike, minu aadli paljaksröövimisega... Ma ei anna oma sanktsiooni dekreetidele, millised rööviksid nad paljaks, kuna sel puhul võib prantsuse rahvas mind kunagi süüdistada ebaõigluses ja nõrkuses... Ma teen kõik, mis on minu võimuses, et säilitada minu vaimulikkonda, minu aadlit."[2]

Rahvuskogu omakorda oli aga veendunud, et rahu kehtestamine maal on mõeldav vaid dekreedi kinnitamisega kõrgeima võimu poolt.[3] Kogu otsustaval nõudel 9.sept. 1789.a. kinnitada dekreedid käskis kuningas nad 21.septembril (s.o. 1,5 kuud

---

1 Лучицкий, Состояние..., lk.79

2 Кареев, Крестьяне..., lk.434

3 Лучицкий, Состояние..., lk.80

pärast vastuvõtmist Asutava Kogu poolt) kinnitamise asemel teatavaks teha rahvale. 20. oktoobril saab Kogu teada, et dekreedid on avaldamata ja lebavad kuninglikus trükikojas. Alles Kogu uue nõude peale avaldati dekreet lõplikult 3. novembril 1789.a. Louis XVI allkirjaga.

Kui Louis XVI leidis, et 1789.a. 5.-11. aug. seadused rõõvisid aadli ja vaimulikud paljaks, siis talupojad õiguse-ga leidsid, et need seadused neile midagi ei andnud. Seadustest said nad aru ainult sellest osast, mis kuulutas feodaalse korra jäädavalt kaotatuks. Talupojad keeldusid mõisnikele tasumast aastameid ja makse. Sõundimisele vastasid nad ülestõusudega, mis kestsid kogu järgneva perioodi jooksul.

Asutava Kogu agraarpoliitika pärast

5. - 11. aug.1789.a. dekreete.

Feodaalse seadusandluse täpsemaks väljatöötamiseks määras Asutav Kogu 12.augustil 1789.a. erilise komitee[1] (nimetati feodaalseks komiteeks), mis koosnes presidendist, asepresidendist, 2 sekretärist ja 26 liikmest.[2] Komitee 16 liiget ja mõlemad sekretäris olid advokaadid. Ülejäänud 10 liikmest olid 4 aadlikud (kelledest 1 esines 3. seisuse saadikuna), 3 nime juures seisis propriétaire s.o. omanik, siis oli veel 1 cultivateur, 1 laboureur ja 1 lieutênant gènèral. Juba sellisest koosseisust nähtub, et see komitee ei võinud olla huvitatud talupoegade õiguste kaitsest, mida me ka hiljem näeme. Agraarküsimust püüti lahendada võimalikult kasulikult feodaalidele.

Kõige väljapaistvamad liikmed komitees olid advokaadid Merlin ja Tronchet, kes ka koostasid ettekandeid ja dekreetide projekte. Oma teadmiste, võimete (kuid ka printsiipide

---

1 Lõplikult formeeriti komitee 9.oktoobriks 1789.a.

2 Кареев, Крестьяне..., lk.415

ebakindluse poolest) Kerkis esile just Merlin, kes tegelikult oli kogu komitee töö juhtijaks. Tronhet põhimõtted olid püsivamad, kuid tema kohta räägiti, et ta "liig palju hoolitseb krediitori[1] kasu eest ja liig vähe hinnusetalupoja huvide eest."[2] Ühtaegu komitee määramisega kutsus Asutav Kogu elanikkonda üles pöörduma kõigi kaebuste ja avaldustega, mis tekkisid feodaalse korra likvideerimisel, feodaalse komitee poole.

Komiteel seisis lahendamiseks ees väga raske ülesanne, kuna feodaalse õiguse normid olid väga sassiaetud olukorras. Feodaalse komitee tööle avaldasid mõju nii talupoegade kui ka priviligeeritud seisuste kaebused ja palved, rohkearvulised brošüürid, talupoegade jätkuvad ülestõususd, aga ka senjöriaalne reaktsioon. Komitees käisid vaidlused küsimuse ümber, kas peab oma õiguse tõestama senjöör või talupoeg, samuti väljaostusumma suuruse, selle viisi jt. küsimuste ümber. Kõik see venitas komitee töö pikale.

Komitee töötas ligikaudu kuus kuud enne kui suutis enam-vähem eraldada koormisi, mis kuulusid väljaostule ja millised kaotati ilma väljaostuta.[3]

---

1 Kuna aadel oli sageli kodanlusele võlgu, siis oli kodanlus huvitatud aadli maaomandi säilitamisest, sest viimase kaotamisega oleks aadel kaotanud oma sissetuleku allikad ja võla tagasisaamine oleks kodanlusele muutunud vägagi küsitavaks.

2 Кареев, крестьяне. . . lk.416

3 Sealsamas, lk.422

Lõpuks 8.veebruari 1790.a. istungil luges Merlin feodaalse komitee nimel Asutavale Kogule ette tema poolt välja töötatud senjöriaalsete koormiste nimestiku, millised kaotati ilma hüvitusteta ja millised tuli välja osta.[1] Oma kõnes märkis Merlin, et komitee on suutnud välja töötada vaid osa seadusi feodaalse režiimi tühistamise kohta ja et ollakse veel kaugel seaduse lõpetamisest väljaostu kohta.[2]

8. veebruaril ettelœtud nimestik võeti Asutava kogu poolt vastu osade kaupa 1790.a. veebruari lõpus ja märtsi algul toimunud istungil. Lõplikus redaktsioonis võeti vastu 15.märtsil 1790.a. pealkirja all "Üldine dekreet, mis sisaldab feodaalseid kohustusi, mis hävitatakse ilma kahjutasuta ja kohustusi, millised kuuluvad väljaostmisele."[3] Kuninga poolt kinnitati see dekreet 28.märtsil 1790.a. Seetõttu kannab see dekreet 15. (28.) märtsi seaduse nime. Oma olemuselt laiendab ta Asutava Kogu 11. augusti dekreeti, mis oli ka vajalik viimase lühiduse tõttu.

15. (28.) märtsi dekreet jagunes 3 ossa.[4] Esimene osa

---

1 Петров, Ликвидация..., lk.32

2 Кареев, Крестьяне..., lk.418

3 Петров, Ликвидация..., lk.32

4 Sealsamas, lk.33

kujutas endast feodaalse režiimi hävitamise üldiseid tulemusi. Näiteks kaotas selle 1. artikli kõik austavad erinevused[1] ja õigused, mis olid seotud feodaalse korraga. Dekreedi teise osa 39 artiklit loendasid senjoriaalsed koormised, mis kaotati ilma hüvituseta. Siia kuulusid surnud käe õigus, igat liiki isiklik sõltuvus, õigus keelata maade vahetust müügi teel jt. sellised õigused. Maad aga, mis olid varem orjuslikus sõltuvuses, jäid ka edaspidi koormatuks kohustuste ja maksudega, millised lasusid neil varem (art.2)[2], art. 30 hävitas triage'i õiguse (s.o. senjööri õiguse 1/3 kogukonnamaadest), mis oli kehtestatud 1669.a. metsade ja vete kohta jne.

15. (28.) märtsi dekreedi kolmas osa (9 artiklit) sisaldas senjöriaalseid kohustusi, mis kuulusid väljaostmisele. Selle viimases osas lubati ühtlasi viivitamatult välja töötada ka feodaalsete kohustuste väljaostu viis ja tariif.[3]

See lubadus leidis täitmist 3. (9.) mai 1790.a. dekreedis, mis oli 15. (28.) märtsi dekreedi täienduseks ja jätkuks. Seadusprojekt väljaostu viisi ja tariifi kohta oli arutusel Asutavas Kogus real istungeil 1790,a. aprilli lõpus ja mai alguses. Lõplikus redaktsioonis võeti ta vastu 3. mail ja kinnitati kuninga poolt 9. mail 1790.a.

---

1 Новая история..., lk.130

2 Sealsamas, lk.131

3 Петров, Ликвидация..., lk.37

Dekreet määras kindlaks väljapstu üldised printsiibid ja väljaostusumma suuruse nii juhuslikele kui ka alalistele kohustustele. 3.mai dekreet loetles järgmise väljaostu printsiibid:[1]

1) Mitte ükski hinnusetalupoeg ei võinud osta oma maad välja kui tema kaaslased seda ei teinud või tema ei maksnud kõigi eest (s.o. ühiskäendus);

2) ostes välja maad alalistest kohustustest (droits fixes[2]) tulid välja osta ka juhuslikud kohustused (droits casuels) ainult viimaste väljaostmisel ei olnud solidaarsus kohustuslik;

3) väljaost kuulutati vabatahtlikuks, Senjöör ei võinud sundida väljaostule hinnuse talupoega, ega hinnuse talupoeg sundida senjööri.

Praktiliselt tegid need 3 printsiipi väljaostu võimatuks. Juba 3. punkt tegi selle võimatuks juhul kui üks pooltest ei olnud nõus. Pealegi tegi alaliste ja juhuslike kohustuste ühendamine väljaostusumma suureks, mis ei olnud enamikule talupoegadest jõukohane. Ja kuigi jõukamad talupojad olek-

---

[1] Нарѣев, Крестьяне..., lk.425

[2] droits fixes - alalised, kindlaksmääratud kohustused, mida talupojad tasusid senjöörile iga aasta muutumatus ulatuses. Need moodustasid talupoegade raskeima koormuse. Seevastu juhuslikud kohustused - droits casuels, olid ajutise iseloomuga näit. maks varanduse müügilt.

suutnud neid välja osta, siis tõi siia uusi takistusi ühiskäenduse printsiip. Seni kui väljaost ei olnud toimunud võis senjöör endiselt sisse nõuda feodaalseid kohustusi.

Mainitud dekreedid jagasid koormised väljaostetavaiks ja väljaostule mittekuuluvaiks ainult teoreetiliselt. Praktiliselt oli aga olemas mitmesuguseid üleminekuvorme, mis tegid nende eraldamise väga raskeks. Kuna puudus terav piir nende koormiste vahel, lahendas Asutav Kogu selle küsimuse senjööri kasuks.

Ka õiguste tõestamise küsimus lahendati senjööri kasuks. Talupojad pidid tõestama, et neil ei tule tasuda teatud koormusi. Senjöör võis aga lihtsalt viidata sellele, et ta kasutas teatud õigust viimase 30-40 aasta jooksul ja talupoeg pidi maksma.[1] Seega ei võinud 15. märtsi ja 3. mai dekreedid garanteerida likvideerimise rahulikku läbiviimist. Isegi kodanlik ajaloolane Doniol hindab neid dekreete negatiivselt: "15. märtsi dekreet tõi selguse Asutava Kogu poolt lubatud "hävitamisse". Hävitati feodaalse režiimi skelett, endise olukorra sotsiaalne koosseis. Ja see on kõik. 3.mai dekreedis[2] taganemine 4. augusti lubadustest oli veelgi täielikum."

Mitte selliseid seadusi ei oodanud talupojad kui nad said teada 4.aug. feodaalse režiimi hävitamisest. Juba 15. märtsi ja 3. mai dekreetide arutamisel Asutavas Kogus viidati

---

1 Петров, Ликвидация..., lk.40

2 Sealsamas.

vastuolule printsiipide ja nende rakendamise vahel. Näiteks rääkis deputaat Populus: "Printsiip dekreteeriti, võeti vastu ja tehti rahvale teatavaks. Külas arvestatakse tema jõustumist. Kas te tõesti petate neid?"[1]

15.märtsi ja 3. mai dekreedid ei lahendanud vastuolusid, vaid kutsusid esile uusi palveid ja kaebekirju, mis nõudsid Asutavalt Kogult seletusi ja täiendusi nende kohta. Palju küsimusi esitati dekreetide rakendamise kohta.

Seepärast tuli Asutaval Kogu alaliselt täiendada oma seadusandlust uute dekreetidega. 1790. ja 1791.a. jooksul anti välja veel terve rida dekreete ja feodaalse komitee määrusi (ei olnud peaaegu ühtegi kuud, mil poleks ilmunud mõni dekreet või määrus), milledest viimane kuulub 29.septembrisse 1791.a.[2] Kuid need dekreedid ei toonud enam olulisi muudatusi senisesse agraarseadusandlusse ja seepärast jäävad 15.märtsi ja 3.mai dekreedid Asutava Kogu põhilisteks dekreetideks. 1790.a. ja 1791.a. rohkearvulised dekreedid jäid nagu märkis õigusega Doniol surnud täheks.[3]

Vahepeal oli Asutav Kogu jõudnud välja töötada ka konstitutsiooni, mis kinnitati 1791.a.Seejärel läks ta 30.sept. 1791.a. laiali. Teda asendas uus kõrgeim seadusandlik organ Legistatiiv e. Seadusandlik kogu (1.X 1791 - 20.IX 1792).

---

1 Кареев, Крестьяне..., lk.427
2 Sealsamas, lk.423
3 Петров, Ликвидация..., lk.111

Legislatiivi ja žirondiinliku konvendi agraarpoliitika.

Kiriku- ja kogukonnamaade küsimus.

Oma istungeid alustas Legislatiiv 1.oktoobril 1791.a. Siia tulid täiesti uued inimesed, kuna Asutava Kogu määruse järgi ei võinud ükski tema liikmeist pääseda Legislatiivi. Enamik selle saadikuid pärines revolutsioonilise administratsiooni ridadest, kes olid astunud ametisse aastail 1789-91. Juhtiv osa kuulus siin kodanlusele. Legislatiivi absoluutset enamust esindasid föjaanid, neile lähedased mõõdukad e. sõltumatud ja kaubandusliku-tööstusliku suurkodanluse esindajatena žirondiinid. Vasempoolsema rühma moodustasid mountanjaarid - väike demokraatide grupp.

Legislatiiv püüdis nagu Asutav Kogugi rahuldada talupoegade nõudmisi ainult väikeste reformide teel, kuid ta läks siiski oma eelkäijast kaugemale. Legislatiivi tuli kaebusi ja palveid veelgi suuremal hulga kui Asutavasse kokku. Nende palvete üldine mõte seisnes selles, et Legislatiiv vaataks läbi Asutava Kogu seadusandluse. Palju kaebusi oli selle kohta, et Asutava Kogu dekreete saab tõlgitseda mitmel viisil ning uus seadusandlus peab kehtestama täpsemad reeglid.

Talupojad olid vihased eriti seetõttu, et nad seaduste alusel pidid maksma makse isegi neile mõisnikele, kes kas olid põgenenud välismaale või jäädes Prantsusmaale korraldasid vandenõusid revolutsiooni vastu.

Elukallidus, poliitiline õigusetus, lahendamatuks püsiv agraarküsimus - kõik see äratas masside initsiatiivi. Lisaks kerkis veel täie tõsidusega üles välismaise interventsiooni oht Prantsusmaa vastu. Emigrandid kiirustasid Austria keisrit ja Preisi kuningamaat interventsiooni alustamisega. Ettevalmistamisel oli ka Vene-Rootsi ühine sissetung Prantsusmaale. Kuna 11.aug. dekreedid puudutasid ka Saksa vaimulikke ja feodaalseid vürste Elsass'is, Lotring'is ja Franche-Comtè's andis see Saksamaale ettekäände sõjaks Prantsusmaa vastu. (Saksa vürstidel oli maid prantsuse maade keskel). Asutav Kogu pakkus küll saksa vürstidele korralikku tasu, kuid see lükati tagasi.

Seoses nende sündmustega väidetakse, et seni, kui talupoeg ei ole suuteline oma maad välja ostma, ei saa ta olla vastuvõetud konstitutsiooni kindlaks kaitsjaks. Seepärast tuli Legislatiivil Asutava Kogu senine agraarpoliitika tõsisele kaalumisele võtta.

Ka Legislatiiv moodustas erilise feodaalse komitee (14.okt. 1791.a.) lähtudes seisukohast, et feodaalse korra

likvideerimine ei ole veel lõpetatud.[1] Selle liikmete tegevusele avaldasid mõju palve- ja kaebekirjad, kuna Legislatiivi liikmed ise teadsid kuivõrd nad vastasid tõelisele meeleolule maal. Eriti nõuti alatiste kohustuste väljaostu eraldamist juhuslikest kohustustest. "Juba 21 kuud", kirjutasid kogule Lourmarin kihelkonna elanikud ('Bouches-du-Rhone'i departemang) 15. detsembril 1791.a., "on möödunud sellest ajast, kui võeti vastu seadus feodaalse režiimi kohta (15.III 1790. a.), kuid selle aja jooksul ei ole ükski hinnusetalupoeg end ostnud välja neist vihatud kohustustest, millised on omased sellele režiimile ja me julgeme väita, et elanikkond veel 1000 aasta jooksul jääb selle kohutava režiimi ikke alla, kui Kogu ei luba meil välja osta alatisi (fixes) kohustusi eraldi juhuslikest kohustustest."[2]

Kuid 4 esimese kuu jooksul komitee ei andnud oma tegevusest mingit elumärki. Siis nõudis 12.veebr. 1792.a. istungil 1 legislatiivi liige komiteelt seadusprojekti esitamist, mis teeks lõpu ~~proletaarsele~~ feodaalsele režiimile.[3] Lõpuks esitati 11. aprillil 1792.a. feodaalse komitee poolt Legislatiivile seadusprojekt, mis nägi ette mitmesuguste 15.märtsi dekreediga väljaostetavateks kuulutatud feodaalsete koormiste hävita-

---

1 Петров, Ликвидация..., lk.115

2 Sealsamas, lk.121

3 Лучицкий, Состояние..., lk.103

mist ilma väljaostuta.

Legislatiivi esimeseks tähtsamaks sammuks äsutava Kogu poolt väljaostetavaiks tunnistatud senjöriaalsete koormiste likvideerimisel oli dekreet, mis pärast arutlusi ja lugemisi[1] võeti lõplikus redaktsioonis vastu 18.juunil 1792.a. See puudutas juhuslikke kohustusi ja sisaldas 7 artiklit. Selle dekreediga kanti talupoegadelt endistele senjööridele üle senjööride õiguste tõestamine juhuslike kohustuste nõudmiseks enne väljaostu. Tõestamiseks esitatavad dokumendid pidid pärinema nende kohustuste kehtestamise ajast.[2]

Selle dekreediga kaotati juhuslikud kohustused neis kohtades, kus sellise tõestuse esitamine osutus mingil põhjusel võimatuks. Neis kohtades lubati kaudselt alaliste kohustuste eraldi väljaost juhuslikest kohustustest, kuna viimaste hävitamisega tulid välja osta vaid esimesed.

Petrovi arvates oli 18.juuni 1792.a. dekreet Legislatiivi töö esimeseks etapiks, mis oli suunatud senjöriaalse režiimi "tegelikule" likvideerimisele.

Teiseks etapiks oli 20.-22. augusti 1792.a. "Dekreet alaliste ja juhuslike feodaalsete kohustuste järjekindlast ja eraldi väljaostust", mis koosnes 3 osast. Selle esimene

---

1 Петров, Ликвидация:.., lk.133

2 Sealsamas, lk.134

osa reguleeris küsimused kaotamata juhuslike kohustuste ja alaliste kohustuste eraldi väljaostust ning loonusrendi ümbermääramisest igaaastaseks kindlaks rendiks.

Teine osa hõlmas ühiskäenduse kohustuste tasumisel ja lahendas küsimuse selliste kohustuste väljaostu viisist. Kolmas osa lahendas küsimuse alaliste kohustuste edasisest sissenõudmisest ja võlgade tasumisest 1789-91. aastate eest.

20.aug. dekreet "viis lõpule" Legislatiivi töö juhuslike kohustuste likvideerimise alal, andes Prantsusmaa kõigile elanikele võimaluse vabaneda neist alatiste kohustuste eraldi väljaostu teel juhuslikust ja lubades väljaostu tasuda ositi. Lubades märgitud lahus väljaostu andis ta alaliste kohustuste väljaostu võimaluse neile rentnikele (tenanciers) kelledel takistas seda tegemast just alatiste ja juhuslike kohustuste kohustuslik üheaegne väljaost. Lõpuks hävitas see dekreet ühiskäenduse koormiste tasumisel, mis oli suureks takistuseks väljaostule. Kuid alatiste kohustuste osas 20.aug. dekreet jättis õiguste tõestamise koormiste nõudmiseks samasse olukorda nagu see oli olnud Asutava Kogu laialimineku momendil.

Selle küsimuse pidi lahendama Legislatiivi 25.-28. aug. dekreet "kõigi feodaalsete õiguste ja senjöriaalsete kohus-

tuste hävitamisest ilma hüvituseta", mis koosnes 20 artiklist. Neis esitati abinõud, milliseid Legislatiiv pidas vajalikuks oma eesmärgi - hävitada orjuse jäänused Prantsusmaal - saavutamiseks.[1]

Selle esimene artikkel hävitas kõik tagajärjed, mis lähtusid reeglist "ei ole maad ilma senjöörita".[2] Teine artikkel kuulutas kogu maaomandi vabaks igasugustest koormistest, nii feodaalsest kui hinnuselistest seni, kuni isikud, kes pretendeerisid koormise saamisele ei tõestanud oma õigust sellele.

Viies artikkel hävitas ilma hüvitusteta kõik senjöriaalsed õigused, nii feodaalsed kui hinnuselised, mis jäeti jõusse või kuulutati välja/ostetavaiks eelmiste seaduste poolt, ükskõik milline oli nende olemus või nimetus, samuti kõik maksud ja kohustused, mis lähtusid neist õigustest.[3]

Kümnes artikkel tühistas ilma hüvituseta võlad kaotatud õigustelt, kusjuures sissenõudmisele ei kuulunud isegi need, milliseid tuli tasuda kohtuotsuse järgi. Kuid makse, mis olid juba tasutud vastavalt eelnevaile seadustele ei võidud tagasi nõuda.

See dekreet ei laieneud maksudele, rendile ja teis-

---

1 Петров, Ликвидация..., lk.141

2 Новая история..., lk.148

3 Sealsamas, lk.149

tele kohustustele, mis ei olnud seotud feodaalsete õigustega ja kuulusid tasumisele neile isikuile, kes ei olnud senjöörid või läänimaade omanikud. (art.17). 19.art. andis endistele senjööridele aastase tähtaja dokumentide esitamiseks koormiste nõudmiste õigustamiseks. Seega oli 25.-28. aug. dekreet 3. etapp Legislatiivi tegevuses.

Nende dekreetide järel kohustuste hulk, mis kuulusid väk-jaostmisele piirdus nendega, millised põhinesid originaalseile dokumentidele. Oma õigusi pidid nüüd tunnistama mitte enam talupojad, vaid senjöörid, kelledele anti selleks aastane tähtaeg. Silmas pidades aga asjaolu, et talupoegade ülestõusude tagajärjel olid paljudes kohtades dokumendid hävitatud, tõid need dekreedid siiski talupoegadele teatud praktilist kasu. Samuti oli talupoegadele kasulik kohutasjade tühistamine, mis olid seotud feodaalide nõudlustega.

Teostades neid reforme püüdsid žirondiinid nendega rahustada talupoegi. Ei saa märkimata jätta, et vaatamata žirondiinide arvestusele olid need dekreedid 10.augusti rahvarevolutsiooni tagajärg.[1]

Siiski ei saa nende dekreetide tähtsust ülehinnata. Kuigi kodanlikud ajaloolased väitsid, et "feodalismi hävitamine

---

[1] 10.aug. 1792.a., olukorras, mil interventide väed lähenesid Pariisile, toimus seal revolutsioon, mis kukutas võimult monarhia.

oli täielik" (Doniol) või, et "Legislatiiv täitis Asutava Kogu lubaduse hävitada feodaalne režiim" (Karejev), ei rahuldanud 1792.a. augustidekreedid talupoegi kaugeltki, kuna jäi võimalus tõestada dokumentide abil õigust feodaalseile koormistele. Talupojad ei tahtnud väljaostust enam midagi kuulda. Nad nõudsid igasuguse väljaostukaotamist. Isegi Karejev oli sunnitud tunnistama, et feodalism oli kaotatud de jure, kuna de facto ta jätkas elutsemist. Kui Legislatiivi asendas Konvent, tuli ka siia kaebusi feodaalse surve üle.[1]

Oma tööd alustas Konvent 20.septembril 1792.a., s.o. päeval, mil prantslased saavutasid Valmy juures esimese suure võidu interventide üle. Kohe oma esimesel istungil kuulutas Konvent monarhia kaotatuks ja kehtestas vabariigi.

Kui radikaalsed ka ei olnud Legeslatiivi dekreedid, kandsid nad ometi poolikut iseloomu, sest elu läks kiiresti edasi. 1792.a. teisel poolel puhkes klassivõitlus uue jõuga ja saavutas oma äärmise teravuse 1793.a. esimesel poolel. Kuid girondiinide valitsuse ajal ei toonud muudatusi agraarsuhetesse ka Konvent, kuigi 2. oktoobril 1792.a. moodustati 48 liikmest koosnev seadusiandev komitee, kelle ülesandeks oli ka seadusprojektide väljatöötamine feodalismi likvideerimise jätkamiseks. Konvendi enamus oli otsustavalt maa jagamise vastu

---

[1] Карєев, Крестьяне..., lk. 460

kehvikutele. Alles jakobiinlik konvent lahendas agraarküsimuse lõplikult. Seoses sellega tuleb aga enne peatuda veel ühel küsimusel, s.o. kirikult ja emigrantidelt konfiskeeritud ning kogukondlike maade talupoegadele jagamise küsimusel.

Asutav Kogu päris vanalt absolutistlikult Prantsusmaalt äärmiselt raskes olukorras olevad finantsid ja suure riigivõla. Finantskriisi lahendamiseks oli vaja erakordseid abinõusid ja selleks otsustati ohverdada vaimulikkond. 2. novembril 1789.a. võttis Asutav Kogu häälteenamusega vastu otsuse, mille järgi kõik kiriku maad ja -varad kuulutati rahvuse käsutuses olevaiks.[1]

13.novembril 1789.a. käskis Asutav Kogu kinni pitseerida kõik kirikudokumendid ja nõuda vaimulikelt 2-kuulise tähtaja jooksul üksikasjalise deklaratsiooni esitamist kõigi varade arvulise suuruse kohta, sissetulekute ja võlgade kohta, mis lasusid kiriku maadel.

Mõnevõrra hiljem 18.ja 19.dets. 1789.a. tehti uus samm: võeti vastu otsus assignaatide väljalaskmise kohta, millede kindlustamiseks otsustas kogu müüa osa kirikumaid 400 milj. livre'i eest. Kuid ei piirdutud kirikumaade müügiga ainult 400 miljoni eest. Hiljem võeti vastu otsus kõigi kirikumaade

---

1 Лучицкий, Отчуждение национальных имуществ во Франции в конце XVIII в., Русское богатство, № 2, 1912, lk.114

müügi kohta. Erand tehti vaid Malte ordu, kihelkonnakirikute ja veel mõnedele taolistele kirikumaadele.

14.mai 1790.a. dekreediga, mis töötati välja võõrandamise-komisjoni poolt kehtestati rahvusvarade müügi kord ja viis.[1] Eesmärgiks pidi olema:

1) õige korra kehtestamine finantside ja krediitide asjas ja 2) omanike arvu suurendamine peamiselt külaelanike keskel, mille dekreet kuulutas "eriti tähtsaks asjaks". Tegelikult tahti sellega nõrgendada talupoegade võitlust mõisnike vastu.

Kuna müügi peamiseks eesmärgiks oli rahalise vahendite saamine, siis soovitati müüa maid seal ja siis, kus see on võimalik ning eelistada seejuures suurte maatükkide ostjaid. Väikeste tükkide ostjaile soovitati anda eelis vaid sel juhul, kui hind, mis nende poolt pakuti, oli kõrgem või võrdne hinnaga, mida pakuti suurte maatükkide ostjate poolt. Määrati kindlaks, et 15 päeva jooksul pärast maa omandamist peab ostja tasuma käsirahaga 1/12 kogu summast. Ülejäänud osa tuli tasuda samasuguste osade kaupa 12 aasta jooksul 5 %-lise juurdemaksuga.[2]

Kuid 3.nov. 1790.a. dekreediga tühistati maade jagamine väikesteks tükkideks ja kästi neid müüa tervete kõlvikutena.[3] Ühtlasi tühistati ka endised soodustused võla kustutamisel ostetud maa eest. Põllumaade eest lühendati

1 Лучицкий, Отчуждение..., lk.116
2 Ковалевский, Происхождение..., lk.134
3 Лучицкий, Французкая..., lk.120

kustutamise tähtaeg 12 aastalt 4,5 aastale 3/lo ostusumma kohesel tasumisel. Teiste maade eest (metsad, karjamaadjne.) lühenes tähtaeg 2 aasta ja 10 kuule. Ainus soodustus 14.mai dekreedi kaitsjatele oli see, et uue seaduse rakendamine müükidele lükati edasi. 14.maini 1791.

Praktiliselt tähtaja lühendamist kohtadel ei tarvitatud, kuna selle vastu olid ka jõukad ostjad.[1] Maade killustamise keelamise seadus jäi aga jõusse ja takistus maade ostmist paljudel vaestel ja keskmise jõukusega talupoegadel.

Järgmised dekreedid (3.ja 9. juulil 1791.a.) räägisid küll sellest, et peetaks silmas võimalikult suure hulga väikemaaomanike loomist maal, kuid praktiliselt nende ellurakendamist ei toimunud. Asegi võrdse hinna pakkumise juures soovitati administratiivvõimudel eelistada neid, kes ostsid tervikuna.

Talurahvarahutuste leevendamiseks tegi Asutav Kogu 12. augustil 1789.a. kohalikule administratsioonile ettepaneku töötada välja seadusprojekt kogukonnamaade jaotamise parimast viisist (millised müüa, millised anda rendile või jagada), kuid sellest ei tulnud midagi välja. Hiljem püüdis seda küsimust lahendada Legislatiiv oma 14.augusti 1792.aasta seadusega kogukonna maade jaotamise kohta selle liikmete vahel. Selle järgi pidid kõik kogukonna maad (peale metsade),

---

[1] Манфред, Французкая..., lk.47.

mis olid talupoegade käes, pärast saagi koristamist tulema kohustuslikule jagamisele kogukonna liikmete vahel.

Sama 14. augusti seaduse järgi kuulusid jagamisele väikeste tükkidena 1-4 arpenti kõik emigrantidelt konfiskeeritud maad, samuti seni müümisele mitte kuulunud Malta ordu jne. maad.

Kuid ka selle dekreedi ellurakendamisest ei tulnud midagi välja. Hiljem, kui 10.augusti revolutsiooni järel tekkinud olukord oli muutunud, tühistas žirondiinlik konvent (11.okt. 1792.a.) 14. augusti dekreedi.

Seega jäi ka see küsimus seniste seadusandlike organite poolt lõplikult lahendamata ja tuli lahendada jakobiinlikul konvendil. Kuid enne kui asuda jakobiinide agraarseadusandluse vaatamisele, tuleb pikemalt peatuda küsimusel, millist mõju oli avaldanud senine agraarseadusandlus talupoegade olukorrale.

TALUPOEGKOND ASUTAVA KOGU JA LEGISLATIIVI PERIOODIL

Talupoegade võitlus agraarküsimuse lahendamise eest.

Nagu eelmises peatükis nägime, oli Asutava Kogu 4.-11. augusti 1789.a. agraarseadusandlus talurahvarevolutsiooni tagajärg. Aadel pidi ohverdama osa oma õigustest, et mitte jääda kõigist ilma. 4.-11. aug. dekreedid pidid rahustama talupoegi ja tegema lõpu aadlilosside põletamisele.

Talupojad alguses tõepoolest rõõmustasid antud dekreetide üle. Nad mõistsid sõnasõnalt dekreedi esimest faasi "Asutav Kogu hävitab täielikult feodaalse režiimi". Kui aga nähti, et ilma väljaostuta kaotati ainult isiklikud kohustused ja et peamised feodaalsed koormised tulid rasketel tingimustel (korraga tulid välja osta kõik koormised ja seda pidi tegema kogu küla)[1] välja osta, tabas talupoegi kibe pettumus. Seda mõistsid ka tolleaegsed eesrindlikud inimesed. Nii kirjutas Marat 21.septembril 1789.a. oma "Rahva Sõbras": "...kas on vaja tõestada, et suures enamuses on need ohvrid ainult näilised? Vaevalt küll on see privileegide tõeline hävitamine, kui nad sisaldavad

---

1 А.Матьез, Французская революция, Т.I, lk.80

banaliteetide ja kõigi feodaalsete koormiste, mis on seotud maaga, väljaostu?"[1]

Talupojad mõistsid augustidekreete, kui feodaalse režiimi täielikku hävitamist ja ei tahtnud enam tasuda senjöriaalseid kohustusi. Seine-et-Marne'i departemangu mitmes kihelkonnas keeldusid talupojad champart'i tasumist.[2] Samuti ei tahtnud talupojad tasuda hinnust ja renti 1789.a. eest. Mõistes omamoodi dekreedi üksikuid kohti, võtsid talupojad enda kätte banaliteediveski, viinamarjapressi või leivaahju põhjendades seda banaliteedide hävitamisega.[3]

Teated räägivad kohustavast ulukite hävitamisest talupoegade poolt metsades sel alusel, et oli hävitatud senjööride monopoolne jahiõigus. Dekreedi artikli järgi, mis võrdsustas maksud keeldusid talupojad maksude tasumisest nõudes, et ka senjöörid tasuksid makse.

Prantsusmaa põhja- ja edelaprovintsides (La Manche'i, Périgord'i, Quercy' ja Rouerque'i) talupojad mitte ainult ei tasunud andameid ja kohustusi, vaid sundisid isegi senjööre tagastama nende poolt varem tasutud rendist.[4] Samasugune vastupanu augustidekreetidele toimus Limousin'is, Bretagne'is ja teistes Prantsusmaa osades.

Kui senjöörid kaebasid hinnuse, rendi, champart'i jne.

---

1 Новая история, lk.130

2 Кареев, Крестьяне..., lk.442

3 Sealsamas, lk.441

4 Ковалевский, Происхождение..., lk.178

mittetasumise üle, siis hinnusetalupojad kaebasid omakorda senjööride jätkuva rõhumise üle, kes ei tahtnud alluda 4.aug. seadusele. Talupoegade kaebustes räägitakse, et senjoorid tõlgitsesid Asutava Kogu dekreete nii, et neist oli täiesti võimatu aru saada.[1] Väga sagedased olid kaebused selle üle, et senjöörid panevad igatpidi vastu feodaalsete koormiste väljaostule, ei taha näidata dokumente, millede alusel nad omavad teatud õigusi jne. Alguses nõudsid senjöörid talupoegadelt senjöriaalseid kohustusi sel alusel, et dekreedid ei oma seaduslikku jõudu, kuna neil puudub kuninga allkiri.[2] Kuid ka pärast 3. novembrit 1789.a.[3] ignoreeritakse dekreete.

Suuri lahkhelisid tekitas talupoegade ja senjööride vahel augustidekreetide tõlgitsemine. Nende väljakuulutamise järel algasid vaidlused selle üle, kuhu kanda üks või teine talupoegade kohustus. Kuna juristid seletasid palju asju vastukäival viisil, tekkis palju suuri kohtuprotsesse, mis asetas kohtu raskesse olukorda. Seoses sellega saadeti Asutavale Kogule ja isegi ajalehtede toimetusele küsimusi Asutava Kogu seaduste kohta, paludes lahendada esilekerkinud arusaamatusi.[4]

Seepärast ei lakanud ka pärast 4.aug.1789.a. losside põletamised ja röövimised, nagu ekslikult arvas A.Mathiez. Talu-

---

1 Кареев, Крестьяне..., lk.439

2 Петров, Ликвидация..., lk.218

3 vt. II ptk., lk.65

4 Кареев, Крестьяне..., lk.430

pojad tunnistasid kaotatuks kogu feodaalse korra tervikuna ja seepärast keeldusid otsustavalt maksude tasumisest. Seda mõistsid nähtavasti ka Asutava Kogu liikmed. Kogu 10.aug.1789. a. dekreedis ühiskondliku rahu taastamise kohta räägitakse:

"Kõik munitsipaliteedid, nii linnas kui külas peavad valvama ühiskondliku rahu säilitamise eest. Nende esimesel nõudel peavad sõjaväesalgad appi tulema rahvuskaardile ja ratsavalvele ühiskondliku rahu rikkujate jälitamiseks ja arreteerimiseks, üks kõik milline ka oleks selle päritolu."[1]

Talupoegade ülestõusud ei lõppenud tõepoolest, vaid kestsid uue hooga edasi, mis põhjustas, nagu nägime, 1790.a. kevadel uue agraarseadusandluse. Montoire kantonis Loir-et-Cher departemangus "on lossid kogu seesoleva varaga röövitud paljaks või maha põletatud; peaaegu kõikjal on arhiivid hävitatud"[2] jutustas üks 25. veebruarist 1790.a. pärinev memuaar. Sama memuaari autor jätkab: "Need senjööridest, kelledega käidi ümber väiksema karmusega olid sunnitud täielikult loobuma kõigist oma õigustest ja rendist; mõned neist pidid tagastama rendi isegi 1788 ja 1789.a. eest, mis oli makstud vabatahtlikult."

Périgord'i saadik Loys kirjutas 1789.a. lõpus: "Kõik talupojad keelduvad tasumast renti. Nad moodustavad liite, töötavad välja määrusi, mis ähvardavad ülespoomisega kõiki, kes tasuvad renti. Nad ilmuvad senjööride, vaimulike jt. rikaste majadesse, teostavad rüüstamisi, sunnivad tagastama tasutud

---

1 Новая история..., lk.128

2 Сказкин, Деревня..., lk.506

renti, kui see on makstud ette, nõuavad tagasiandmise kohustust neilt, kes müüsid saadud vilja või keda kahtlustatakse selles, et nad on saanud senjöriaalset maksu maade müügi (lodset ventes) või teiste taoliste õiguste eest, millist neile ei olnud vaja tasuda."[1]

Nagu toodud katkendist nähtub nõudsid senjöörid vaatamata antud seadustele sisse senjöriaalset renti. 1789.a. lõpus püüdsid senjöörid ilmselt ignoreerida augustidekreete ja alustasid võitlust kaotatud õiguste säilitamise eest. Näiteks Poitou's oli olukord selline, nagu ei oleks midagi juhtunud. Isegi feuydistide tegevus jätkus siin endise energiaga.[2]

Ka teistes departemangudes nõudsid senjöörid kohustuste tasumist, mis olid kaotatud 4.-11. aug. dekreetidega. Meurthe'i departemangus nõudsid senjööri agendid ja rentnikud - farmerid endiselt sisse köiki koormisi. Gers'i departemangus kogusid ühe senjööri agendid vastupidiselt 4.aug. seadusele maksu varanduse üleminekul ühest käest teise (lods et ventes). Bretagne'is, kus senjöriaalne režiim püsis eriti kindlalt, oli 4.aug. dekreet signaaliks feodaalide vägivalla algusele. Siin nõuti sisse isegi selliseid alandavaid kohustusi nagu seda oli feodaalne teorent.[3] Kui kohalikud võimuorganis püüdsid talupoegi sundida väevõimuga maksude tasumisele, läks asi tihti relvastatud kokkupõrgeteni. 1790.a. jaanuarist alates puhkesid

---

1 Сказкин, Деревня..., lk.505-506

2 Лучицкий, Состояние..., lk.93

3 Sealsamas, lk.93

talupoegade ülestõusud uue jõuga. Ainuüksi Bretagne'is põletati 1790.a. veebruari kuu jooksul maha 57 mõisnike linnust ja lossi.[1] Vaatamata sõjalise jõu rakendamisele ja karmidele arveteõiendamisele levisid ülestõusud kogu maal.

Seega ei olnud 1789.a. augustidekreetidega rahul ei talupojad ega ka senjöörid. Mõlemad grupid saatsid Asutava Kogu feodaalsele komiteele arvukalt kaebe- ja palvekirju. Senjöörid kaebasid maksude mittetasumise üle talupoegade poolt. Nii kirjutas krahv de Bransion 29.märtsil 1790.a.: "Royaume küla elanikud Toul'i lähedal, kelle ühe osa senjöör ma olin, on kindlalt veendunud, et vastavalt Asutava Kogu kavatsustele ei ole meil vaja tasuda renti, senjöriaalset hinnust (isegi 1789.a. eest) ja et neil on lubatud tappa igal ajal ja igas kohas senjööridele kuuluvaid tuvisid."[2]

Talupojad kaebasid, et vaatamata antud dekreetidele töötavad endiselt edasi feuvdistid ja nad peavad tasuma senjöriaalseid koormusi. Talupojad nõudsid: 1) et Asutav Kogu määraks nende kohstused täpselt kindlaks; 2) et määrataks kindlaks väljaostu suurus ja viis ning kuni väljaostuni ei nõutaks siise feodaalseid koormusi; 3) et kaotataks lõiv varanduse üleminekul ühest käest teise jne.[3]

1790.a. esimestel kuudel saabusid Asutavasse Kokku palve-

---

1 Манфред, Французкая..., lk.46

2 Сказкин, Деревня..., lk.504

3 Лучицкий, Состояние..., lk.94

kirjad 153 kihelkonnast, kus paluti kümnise asendamist raha-
lise rendiga.[1] Enne 15.mërtsi 1790.a. dekreetide avaldamist uskus talupoegade enamus Asutavasse Kokku. Seda kinnitab ka nende läkituste lugupidav toon, kus loodeti, et nende palveid võetakse kuulda. Kuid feodaalses komitees jäid kõik sellised palved rahuldamata ning talupoegades kasvas üha rohkem ja rohkem kahtlus selle kohta, et Kogu, kellele nad pärast 4. augustit 1789.a. asetasid nii suuri lootusi, hoiab senjööride poole, et vaatamata lubadustele, mis olid antud senjöriaalse režiimi hävitamise kohta, püütakse teda säilitada.

Selline oli olukord Prantsusmaal enne Asutava Kogu uute dekreetide ilmumist. Talupoegade rahutused sundisid Asutava Kogu pidevalt tegelema agraarküsimusega ja 15.märtsil ning 3.mail 1790.a. ilmusid dekreedid, mis nende autorite arvates pidid lahendama agraarkusimuse. 15.märtsi dekreet jagas talupoegade koormised "isiklikeks" ja "reaalseteks". Esimesed tühistati ilma väljaostuta, kuna teised kuulusid väljaostmisele.[2] 3.mai dekreet määras kindlaks väljaostusumma suuruse.

Kuna väljaostusumma tunduvalt ületas talupoegade poolt tasutavate koormiste tegeliku väärtuse, oli ta heldeks kingiks

---

1 Кареев, Крестьяне..., lk.445

2 Pikemalt nende dekreetide kohta vt. pt.II

mõisnikule ja maad maldavale kodanlusele.[1] Loomulikult kutsus säärane suurmaaomanike huvide kaitse talupoegades rahutuse esile ja tõukas uutele väljaastumistele mõisnike ja mõningates kohtades kodanlike võimude vastu. Lisaks eelmisele pidid talupojad veel dokumentide abil tõestama, et mingi kohustus oli isiklik. Dokumendid aga olid mõisnike arhiivides, kust talupoegadel oli raske neid kätte saada. Suur osa dokumente oli eelnevate ülestõusude jooksul aga hoopis hävitatud. Juhul, kui tekkis vaidlus mõne õiguse suhtes, et kumba gruppi ta kuulub, jäi õigus mõisnikule.

15.märtsi ja 3.mai dekreedid muutsid talupoegade kahtlused Asutava Kogu suhtes veendumuseks. Pärast neid dekreete kaotas talupoegkond usu Asutavasse Kokku. Ühe kogukonna talupojad kirjutasid: "Teie dekreet feodaalsete õiguste väljaostu viisist ja hinnast tekitas kohutava masendustunde külaelanike keskel."[2] Seega pidi Asutava Kogu dekreetide järel talupoegade revolutsiooniline liikumine paratamatult puhkema uuesti. Võimsad talupoegade ülestõusud, mis juba olid vaibumas algasid jälle. Talupojad keeldusid maksude tasumisest. Kohati algasid mõisnike losside põletamised.

1790.a. juunis tungisid Niévre'i departemangu de la Montague kihelkonnas üle 50 kõige kättejuhtuvaga relvastatud

---

1 Французская..., lk.77

2 Кареев, Крестьяне..., lk.445

talupoega Asnan'i alevis notari juurde ja sundisid teda tagastama seal hoiul olevaid talupoegade kviitungeid (reconnaissances). Seejärel keelduti tasumast neis kviitungeis märgitud kohustusi.[1]

Loiret' departemangu meer kirjutas 11.juunil 1790.a. Asutava Aogu presidendile: "Champart'i sissenõudmine tekitas eelmisel aastal raskusi kutsudes esile ülestõuse ja tulekahjusid; kõik annab tunnistust sellest, et käesolev aasta ei saa olema vähem tormiline vaatamata "targale ja surematule"dekreedile[2] feodaalsete koormuste kohta".[3]

1790.a. juuni lõpus ja juuli alguses keelasid Lombez kihelkonnas (Gers'i dep.) elanikud surmanuhtluse ähvardusel tasuda koormisi oma senjöörile. Viimasele tehti ettepanek loobuda avalikult kõigist õigustest ähvardades keeldumise korral surmaga ja varanduse hävitamisega. Senjöör, kohkunud neist ähvardustest, ruttas oma kaebekirja saatmisega Asutavasse Aokku.[4] Tõsised rahutused seoses elanikkonna keeldumisega kümnise ja champart'i tasumisest toimusid Nemours'i distriktis Seine-et-Marne'i departemangus. Vaatamata kohalike võimuorganite pingutustele, ei suutnud rahutustest jagu

---

1 Петров, Ликвидация..., lk.43-44

2 Mõeldud on 15.märtsi 1790.a. dekreeti

3 Сказкин, Деревня...,lk.507

4 Петров, Ликвидация...,lk.44

saada ning võimudel tuli pöörduda abi saamiseks Asutava Kogu poole.

Endistes Quercy', Périgord'i ja Rouergue'i provintsides, kus juba 1790.a. kevadel talupoegade ülestõusud "viisid selle kuningriigi osa ahastuse seisundisse", nagu räägiti ühe valitsuse agendi ettekandes, alustasid talupojad uuesti võitlust.[1] Lot' departemangu Cahors'i kantoni kohalike võimude läkituses Asutavale Kogule 22.sept. 1790.a. teatati ilmse hirmuga, et "mõningates kohtades hakkab rahvas uuesti istutama "maipuid" (s.o. võllaseid), mis on üldiseks signaaliks ülestõusule..., teistes kohtades püstitatakse võllaseid nende jaoks, kes tahavad tasuda renti või hakata seda koguma..."[2] Läkitus lõpeb ahastava abipalvega: "Ärge jätke meid, härrased, saatuse hooleks, ... meile on absoluutselt vajalik suure sõjaväesalga abi."[3]

1790.a. sügisel arenesid talupoegade ülestõusud ulatusliku lainena ka Loire'i, Seine-et- Marne'i, Somme'i jt. departemangudes.

1790.a. kevade seadusandlusega püüti likvideerida talupoegade rahutusi. Kuid peamist relva nägi kodanlik Asutav

---

1 Манфред, Французская..., lk.46

2 Новая история..., lk.133

3 Sealsamas.

Kogu siiski repressioonide poliitikas. 1790.a. veebruari ja juunidekreetidega anti kohalikele võimuorganitele õigus "sõjaseisukorra" sisseseadmiseks juba talupoegade esinemise kogunemise juures.[1] Ta asetas kogukondadele kohustuse tasuda 2/3 kahjudest, mis on tekkinud omanikele. Valitsus ja Asutav Kogu saatsid "mässulistesse" departemangudesse sõjaväesalku, kuid kõik katsed talupoegade ülestõusude kiireks summutamiseks lõppesid ebaõnnestumisega.

Seega olid kõik talupoegade kaebe- ja palvekirjad Asutavale Kogule õlnud asjatud. Palvete rahuldamise asemel saadeti küladesse sõjaväed ja anti välja dekreedid, mis oma olemuselt kaitsesid senjööride huve. Pärast märtsi- ja maidekreete talupoegade läkituste toon Asutavale Kogule saadetud kirjades muutus otsustavalt. Need ei olnud enam palved, vaid protestide rida ja endisi austavaid väljendusi, millede-
ga varem pöörduti Asutava Kogu poole, enam peaaegu ei esine.[2]

"Oma dekreetidega te kuulutasite välja feodaalse režiimi kaotamise", kirjutasid Lot-et-Garonne'i departemangu talupojad (laboureur'id). Aga tegelikult tegite te midagi hoopis vastupidist, kuna me oleme sunnitud nüüd ja ka edaspidi kutsuma neid, kellele me tasume kohustusi kuna teie poolt

---

1 Манфред, Французская..., lk.47

2 Лучицкий, Состояние..., lk.95

kehtestatud kõrge väljaostusumma tõttu ei suuda me end kunagi välja osta."[1]

Samasugused talupoegade kaebused kuulduvad peaaegu kõigist Prantsusmaa osadest. Haute-Marne'i talupojad avaldasid, et nende dekreetide tõttu peavad nad jääma endiselt määramatuks ajaks orjusesse.

Seega ei saa talupoegade ülestõusude ärahoidmisest, millega arvestas de Noailles oma 4.aug. kõnet pidades olla juttugi. Seepärast töötas Asutav Kogu edaspidi pingeliselt, vaadates läbi saadetud palve- ja kaebekirju, kuid need rohkearvulised dekreedid, mis veel ilmusid, ei toonud mingit märgatavat muutust talupoegade seisukorda.

Ka 1791a. esimene pool möödus talupoegade liikumise tähe all saavutades endises Rouergue'i, Quercy' ja osas Limousin'is tõelise ülestõusu raamid. Asutavasse Kokku tulid teated ülestõusudest Nievre'i, Gers'i, Loiret', Seine-et-Marne'i Indre-et-Loire, Aude'i jt. departemangudes.[2]

Sellest liikumisest oli haaratud tunduv osa Prantsusmaast. Seoses dekreetidega kasvas usaldamatus ka linnakodanluse vastu. Need said igasuguseid vabadusi, talupojad "olid aga unustatud". Talupoegades kasvas Asutav• Kogu agraarseadusandluse läbivaatamise nõue, et asendada see uute

---

1 Лучицкий, Состояние..., lk.95

2 Sealsamas, lk.100

dekreetidega.

Kõikjal, kõigis Prantsusmaa osades kuuldus vaid üks hüüe: "Me soovime vabaneda feodaalsetest koormistest, kuid ei saa seda teha seni, kuni 3.mai 1790.a. dekreet väljaostmise viisi kohta ei ole kaotatud."[1]

Talupoegade rahulolematus 1791.a. jooksul kasvas üha rohkem ja rohkem. Isegi need talupojad, kes olid valmis nende maal lasuvaid koormisi välja ostma, ei suutnud seda teha kõrge väljaostusumma ja ühiskäenduse tõttu. Feodaalsesse Komitessse saabusid neilt talupoegadelt kaebused selle kohta, et senjöörid ägatpidi takistasid väljaostu esitades selliseid nõudmisi, millised isegi ei võimaldanud asuda väljaostu juurde.

Veelgi halvem oli asi seal, kus talupojad nõudsid originaalsete dokumentide esitamist senjööride poolt (selle järeleandmise oli Asutav Kogu sunnitud talupoegadele tegema). Thionville'i ringkonna elanikud teatasid, et senjööridel ei olnud selle peale muud vastust kui "meie poolt on valdusõigus, te kas maksate meile või me laostame teid."[2]

Kui külasse jõudis teade Louis XVI põgenemisest Pariisist (20.juunil 1791.a.) ja rea kõrgaadliesindajate osavõtust kohta kontrrevolutsioonilisest vandenõust, algas külades

---

1 Лучицкий, Состояние..., lk.96
2 Sealsamas, lk.97

uus rahutuste laine. Talupojad relvastusid nagu 1789. ja 1790. aastal ja alustasid aadlilosside rüüstamisi ja põletamisi.[1]

"Kuninga põgenemine," teatasid Herault departemangu võimud "kutsus külas sellise rahulolematuse, et rööviti paljaks ja põletati maha mitu lossi." Eriti tõsise iseloomu omasid talupoegade väljaastumised Lääne-Prantsusmaal, kus aadel säilitas oma positsioone rohkem kui kusagil mujal. Palju losse põletati maha Bretagne'is.

Mõnikord kuulus initsiatiiv aadlilossidele kallaletungiks mitte talupoegadele, vaid ka linna demokraatlike kihtide esindajatele. 1. juulil 1791.a. eraldas Gaillac'i linnas asuv rahvaühing 18 liiget läbiotsimiste teostamiseks aristokraatide majades.[2] Cote-du-Nord departemangus võeti tervel real mõisnikel, keda kahtlustati kontrrevolutsioonilises tegevuses relvad ära jne-

Veel 1791.aä. septembris s.o. veidi enne Asutava Kogu laialiminekut saabus siia Tulle'i munitsipaliteedi (Corrèze'i dep.) kaebus lakkamatutest talupoegade rahutustest, mille tekkimise allikaks oli Asutava Kogu poolt kaotamata feodaalsete kohustuste sissenõudmine.[3]

---

1 Французская..., lk.118

2 Sealsamas, lk.119

3 Петров, Ликвидация...lk.44

Seega kestsid talupoegade ülestõusud kord suuremas, kord väiksemas ulatuses kogu Asutava Kogu töö vältel. Kuna Asutav Kogu ei lahendanud agraarküsimust, siis jätkus talupoegadel võitlus senjöriaalse režiimi hävitamise eest ka Legislatiivi perioodil.

Ka Legislatiivi saabus massiliselt talupoegade palveja kaebekirju, millede mõte seisnes selles, et Legislatiiv vaataks läbi Asutava Kogu seadusandluse. Neile palvetele kaasnesid talupoegade rahutused.

Pèrenil kihelkonna elanike kaebuses 12.veebruarist 1792.a. märgitakse, et hinnusetalupojad laostuvad nende vastu suunatud jälitamiste ja protsesside tõttu kui senjööride ahnusele ei panda piiri.[1] Rendi jt. senjöriaalsete kohustuste väljaostmist palusid 12. märtsil 1792.a, La-Capelle-Biron'i kihelkonna (Lot-et-Garonne dep.) elanikud.

"Rebige välja feodalismi juured," palusid Moselle'i departemangu rea kihelkondade elanikud "millised 15.märtsi 1790.a. seadus tahtis säilitada; feodalismi ike muutub päevast päeva üha vähem väljakannatatavaks."[2] Samuti palusid talupojad seaduse andmist, millega õiguste tõestamise kohustus kantakse üle senjöörile.

---

1 Петров, Ликвидация..., lk.119

2 Sealsamas, lk.120

1791.a. lõpus ja 1792.a. alguses astus külakehvistu välja kasvava elukalliduse vastu. Nende poolt nõutakse leiva jt. laiatarbekaupade hindade kindlaksmääramist.

1792.a. veebruaris puhkes tugev liikumine Nayon'i rajoonis, kus talupojad relvastatud vikatite, kirveste ja isegi püssidega peatasid viljalodja Oise'i jõel, laadisid vilja maha ja viisid selle naabruses asuva tühja kloostri laudesse.[1] Osa väljast jagati ekspeditsioonist osavõtjate vahel kuna ülejäänu müüdi nende poolt kindlaksmääratud hindadega ümbruskonna külade elanikele.

27.veebruaril 1792.a. sundisid talupojad ja linna plebeilised kihid ühes väikelinnas kohalikku munitsipaliteeti teostama esimese järgu tarbeainete hinna kindlaksmääramist. Paljudes kohtades esitasid talupojad kaebekirju kasvava elukalliduse kohta. "Aadlikud põgenesid ja ei jätnud meile midagi," kirjutasid talupoegade kogukonnad Legislatiivile, "nad müüsid meelega kõik vilja- ja jahutagavarad mitmesugustele isikutele, aga need peidavad seda ning kruvivad hindu üles."[2]

1792.a. septembris levis Prantsusmaal uus rahva ülestõusude laine, mil elukalliduse küsimus koos põjaküsimusega

---

1 Французская,..., lk.172

2 Sealsamas, lk.293

muutus üheks revolutsiooni põhiküsimuseks. Seine-et-Oise'i departemangus punkes ülestõus peaaegu igas külakeses.

Kuid vaatamata kõigele nõudmistele ei purustanud Legislatiiv lõplikult senjöriaalset korda.

Oma augustikekreetides tunnistas Legislatiiv ikkagi senjöriaalseid koormisi - neid võidi teostada dokumentide abil. Seega ei lahendanud ka Legislatiiv agraarküsimust ja revolutsiooni põhiküsimusi tuli lahendada jakobiinlikul konvendil. Talupoegade võitlus senjöriaalse korra täieliku likvideerimise eest jätkus ka žirondiinliku konvendi päevil. Kuid enne kui asuda selle küsimuse vaatlemisele, tuleb peatuda veel ühel tähtsal probleemil - talupoegade võitlusel kogukonna- ja kirikumaade ning emigrantidelt konfiskeeritud maade talupoegadele jaotamise eest.

Talupoegade võitlus kiriku- ja kogukonna-maade jaotamise eest aastail I789-I792.

Võitluse kõrval, mida talupojad pidasid nende maadel lasuvate senjöriaalsete koormuste kaotamise eest, tuli talupoegadel pidada võitlust ka kogukonna- ja hiljem emigrantidelt ning kirikult konfiskeeritud ja sekularisee - ritud maade jaotamise eest.

Kogukonnamaade küsimus oli juba vana režiimi ajal olnud üheks tähtsamaks küsimuseks Prantsusmaal. Levinenud olid kogukonnamaad peamiselt Põhja-Prantsusmaal, kus nende esinemine oli peaaegu reegliks. Seevastu leidus Lõuna-Prantsusmaal mõnedes piirkondades neid maid vaid erandjuhtumitel (näit. Burgundias). Juba mitu sajandit oli käinud senjööride ja talupoegade vahel visa ja raske võitlus nende maade omandamise pärast. Kuid valitsev seadusandlus oli senjööride poolt ning I669.a. kuningliku määrusega tunnistati seadusäikult nende õigust I/3 kogukonna maadest (nn.triaaž). Praktiliselt tähendas see aga kaugelt suurema osa minekut senjööride kätte, sest enne I669.a. seadust oli palju kogukondade maid nende poolt anastatud. I669.a. seadus võttis aluseks aga I669.a. seisundi, mistõttu senjööridele läks peale varem anastatud

maade veel I/3. Kogukonnamaade haaramisega jäi kehvik ilma suurest toest: kogukonnamaadel karjatest talupoeg loomi, korjas marju, seeni, tuulest murtud puid jne.. Edaspidi vaatleme talupoegkonna eri kihtide, eriti töötavate talupoegade seisukohta üksikasjalisemalt.

Kogu XVIII sajandi jooksul jätkus talupoegade käes olevate kogukonnamaade anastamine senjööride poolt, mis intensiivistus eriti nn. feodaalse reaktsiooni aastail.[I] Kõik talupoegade kaebused jäid aga tagajärjetuteks. Seepärast ootasid talupojad selle küsimuse lahendamist revolutsioonilisselt seadusandluselt. Kuid Asutav Kogu ja Legislatiiv viivitasid selle küsimuse lahendamisega.[2] Seetõttu alustasid talupojad kohtadel ise kogukonnamaade jaotamist, mis kutsus esile Asutava kogu II.detsembri I789.a. dekreedi. See dekreet keelas kogukondade elanikel nende maade omavolilise jaotamise.[3]

Tuleb aga märkida, et talupoegkond ei suhtunud ühtlaselt kogukondlike maade jaotamisse. Nagu juba esimeses peatükis nägime oli talupoegade hulgas arenenud kihistumine võrdlemisi tugevalt. See avaldub ka teravas vaenus nende vahel kogukonnamaade jaotamise küsimuses. Samal ajal kui

---

I Üksikasjalisemalt on seda käsitsletud esimeses peatükis.

2 Vt. II pt. lk.83-84

3 Лучицкий, Состояние..., lk.119

sulased nõudsid kogukonnamaade jagamist olid jõukamad talupojad (laboureur'id) selle vastu. See lahkheli tuleb ilmsiks ka nende poolt Asutava kogule saadetud palvekirjades.

Nii näiteks saabus 31.märtsil 1790.a. feodaalse& komitee& Lotringis asuva Granet-Fagly kogukonna laboureur'ide kiri, mis oli suunatud kogukonnamaade jaotamise vastu.[1] 24.aprillil 1790.a. tuli samal komiteel läbi vaadata samasisuline Bigly kogukonna laboureur'ide palve. Tihti peale on maade jaotamine juba toimunud ja sel puhul piirdub laboureur'ide palve sellega, et jääks terveks veel jagamata maad. Sageli nõudsid nad uuestiharitud maadelt kogu saagi endale. Sulased vastupidi nõudsid oma kaebe- ja palvekirjades kogukondlike maade lõplikku jaotamist.

Taolisi palvekirju tuli Asutava Kogu feodaalsel komiteel vaadata läbi kogu 1790.a. jooksul. Kuid Asutava Kogu seadusandlus ei rahuldanud talupoegi. 15. märtsil 1790.a. kuulutati senjööride le triaaži õigus külte kaotatuks, kuid ainult vormiliselt.

Hiljem tühistas 13.aprilli 1791.a. dekreet küll mõisnike anastused, mis olid teostatud pärast 4.augustit 1789.a., kuid talupoegadelt varem äravõetud maad jäid endiselt senjööride kätte. See dekreet oli kodanluse ladviku ja feodaalide ühishuvide produkt, kuna mõlemad olid huvitatud sellest, et see küsimus ei laheneks talupoegadele soodsalt.

I Ковалевский, Происхождение... lk.66

28.aug.1792.a. kuulutas Legislatiiv triaaži tühistatuks ja kogukondadele anti õigus nendelt varem äravõetud maade kasutamiseks 2 tingimusel: 1) kui nad tõestasid, et valdasid kogukonnamaid juba ammust ajast ja 2)kui senjöör ei esitanud originaalset dokumenti, mis tõestas, et õigus sellele maale oli ostetud seadusandlikul teel.[1]

Seega ei rahuldanud ka Legislatiiv talupoegade nõudmisi. Võitlus kogukondlike maade senjööridelt äravõtmise eest senjööride ja talupoegade vahel ning kogukonnamaade jaotamise eest talupoegade vahel jätkus ka Konvendi ajal. See küsimus lahendati lõplikult alles jakobiinide poolt 1793.a. suvel.

Kõrvuti talupoegade võitlusega kogukonnamaade pärast toimus võitlus ka rahvusvarade s.o. kirikult ja emigrantidelt konfiskeeritud maade jaotamise eest.

1789.a. 2.nov. dekreediga[2] pandi alus kirikumaade konfiskeerimisele. Hiljem täienedes Malta ordult, kloostrikoolidelt jne. ning emigrantidelt konfiskeeritud maadega moodustasid nad hiigelsuure rahvusvarade raafondi.

1789.a. asuti finantskriisi tõttu nende maade müümisele, et hävitada defitsiit ja tasuda riigivõlg s.o.

---

1 Лучицкий, Состояние...,lк.122

2 Vt. II pt.

rahuldada riigi krediitoreid - kodanlust. Sel ajal peetud kõnedes ja avaldatud dekreetides ei räägitud midagi nende maade jagamisest talupoegadele. Asutava Kogu eesmärk oli vaid riigivõla kustutamine nende maade müügist saadud rahaliste vahendite teel. Kuid talupoegade ülestõusud ja kaebe-kirjad, kus nõuti rahvusvarade talupoegadele jaotamist sundisid Asutavat kogu tegelema ka selle küsimusega. I4.mai I790.a. dekreedis räägiti juba maade müügist väikeste tükkidena talupoegadele, kuigi eelis anti suurte maatükkide ostjaile - kodanlusele.

Selle dekreedi järel ilmutas talupoegkond suurt huvi kirikumaade müügi vastu ja talupoegade rahutuste arv vähenes märgatavalt.[1] Müüki kohtadel teostasid kohalikud munitsipaliteedid, kus olid ülekaalus kodanlikud elemendid. Müük ise toimus oksjonilt põhimõtte järgi - kes pakub rohkem. Kuna hind müüdavatele maadele kehtestati võrdlemisi kõrge[2] ja müümine oksjonite kaudu tõsti veelgi, siis tekkis talupoegadel suuri raskusi nende maade omandamisel. Isegi jõukamatel talupoegadel oli raske konkureerida rikka linnakodanlusega. Seine-et-Oise'i departemangus ostis 6/7 müüdud maadest linnakodanlus[3]. Teistes departemangudes oli nende osa väiksem ja teatud hulk maadest osteti väiksemate tükkidena jõukamate talupoegade poolt.[4] Kuid üldiselt läks kõigis departemangudes

---

1 Манфред, Французская..., I к.47

2 oksjonid olid mõeldud just talupoegade väljalülitamiseks nende maade ostmisest, kuna kodanlus tahtis kõiki feodaalide rikkusi võileivahinna eest omale saada. Selleks sõlmis kodanlus omavahelisi liite. Talupoegadel puudus aga suurte maatükkide ostmiseks raha.

3 Манфред, Французская ..., I к.47

4 Üksikasjalisemalt on seda käsitatud IV peatükis.

gudes enamuses müüdud rahvusvaradest kodanluse kätte ja väiksem osa jõukatele talupoegadele.

Kõige laiemad talurahva kihid - küla kehvistu, kes ei omanud vahendeid maade ostmiseks, kannatas endiselt maapuuduse all. Oma rahulolematust Asutava kogu poliitikaga väljendasid nad avalike väljaastumistega.

Seine-et-Oise'i departemangust pärineva küree kirjas (1790.a.) räägiti: "Iga päevaga muutuvad põlluharijate elutingimused üha raskemaks...nad on peaaegu kõik sunnitud harima maid, mis ei kuulu neile; neile surutakse peale ebaõiglased tingimused, milledega nad on sunnitud nõustuma suure viletsuse tõttu, milleni nad viidud".[1]

Asutavasse kokku saabusid journalier'delt, manouvrier'delt jne. rohkearvulisedt palve- ja kaebekirju kus nõuti visalt osavõtu õigust müüdavate varade jagamisest. Kuna Asutav kogu keeldus eraldamast osa maid külakehvistule jagamiseks, minnakse üle sõnadelt tegudele. Pariisi ümbruse piirkondades, kus maapuudus oli eriti suur, alustasid maatud ja vähese maaga talupojad iseseisvalt maade jagamist.[2]

Huvitav on ühe Ülem-Garonne'i departemangus asuva küla põlluharijate avaldus: " Paljud kodanikud...tahavad jaotada endiste senjööride maid. Nad määravad oma äranägemise järgi jaotatavate maade pindala suuruse"[3] Seega on siin tegemist juba nende mõisnike maade ekspropriieerimisega, kes

---

1 Марфреддэ, Французская..., I к.48

2 Лучицкий, Состояние...I к.147

3 Французская...I к.385

varem omasid senjöriaalseid õigusi. Suurt mõju avaldasid selleks linnadest maale siirdunud nälgivad plebeid.

Suure leviku said ka talupoegade ühingud maade ostmiseks, kes tihtipeale said ainult sel viisil omandada oksjonitelt maad. Sellised ühingud haarasid suure osa külakogukonna liikmetest, kes ostsid ühiselt teatud maa-ala ja siis jagasid selle hiljem osadeks vastavalt tehingust osavõtnud isikute arvule. Maa hulk, mille talupoeg sai olenes osavõtja ostusummast. Kes rohkem maksis sai ka suurema tüki.

Kuni I79I.a. juunini oli talupoegade osavõtt maade ostmisest paljudes distriktides ja departemangudes peaaegu alaline. See leidis aset Aisne'i, Pas-de-Calais, Normandia, Berry, Côte-d'Or, Lot, Ülem-Garonne'i, Cher'i jt. departemangudes.

I79I.a. keelati väikeste tükkide müümine (esiplaanil oli kogu aeg võimalikult suure tulu saamine, mitte aga talupoegade maaga varustamine). Kuid talupojad jätkavad võitlust kirikumaade omandamise eest. Kehvikud nõuavad maade (nii kiriku- kui ka kogukonnamaade) jaotamist korraldades ülestõuse ja esitades seadusandlikule organeile petitsioone. Veelgi suuremas ulatuses moodustatakse ühinguid, mis eriti laia leviku saavutasid Aisne'i, Lot, Allier, Côte-d'Or jt. departemangudes.[2]

I4.aug. I792.a. kui Legislatiiv asutas emigrantide maad

---

1 Лучицкий, Состояние...lк.146

2 Sealsamas, lk.I46-I47

talupoegadele jaotamise küsimust tegi deputaat Francois de Neufchäteau ettepaneku, mille eesmärgiks oli talupoegade rahustamine. "On olemas", ütles ta "kogukonnamaad, mis ei kuulu kellegile, neid kasutavad kõik ja rikkad võtavad nad endale. On aeg sellise ülekohtu hävitamiseks ja jagada need maad kehvtalupoegade vahel".[1]

Kuid Legislatiiv lõpetas tegevuse ilma et ta oleks kindlat otsust vastu võtnud. Tema poolt I4. aug I792.a. vastuvõetud seadus[2] tõi külasse, mis juba niigi oli rahutu, uusi rahutusi kuna talupojad ei suutnud oodata kogukondlike maade jaotamist ning hakkasid neid iseseisvalt hõivama. Peagi tühistas Girondiinlik Konvent I792.a. sügisel Legislatiivi I4. aug dekreedi.

Seega ei olnud talupoegade maavalduse laiendamise ülesanne mis tõsteti üles revolutsiooni käigus I793. aastaks veel kaugeltki lahendatud. Senised seadusandlikud organid olid teinud vaid nii palju, kui see oli hädavajalik talupoegade rahustamiseks. Kuid talupojad ei olnud senise seadusandlusega sugugi rahul. Nad nõudsid endiselt kogukonna- ja kirikumaade jaotamist, senjöriaalse režiimi lõplikku hävitamist. Ka revolutsiooni otsustaval I793. aastal hõlmas agraarküsimus keskse koha talupoegade revolutsioonilises võitluses.

I Французская...!к.582

2 Кукк Vt. II pt. lk.83 84

IV peatükk

AGRAARKÜSIMUSE LAHENDAMINE JAKOBIINLIKU KONVENDI AJAL

Talupoegkond Girondiinliku konvendi ajal

1792.a. lõpul ja 1793.a. algul saavutas klassivõitlus Prantsusmaal äärmise teravuse. 1792.a. alates hakkas Prantsusmaa kannatama teravat esimese järgu tarbeainete, kõigepealt teravilja puudust. Hoolimata rahuldavast lõikusest oli vilja väga raske hankida. Rikkad talupojad peitsid vilja mitte soovides seda müüa väärtuses kiiresti langeva paberraha eest (assignaatide eest anti ainult 60% nende nominaalväärtusest). Kõik see tekitas spekulatsiooni ja elukallidust.

1793.a. talv oli väga raske. Elukallidus ja spekulatsioon kasvasid iga päevaga. Girondiinlik konvent ei teinud aga midagi võitluseks näljaga. Siis hakkas rahvas ise otsima väljapääsu. Kerkisid esile kõnelejad rahva hulgast, kes nõudsid seaduse andmist, mis määraks kindlaks maksimaalsed hinnad (maksimumi) kõigile esimese järgu tarbeainetele. Maksimumi peeti vahendiks viletsusest pääsemiseks, arvati, et ta paneb aluse tõelisele võrdsusele (linnaplebeide ja töötavate talupoegade nõue).

Kõrvuti maksimumi nõudmisega leidis pärast 10.augusti 1792.a. revolutsiooni suurt heakskiitmist ka nõue

uue agraarseadusandluse andmiseks. Agraarseaduse pooldajad arvasid, et valitsusel tuleb kogu maa kõigi Prantsusmaa kogukondade vahel niiviisi ümber jaotada, et igale kehvikule saaks osaks tükk maad ja et igalühel oleks maad ainult seevõrra, kuivõrra on võimalik seda harida oma kätega, ilma palgatööliste abita.

Juba 1789.a. nõudsid mitmed talurahva kaebekirjad, et kellelegi ei lubataks võtta rendile rohkem kui üks farm ja et määrataks kindlaks maksimaalne maa suurus iga farmi kohta. 1793.a. talvel muutus see nõudmine külakehvistu seas, kes vihkas rikkaid farmereid ja spekulante, üleüldiseks.

Vihkamine senjöriaalse režiimi vastu iga päevaga üha suuremaks ning tugevnevate rahutuste hädaoht üha enam ja enam silmanähtavaks.

Juba 1792.a. detsembris saadeti konventi rida talupoegade petitsioone, mis näitasid, et ka Legislatiivi augustidekreedid ei rahuldanud elanikkonda.[1] Petitsioonid tõid esile talupoegade nõudmiste peamõtte: nad näitasid, et kui talupojad juba ammustel aegadel omasid õiguse kogukonnamaade kasutamiseks, siis peavad nad üle minema talupoegade täielikuks omandiks.

Talupojad, kes olid rahulolematud rahvusvarade müügitingimustega, nõudsid oma petitsioonides nende

---

1 Лучицкий, Состояние ..., 1к.113.

tingimuste põhjalikku muutmist. Talupoegade keskmised kihid soovisid peale oksjonite kaotamise ka kiriku- ja emigrantide maade suuremat tükeldamist. Talupoegade vaesemad, poolproletaarsed kihid nõudsid jaosmaade tasuta jagamist või siis nende andmist väikese tasu eest.[1]

Alam-Normandia elanikud nõudsid oma petitsioonides kõigi dekreetide läbivaatamist eesmärgiga, et kaotada täielikult kogu senine agraarseadusandlus.[2]

Suur hulk konventi saabunud petitsioone puudutasid kogukondliku maade küsimust. Suur enamus petitsioone nõudis maade jagamist, vaid vähesed isikud külakodanluse ja administratsiooni hulgast olid selle vastu. Üheksa kuu jooksul saabus 56 departemangust konventi umbes 220 sarnast petitsiooni.

Petitsioonid nõudsid kõigi kogukondlike maade vabastamist endiste senjööride seni veel likvideerimata valitsemise alt (sellest kirjutasid 13 departemangu petitsioonid), senise seadusandluse, mis oli olnud vaenulik talupoegadele, tühistamist. Kohalikud võimuorganid palusid oma avaldustes samuti kogukonnamaade jaotamist, et vältida kokkupõrkeid rikaste ja vaeste vahel, et vältida departemangudes puhkemisel olevat kodusõda.[3]

Talupojad omavahel ei olnud üksmeelsed maade

---

1 Французская ... , I к. 382.

2 Лучицкий, Состояние..., !к. 114.

3 Французская ..., Iк. 384.

jagamise viisi küsimuses. Kuna külas oli tol ajal harilikuks nähtuseks kesktalupoja ühinemine kehvikutega suurmaaomanike vastu, siis nõuti jagamist nn. "võrdsuse seaduse" alusel. Seda seadust mõitsid erinevalt jõukad talupojad, kes nõudsid võrdset jagamist majapidamiste vahel (sel juhul oleksid maatud - teenijad, sulased jne. jäänud jagamisest kõrvale). Külakehvistu nõudis aga jagamist hingede järgi kõigi kogukonna liikmete vahel või siis ainult vaeste vahel.

Petitsioonide esitamise kõrval teostasid talupojad iseseisvaid maade jaotamisi. Kohati toimus see juba nagu nägime, revolutsiooni esimestel aastatel. Eriti läks see hoogu pärast konvendi 11.oktoobri 1792.a. dekreeti[1], mis jättis külaelanikud ilma lootusest, et see küsimus võidaks lahendada seadusandlikul teel. 22 petitsiooni, mis saabusid 56 departemangust[2], teatasid konvendile, et talupojad alustasid kogukonnamaade iseseisvat jaotamist. Mõningates departemangudes (Oise, Seine-et-Oise, Mot, Gard) käisid sellega kaasas tõsised talupoegade rahutused. Eriti massilise ulatuse võttis talupoegade iseseisev maade jaotamine Põhja-departemangus, Eurei, Meurthe'i, Vosges'i ja Garonne'i departemangudes. Elsassis läks asi selleni, et ülem- ja

---

1 vt. ~~Французская...~~, II pt.,lk. 84.

2 Talupoegade liikumine arenes vana provintside süsteemi järgi. Ühes talupoegade petitsioonis võis olla kaebusi mimest departemangust.

alam-Reini departemangude direktooriumid kinnitasid talupoegade poolt teostatud jaotamise, nimetades seda "eelnevaks (esialgseks), et "see ei solvaks" agraarküsimuse lahendamisega viivitavat konventi.

Mõningates kohtades teostas maade jagamist ka talupoegade ladvik, püüdes ennetada üldist jaotamist. Selliseid külakodanluse väljaastumisi võis märgata Seine-et Marne'i, Vosges'i, Gard'i jt. departemangudes. Kuid samade departemangude paljudes kohtades toimus ka demokraatlikke jagamisi, mis viidi läbi keskmike ja kehviktalupoegade poolt.[1]

See liikumine langes ühte liikumisega, mis toimus müümata rahvusvarade talupoegade jagamise eest. Paljudes kohtades haarasid talupojad rahvusvarade fondis leiduvad maad enda kätte. Eriti ähvardavaks ja massiliseks muutusid need väljaastumised 1793.a. algul Seine-et-Oise'i departemangus, kus vähese maaga ja maatud talupojad olid kohutavad.[2]

Kohtuminister Garas', kes pidas hulgaliselt spioone et jälgida ühiskondliku arvamuse käiku, andis talupoegade olukorrast ja meeleolust väga sünge pildi. Ta kirjutas 21.detsembril 1792.a.:"Feodalism on kaotatud,kuid ei ole veel kadunud kõik tema jäljed, mis on jäetud

---

1 Французская..., lk. 385.

2 Sealsamas.

tema meelepahatekitavate kuritarviduste poolt.Külaelanikus valitseb veel ikkagi kõigist talutud ülekohtust tekkinud solvangutunne.... Kõigist vabariigi osadest kõlavad selle kohta kaebused ja on selge, et oleks hädaohtlik taluda kauem neid vägivalla ja ülestõusude ähvardusi, milliese tekkivad maal."[1]

Seine-et-Oise'i departemangus oli talupoegade liikumine kogukonnamaade ja rahvavarade jaotamise eest niivõrd ähvardav, et rääkimata küla munitsipaliteetidest, isegi Versailles' distrikti võimud muutusid talupoegade nõudmist tahtmatuteks kuulutajateks. Nad kirjutasid: "Külaelanikud on kaotanud kannatuse oodates harimata maade jaotamist, mida neile juba nii ammu lubati. Nad tahavad maad ja selle eest tasuda. Nad jagasid need maad omavahel."[2]

See liikumine puhkes 1793.a. veebruaris. Juba märtsis saatis konvent Versailles'sse 2 komissari erakorraliste volitustega. Kõigile neile talurahva nõudmistele vastas girondiinlik konvent repressioonidepoliitika teostamisega. 24.aprillil 1793.a. võeti vastu dekreet rahvusvarade müügi "korrastamise" kohta. Selle eesmärgiks oli rahvusvarade müügi kindlustamine kõrgeimate hindade järgi. Dekreet ähvardas karistusega neid,

---

1 Лучицкий, Состояние..., lk. 114.

2 Французская..., lk. 385.

võtsid osa oksjonite ajal toimuvatest korratustest. See dekreet jättis talupojad ilma õigusest osta kollektiivselt maad. Talupoegade ühingud kuulutati seadusevastasteks ning nende poolt ostetud maa pidi minema uuesti müügile "seaduslikul" teel.[1]

Kuid valitsuse repressioonid ei suutnud peatada talupoegade tahutuste kasvu. 1793.a. 31.mai - 2.juuni revolutsiooni ajal olid Prantsusmaa paljudes rajoonides talupojad avaliku ülestõusu seisundis.

Talupoegade rahuvtamiseks ja oma võimu säilitamiseks esinesid žirondiinid sageli demagoogiliste kõnedega, rääkides, et rikaste kaes olevad kogukonna maad peavad kuuluma vaestele jne. Sellised žirondiinide väljaastumised olid esile kutsutud 2 põhjusel: 1) talupoegade rahutuste kasv; 2) kaalutlused, milliseid dikteeris võitlus poliitiliste vaenlastega-jakobiinidega.

Žirondiinide valitsemise ajal käis konvendis pinev võitlus fraktsioonide vahel agraarküsimuse lahendamise suhtes. Kuid sel perioodil oli konvendi enamus otsustavalt maa soodsatel tingimustel kehvikutele jagamise vastu. Selles nähti kahju riigi finatsilistele huvidele ja kodanliku omandi printsiibi õõnestamist.

Talupoegade maanõudmistes oli suurkodanluse valitsevale klassile paljugi vastuvõetamatut. Oksjonite hävitamine ja maa jagamine talupoegadele oleks riigikassa

---

1 Французская..., lk. 386.

jätnud ilma heast sissetulekust. Maa täielik tükeldamine oleks ähvardanud, nagu näis, palgatöö ekspluateerimisele põhineva majanduse õõnestamisena. Endiste senjööride maade iseseisev haaramine kehvtalupoegade poolt paistis kodanlusele "hirmuäratava" agraarseaduse võidutsemisena. Seega on Girondiinliku konvendi viivitav poliitika täiesti mõistetav. Ta ei tahtnud lahendada küsimust nii, nagu seda soovis talupoegkond.

Jakobiinide agraarseadusandlus

1793.a. kevadel moodustus jakobiinide juhtimisel Girondiinide vastu üksmeelne rahvarinne. Oma sotsiaalsete nõudmistega seadsid massid oma revolutsioonilise programmi teravalt vastu kodanluse programmile. Lisaks kõigele tabasid Prantsusmaad lüüasaamised rindel, Vendées ja Bretagne'is puhkesid kontrrevolutsioonilised mässud.

Reetes iseenda asja, loobudes revolutsioonilisest kaitsest ja avades piiri interventidele siirdus kaubanduslik-tööstuslik suurkodanlus (kelle kätte oli läinud ka suur osa rahvusvaradest) 1793.a. kevadel kontrrevolutsiooni leeri. Seepärast kasvas rahva seas Girondiinide konvendist kõrvaldamise nõue.

1793.a. 31.mail - 2.juunil toimunud revolutsioon kõrvaldas Girondiinid, kes aeti konvendist välja, võimult. Pärast 31.mai-2.juuni sündmusi algas Prantsuse revolutsiooni ajaloos periood, mis on tuntud jakobiinide diktatuuri all. Ta kestis 14 kuud - 2.juunist 1793.a. 27.juulini 1794.a., mil toimus kodanlik kontrrevolutsiooniline pööre (9.termidooril II Vabariigi aastal), mis kõrvaldas jakobiinid Prantsusmaa valitsemisest.

Jakobiinide diktatuur oli tähtsaim etapp Prantsuse kodanliku revolutsiooni ajaloos. V.I. Lenin ütles, et aastail 1793-1794 "oli konvent just alamrahva s.o. linna- ja külakehvistu madalaimate kihtide diktatuuriks", konvendis sel ajal "valitses täielikult ning jagamatult mitte suur- või keskkodanlus, vaid lihtrahvas, kehvistu, s.o. just see, mida me nimetame "proletariaadiks ja talurahvaks.""[1]

Jakobiinid kujutasid endist eesrindliku revolutsioonilise kodanluse, selle hulgas ka võikekodanluse ja Prantsusmaa plebeiliste masside blokki. Nad tõmbasid endaga kaasa ka talupoegkonna. Rahvamassid avaldasid survet jakobiinlikule konvendile, sundides teda täitma oma tahet.

"Tõeliste "jakobiinide", 1793.a. jakobiinide ajalooline suurus seisis selles," ütles V.I. Lenin, "et nad olid "jakobiinid k o o s rahvaga"; rahva revolutsioonilise e n a m i k u g a, o m a aja r e v o l u t s i o o n i l i s t e eesrindlike klassidega."[2] Nagu juba nägime kaitsesid Asutav ja seadusandlik kogu oma seadustega agraarküsimuses senjööride, mitte aga talupoegade huve. Seni kui konvendis võimutsesid girondiinid, ei nihkunud agraarküsimuse lahendamine paigast. Oli vaja 31.mai - 2.juuni revolutsiooni.

---

1 V.I. Lenin, Teosed, 10.kd., lk. 344.

2 V.I. Lenin, Teosed, 24.kd., lk. 492.

et agraarküsimus, revolutsiooni põhimine küsimus, mis tekitas rahutust rohkem kui 20 miljoni talupoja hulgas, saaks oma lõpliku lahenduse.

3.juunil s.o. teisel päeval pärast 31.mai - 2.juuni revolutsiooni, arutas konvent oma istungil 3 küsimust, kus praktiliselt võeti kokku kõik jakobiinide reaalsed plaanid agraarküsimuse kohta. Üks konvendi liikmetest tegi ettepaneku, et antaks välja seadus feodalismi hävitamise kohta, mis lahendaks kõik senise seadusandluse poolt lahendamata jäänud küsimused. Võõrandamiste-komitee esindajana tegi De la Croix ettekande emigrantide varanduste jaotamise kohta, mis kehtestas nende müümise korra. De la Croix projekt sai seaduse jõu juba samal päeval.[1]

Selles projektis säilitati oksjonid, kuid pikendati tasumise tähtaega ostetud maade eest 10 aastale. Uue seadusega lubati müüdava maa tükeldamine. Selle 2.artikkel kõlas: "Neis kohtades, kus ei ole jagamisele kuuluvaid kogukonnamaid, kuid kus on olemas emigrantidele kuuluvaid maid, tuleb neist maadest 1 arpent'i (0,4 ha) kaupa eraldada maad igale perekonnapeale, kel on maad vähem kui 1 arpent või kes ei oma seda üldse."[2]

---

1 Французская..., lk. 387.

2 Sealsamas, lk. 387-388.

Praktiliselt see dekreet varatute talupoegade kindlustamisel suurt tähtsust ei omanud (kuna seda rakendati vaid siis kui puudusid kogukondade maad ja olid olemas emigrantide maad). Ka see lahendus ei andnud talupoegadele maad, mida tä vajas, et end oma tööst elatada. Kuid see järelandmine oli maapuudude all kannatava külaelanikkonna esimeseks võiduks maaga varustamise suhtes kukutatud valitseva klassi arvel, uue võimu esimene järeleandmine talupoegade nõudmistele.

Seejärel võeti konvendis päevakorda kogukonnamaade küsimus. Selle küsimuse arutamine kutsus esile palju vaidlusi, mis kestsid kuuel juuni algul toimunud ~~13~~ istungil. Lõplikus redaktsioonis võeti see vastu 10.juuni 1793.a. istungil seadusena kogukonnamaade jaotamise kohta. Selle seaduse alusel tulid kõik maad, mis olid kogukondadelt viimase 200 aasta jooksul ära võetud, talupoegadele tagasi anda.

Konvendi 10.juuni 1793.a. dekreet jagunes 5 sektsiooni.[1] Esimeses sektsioonid anti dekreedi rakendamise üldine määrang ja eraldati dekreedi rakendamise alalt metsad jt.ühiskondlikult kasutatavad alad.

Teine sektsioon määras täpselt kindlaks isikud, kes võisid osa võtta kogukonnamaade jaotamisest. Maa jaotamine toimus uue seaduse alusel hingede järgi. Konvent andis õiguse jagamisest osa võtta kõigil elanikel elukoha järgi sõltumata soost ja vanusest (alammäär oli 21.a.), kui nad olid elanud antud kogukonnas

---

1 Петров, Ликвидация..., lk. 148.

ühe aasta. Kõigil, kaasa arvatud sulased, palgatööli-sed ja farmide teenijad oli õigus saada oma osa kogu-konna maadest. Sõltumata mainitud tähtajast omasid õi-guse jagamisest osa võtta isikud, kes olid lahkunud oma alalisest elukohast ühsikondlike funktsioonide täit-mise tõttu (art.1-6). Keegi ei võinud jagamisest võtta osa rohkem kui 1 kord (art.7).[1]

Endised senjöörid võisid jagamisest osa võtta vaid sel juhul, kui nad ei olnud kasutanud oma õigust, mis 1669.a. ordonnantsi järgi lubas neil anastada 1/3 kogukonna maadest (art.10-11).

Lõpuks ei tohtinud keegi 10 aasta jooksul,alates dekreedi avaldamise päevast,müüa oma osa. Samuti ei või-nud see sama 10 aasta jooksul minna võlgade katteks teisele isikule (art.13-ja 16).

Kolmas sektsioon määras kindlaks jagamise teosta-mise korra. 8 päeva jooksul pärast käesoleva dekreedi avaldamist tuli (pühapäeval) kokku kihelkonna elanike, kes omasid õigust võtta jagamisest osa, koosolek küsi-muse otsustamiseks, kas teostada jagamine või mitte (dekreet ei teinud jagamist kohustuslikuks). Kui 1/3 koosolekust hääletas jagamise poolt, tuli see teostada. Seejärel viidi häälteenamusega läbi ekspertide valik (kelledest 1 pidi tingimata olema maamõõtja), kes

---

[1] Петров, Ликвидация ..., lk. 149.

pidid kindlaks määrama iga jagamisest osavõtja jaosmaa. Kui see töö oli tehtud, tulid jagamisest osavõtjad 8 päeva jooksul (pühapäeval) jälle kokku loosimise läbiviimiseks, milline teostati osavõtjate perekonnanimede alfabeedilises jäejekorras.(art.1-30). Jagamisest osavõtjad pidid tasuma kõik jagamise läbiviimisega seotud kulud. Samuti tuli välja osta kogukonnamaale langev rent, kui maa oli antud rendile (art.31-33).

Neljas sektsioon kehtestas nende maade jagamise korra, mis olid antud naaberkihelkondade kasutusse. Ühtlasi tühistati kõik jagamised, mis olid teostatud väljaantava dekreedi määrustega mittekooskõlas olevalt.

Viies sektsioon rääkis kõigi protsesside lahendamisest, mis tekkisid seoses kogukondlika maade valdamisega, vahekohtu abil ja määras kindlaks vahekohtuniku tegevuse korra.

Enamik kogukondi teostas viivitamatult peale seaduse andmist kogukondlika ühismaade jaotuse ja sajad tuhanded prantsuse talupojad said 1793.a. väikeste maatükkide omanikeks.Vendeés, Bretagne'is, kus kontrrevolutsionääride poolt petetud talupojad astusid välja revolutsiooni vastu ega võtnud endile kogukonnamaid, jäid need maad mõisnikele. Kuid Põhja-, Lõuna- ja Ida-Prantsusmaal said talupojad 1793.a. endile

määratu suure hulga kogukondlikke maid.

Järgmine tähtis konvendi samm agraarseadusandluse teostamisel oli 17.juuli 1793.a. dekreet, mis viis lõpule senjöriaalse režiimi likvideerimise. 15.juulil 1793.a. tegi konvendi liige montanjaar Isoré ettepaneku endiste senjööride dokumentide põletamiseks. See ettepanek võeti vastu ja autori redaktsioon anti seadusandlikku komiteesse uue redaktsiooni väljatöötamiseks. 2 päeva pärast,17.juulil 1793.a., esitati seadusandliku komitee nimel konvendile kinnitamiseks uus redaktsioon, mis võeti vastu järgmisel päeval ja sai seaduse jõu.

See dekreet tegi jäädavalt lõpu igasugustele senjööride pretensioonidele nende õiguste suhtes külas. Igasugune omandiõigus, mis oli feodaalse päritoluga, tunnistati kaotatuks.

Dekreedi esimene artikkel hävitas ilma väljaostuta kõik feodaalsed õigused, nii alalised kui juhuslikud, ka need, mis säilitati 1792.a. 25.augusti dekreediga.[1]

Teine artikkel kaotas jäädavalt rendimaksu jt. talupoegade kohustused, mis olid feodaalse päritoluga.

Kolmas artikkel lõpetas kõik kohtuprotsessid, mis olid tekkinud seoses 1.artiklis kaotatud kohustustega,

---

1 Петров, Ликвидация ... , lk. 154.

sõltumata sellest, kas oli tegemist maksude tasumisega sama aasta eest või võlgadega varasemate aastate eest.

Kuues artikkel käskis kõigil endistel senjööridel, ferwdistidel , notaritel ja kõigil teistel isikutel, kes omasid maatehingute kohta käivaid dokumente, viia hiljemalt kolme kuu jooksul käesoleva dekreedi avaldamise momendist (s.o. 18.juuli 1793) arvates o oma munitsipaliteedi kantseleisse kõik aktid ja ürikud, kuhu olid sisse kantud senjööride feodaalsed õigused.[1] Need dokumendid kuulusid põleţamisele 3 kuu jooksul.

Seitsmes artikkel kehtestas põletamisele kuuluvate dokumentide varjamise eest 5-aastase vanglakaristuse.

Viimane, kaheteistkümnes artikkel kohustas siseministrit saatma see dekreet viivitamatult laiali kõigisse munitsipaliteetidesse.

Hiljem 8.aug. 1793.a. kohustati siseministrit veel kord jälgima selle dekreedi kiiret avaldamist. Ametiisikuid, kes suhtusid sellesse hooletult,ähvardas ametist vallandamine.

Sellega viis konvent täide Asutava kogu 1789,a. piduliku lubaduse - hävitada feodalism. Prantsuse talu-

---

1 Петров, Ликвидация ..., lk. 155.

poeg sai faktiliselt nende jaosmaade omanikuks, milliseid ta kasutas teorendi, hinnuse, champart'i jt. andamite eest.

Need dekreedid olid maksimumiks neile järeleandmistele, milliseid jakobiinid olid valmis tegemaa talupoegadele. Järgnev seadusandlus 1793.a. tegi osaliselt vajalikke kokkuvõtteid juunis vastuvõetud dekreetidest, osaliselt isegi piiras nende tegevust,[1] 3.juuni dekreedi artikkel emigrantide maade soodsast omandamise õigusest kehvikute poolt ei säilinud kaua. 13.septembril ta tühistati ja asendati järgmise määrusega "Perekonnapead, kes ei oma maad ja elavad kommuunides kus ei ole kogukonna maid, saavad võimaluse osta emigrantide maid 500 livre'i igaüks, tasumise tähtajaga 20 aasta jooksul, võrdsetes osades protsente juurde arvamata."[2]

Täideti ka lubadus anda seadus feodalismi täieliku likvideerimise kohta. Tegelikult see vaid legaliseeris talupoegade nõudeid, kes viisid seda ilma seadusteta ellu. Juba 1792.a. sügisel oli mõnedes kohtades lõpetatud senjöriaalsete koormiste sissenõudmine ja endised senjöörid loobunud kohtu abist oma nõudluste rahuldamiseks. Kuid see ei toimunud kaugeltki kõikjal ja seepärast oli konvendi 17.juuli dekreet tähtis samm

---

1 Французская..., lk. 389.

2 Sealsamas.

senjöriaalse korra lõplikul likvideerimisel. Selles dekreedis oli printsipiaalselt uus vaid see, et igasugune senjöriaalne tiitel ja senjöriaalne nõudlus muutus õigusest, mis, tõsi küll, oli seaduse poolt halvasti kaitstud, kuritegeks, mida karistati revolutsioonilise seadusandluse kogu karmusega.

Kokku tuli Konvendil pärast 17.juulit 1793.a. anda välja veel 46 dekreeti feodalismi likvideerimise küsimuses.[1] Terve rea uute dekreetidega kinnitati jahi- ja kalapüügi monopoolse õiguse kaotamine (30. juulil). 1.augustil 1793.a. dekreteeriti igasuguse hoone konfiskeerimisest, millel oli senjöriaalne vapp (need tuli eemaldada 8 päeva jooksul alates dekreedi avaldamise päevast). Siis keelati kodanikuõiguste ilmajätmise ähvardusel nõuda sisse ükskõik milliseid senjöriaalseid koormisi (7.aug.) jne.[2]

Prantsuse talupoeg muutus vabaks maaomanikuks[3], kes ei olnud kohustatud oma maa eest tasuma mitte mingisuguseid makse.

Feodalismi jäänuste hävitamisel pidi konvent rikkuma ka kodanluse -maaomanike huve, kes olid omandanud feodaalseid õigusi. 2.oktoobril 1793.a. kinnitati,

---

1 Французская ..., lk. 392.

2 Лучицкий, Состояние ... , lk. 117.

3 maaomanikuks selle kodanlikus tähenduses. Kehvik-talupojad maad ei omanud, või kui omasidki, siis väga vähe. Ainult sotsialistlikus ühiskonnas on kõik talupojad varustatud maaga ja vabanenud ekspluateerimisest

et kõikjal kus kodanlikud õigused olid seotud feodaalse korraga, kuulusid nad hävitamisele.[1] Selle otsuse juurde jäi konvent ka 25.veebruaril 1794.a. Ainult 17.juuli dekreedi 6.artikkel dokumentide põletamise kohta 3-kuulise tähtaja jooksul, lükati kuust kuusse edasi ning 29.juunil 1794.a. lükati edasi määramatuks ajaks. Kuid suur osa dokumente oli selleks ajaks juba põletatud.

Kuid ka jakobiinid ei rahuldanud täielikult talupoegade nõudeid maale. Emigrantide maade andmine talupoegadele ilma oksjonita mõõduka tasu eest, suurte farmide väiksemateks jaotamine, maa rentimise mõõduka tasu eest - kõik need talupoegade võitlusloosungid jäid jakobiinide poolt, vaatamata antud lubadustele, teostamata. Kuid talupojad olid, tänu jakobiinide agraarseadusandlusele, muutunud poolpärisorjuslikest talupoegadest vabadeks maaomanikeks ja seepärast toetasid jakobiine puhkenud kodusõjas.

Kuigi jakobiinide agraarseadusandlust ei viidud kõikjal ühesuguse rangusega ellu ja 3.juuni dekreedis lubatud müüdavate maade tükeldamine alati ei toimunud, nagu nähtub konventi saabunud kaebustest, ei saa siiski öelda, nagu teeb prof. Lutšitski, et maade müümise

---

1 Французская ..., lk. 390.

käigus oleks jäänud kõik vanaviisi ja et 1793.a. juuni- ja juulidekreedid jäid headeks soovideks. Jakobiinide perioodi jooksul tulid paljudest kohtadest teated müüdavate maade suuremast tükeldamisest kui varem. Tükeldatud maad läksid erinevatele ostjatele, kõige sagedamini linnakodanlusele ja jõukatele talupoegadele.[1]

Selline müügipraktika säilis ka jakobiinide diktatuuri langemise järel kuni 1795.a. suveni, mil Konvendi prerіaali dekreedid tegid sellele lõpu.

"Tõeliselt "revolutsiooniline arveteõiendamine iganenud feodalismiga", rääkis V.I. Lenin, "kogu maa üleminek, seejuures tõelise revolutsioonilis-demokraatliku kiiruse, otsustavuse, energis ja ennastsalgavusega, kõrgemale tootmisviisile, talupoegade vabale maapidamisele - need on materiaalsed ja majanduslikud tingimused, millised "imestamisväärse" kiirusega päästsid Prantsusmaa, ümberluues, uuendades tema majandusliku aluse."[2]

Olles ajalooliselt progressiivne, ei suutnud jakobiinide agraarseadusandlus siiski väljuda kodanlike suhete raamidest. Nagu iga kodanlik, revolutsioon, nii ka Prantsuse revolutsioon isegi oma kõrgeima tõusu

---

1 üksikasjalisemalt on seda käsitletud käesoleva peatüki viimases osas.

2 V.I. Lenin, Teosed, 25.kd., lk. 337.

perioodil oli võimetu agraarküsimust lahendama. Jakobiinid ei jäänud žirondiinidest maha oma vaenulikus suhtumises "agraarseadusesse". See tähendab, et ka pära aristokraatia poliitilist kaotust mõisnike maavaldus, kui eraomanduse "puutumatu" liik jäi alles, kuigi ta pindala revolutsiooni ajal tunduvalt vähenes.

XVIII sajandi lõpul toimunud Prantsuse kodanlikus revolutsioonis kukutas oma vabanemise eest võitlev talupoegkond feodaalide valitsemise, kuid ta ei saavutanud majanduslikku sõltumatust ja heaolu. "Kuid XIX sajandi jooksul ... hõivas kodanlik kapital aristokraatia maaomandi koha", kelle jaoks "talupoegade ja maa oli vaid ettekäändeks, mis lubas kapitalistil ammu tada maast kasu, protsente ja renti, jättes maaomanikule enesele hoolitsemise selle eest, kuidas endale saada töötasu."[1]

---

1 K. Marx, Louis Bonaparte 18.brümäär, lk.108.

Kodanlus ja talupoegkond rahvusvarade ostjana.

Nagu juba nägime lõiksid kirikult ja emigrantidelt sekulariseeritud ning konfiskeeritud maad rahvusvarade nime all müügile. Kui suur oli see rahvusvarade fond ja kui palju sellest müüdi revolutsiooni ajal ei ole täpselt teada. Mitmed ajaloolased on püüdnud seda kindlaks määrata, kuid seda on õnnestunud teha vaid ligikaudselt. Mõnede Prantsusmaa piirkondade kohta on toodud kaunis suure täpsusega arve, kuid teiste kohta on tehtud ainult jälle oletusi. Prof. Lutšitski arvates ületes kogu müüdud maa hulk, mis vahetas omanikku, vaevalt küll 1/5 või 1/4 kogu Prantsusmaa territooriumist.[1] Ebatäielikel andmetel moodustas emigrantide ja kirikumaade müügist saadud tulu 5,5 miljardit livre'i.[2] Milline maa hulk sellele vastab on täiesti võimatu öelda, kuna hind, mille eest maa müüdi, ei olnud kõikjal kaugeltki ühesugune. Suurt mõju avaldas siin rahakursi pidev langus, sest hilisematel aastatel tasuti ostetud maa eest oma väärtuses tunduvalt langenud assignaatides

---

[1] Лучицкий, Состояние... lk.133

[2] Sealsamas, lk.129

Palju tähtsam on aga küsimus kelle kätte läksid müüdud maad ning mil määral omandasid neid maapuuduse all kannatavad prantsuse talupojad. Ka sellele küsimusele on ammendava vastuse andmine võimatu. Huvi maade omandamise vastu oli erinevatel gruppidel erinev. Jõukas linnakodanlus, kelle käsutuses olid küllaldased rahalised vahendid[I] võis osta suuri maa-alasid. Samal ajal aga puudus vaesematel talupoegadel maade ostmiseks raha. Sellepärast ei suutnud talupoegkond segeli jõuka kodanlusega võistelda ning laiad maaalad Prantsusmaal läksid revolutsiooni ajal kodanluse kätte. Millisel määral õnnestus kodanluse kõrval omandada maad ka talupoegadel - selle küsimuse käsitlemisele ongi pühendatud käesoleva töö antud osa. Kuidagi ei anna see (ega saagi anda) sellele küsimusele ammendavat vastust, kuid üldise iseloomustuse andmine konkreetsete näidete varal on siiski võimalik.

Kui 1790.a. lõpus ja 1791.a. alguses alustasid munitsipalitseedid rahvavarade müüki, siis hakkas maatükke, mis olid võimalikult suured (Asutav Kogu püüdis neilt maadelt

---

I Peale raheliste vahendite oli ka maade müük ise kodanluse käes. Segeli määrati oksjonite tähtajad sellised, et arvatavad võistlejad ei saanud oksjonist osa võtta. Lisaks kõigele moodustati veel spekulantide rühmi, kes kõrvaldasid võistlejaid igasuguste vahendite abil (ähvardused, üraostmine jne.). Kõik see andis kodanlusele suure eelise talupoegade ees.

võimalikult suurt sissetulekut!) ostma peamiselt linnakodanlus (administratsiooni- ja kohtuametnikud, pankurid suur- ja väikekaupmehed jne.) Haute-Garonne'i, Aisne'i, Côte d'Or'i, Sarthe'i jt. departemangudes, kellede kohta on andmed täpselt teada, osteti kirikumaad enamuses kodanluse poolt. Toulouse distriktis Haute-Garonne'i departemangus läks 74 meterijast[I] 60 kodanluse kätte, kusjuures need olid kõige suuremad meterijad[2]. Aisne'i departemangus Laon distriktis omandas kodanlus peaaegu poole kõigist maadest. Samasugune lugu oli Allier's, Côte d'Or'is jt. departemangudes.

Kuid mitte alati ei saanud kodanlus talupoegade ees üle kaalu. Näit. St. Gaudens distriktis omandas kodanlus 59 meterijast I4, kuna ülejäänud läksid talupoegade kätte.[3] Põhja departemangu Cambrai distriktis omandasid talupojad aastail I790-I793 I6 000 ha maad samal ajal kui kodanlus ostis vaid umbes I600 ha, Le Quesnoy distriktis ostis talupoegkond üle 6000 ha kodanluse 640 ha vastu, Valenciennes'i distriktis umbes 8000 2800 vastu, Avesnes'i distriktis üle 4 000 850 vastu.[4]

Seega toimus kodanluse ja talupoegade vahel kibe

I meterija - nii nimetati Lõuna-Prantsusmaal feodaalset maavaldust, mis anti rendile pooletera süsteemi alusel.

2 Лучицкий, Состояние...lk. 42

3 Sealsamas, lk.I43

4 М.Лефевр, Аграрный вопрос в эпоху террора, Ленинград 1936, lk.40-41

võitlus rahvusvarade omandamise pärast. Nagu märgitud, oli rikkal kodanlusel maade ostmine võrratult kergem kui talupoegadel. Edukaks võitluseks kodanluse vastu hakkasid talupojad omal vahel moodustama maade ostmiseks liite.

Näit. Laon'i distriktis (Aisne'i dep.) õnnestus talupoegadel võidelda sel viisil kodanlusega võrdlemisi edukalt. Côte d'Or'i departemangu Châtillon distriktis omandasid talupojad üle poole kõigist maadest.

Talupoegade liidud ostsid peamiselt selle küla maad, kus nad ise elasid või ka siis naaberküladest. Liite moodustasid omavahel peamiselt vaesemad talupojad (travailleurs, manouvriens, journaliers, domestiques, artisans). Kuna jõukamad talupojad ühinesid suurteks liitudeks harvemini. Harvade eranditena tekkis talupoegade liite ka väikekodanlusega.

Ajavahemikul 1791-1793 ostsid Soissons'i distriktis 22 sellist liitu maad 22 kihelkonnas. Talupoegade hulk neis liitudes kõikus 8-68 isiku vahel.[1]

Samasugust pilti näeme Laon'i distriktis, kus sama ajavahemiku jooksul sõlmiti 1269 oksjonitehingust vaid 629 üksikisikutega, ülejäänud aga talupoegade liitudega.[2] Neist kuulus 445 liitu 2-7 isikut, 55 liitu 7-10 isikut, 93 liitu 10-20 isikut, 28 liitu 40 isikut, 5 liitu 40-70 isikut, 11 liitu 70-100 isikut, 2 liitu üle 100 ja 1 liit 225 isikuga.

---

1 Лучицкий, Отчуждение... lk.55

2 Sealsamas

Peaaegu kõik need liidud, eriti just suuremad, koosnesid talupoegadest. Mõnedesse liitudesse kuulusid ainuüksi laboureur'id, teise üksnes vigneron'id jne. Näiteks ostsid Soissous distrikti Jouilles kihelkonnas laboureur'id 194 arpent'i maad. Samas distriktis ostsid 25 vigneron'i ja I manoürier terve farmi St.-Medard abtkonnast.

Väga sageli moodustasid talupojad liite ka võitluseks spekulantide vastu. Kuid need talupoegade liidud ei olnud püsivad. Peale antud tehingu sooritamist ja ostetud maa jaotamist nad lagunesid. Olenevalt tehingu suurusest kõikus ka talupoegade arv liikides. Näiteks kõikusid talupoegade ostud Lot departemangus 85 ja I50 000 livre'i vahel. Seejuures toimusid 4 suuremat ostu vastavalt I50 000, 7I 000, 49 000 ja I2 000 livre'i eest.[I]

Ka pärast I792.a. seadust, milles lubati maade müük väikeste tükkidena ei kadunud talupoegade liidud, kuigi nende arv vähenes. Näiteks Laon'i distriktis oli 550 tehingust, mis teostati I792.a. lõpust I793.a. alguseni üksikoste 474, talupoegade liitude poolt teostatud oste vaid 76.[2]

Kihistumise protsess talupoegade hulgas, mis toimus Prantsusmaal juba enne revolutsiooni, arenes rahvavarade müügi ajal edasi soodsamates tingimustes. Jõukamad talupojad, kelledel olid võimalused maade ostmiseks palju suuremad kui kehvikutel, omandasid tihti peale võrdlemisi

---

I Лучицкий, Обуждение...!к.56

2 Sealsamas, lk.57

suuri krunte ja muutusid tõelisteks kulakuteks, kes ekspluateerisid võõrast tööjõudu. Maatud ja vähese maaga talupojad , kelledel ei olnud maade ostmiseks raha, jäid edasi virelema oma väikesele maalapile või töötasid sulastena talupoegade ladviku juures. Seega muutus klassivõitlus prantsuse külas revolutsiooni ajal palju teravamaks.

Näiteks võib tuua järgmise tabeli rahvusvarade müügi kohta Põhja departemangus.[I]

Müüdud maade pindala

Ostjate klassi koosseis	kuni 1 ha	kuni 5 ha	kuni 10 ha	kuni 40 ha	kuni 100 ha	kuni 200 ha	kuni 300 ha	kuni 400 ha	kuni 500 ha	kuni 600 ha	kuni 700 ha	kuni 800 ha
talupojad	15 340	7102	1208	914	152	33	2	1	–	–	–	–
kodanlus	1461	1341	577	678	221	63	15	4	3	1	1	1

Nagu tabelist nähtub ostis talupoegade põhiline mass 22 442 talupoega 24 752-st väikeseid maatükke (alla 1 ha ja 1-5 ha), kuna suuremate kruntide ostmisel langes talupoegade arv märgatavalt. Selliste väikeste kruntide ostjateks olid just kehviktalupojad.[2]

1 Tabel on võetud teosest „ Новая история в документах и материалах ", lk. 188

2 Kuna andmed on võetud kodanlikult autorilt ja see selle vastu allikate läbitöötamisel huvi ei tundnud, siis me ei tea kas maid suurusega 1-5 ha ostis ainult kehvistu. Vahel võis seda ka talupoegade ladvik. Enamikul juhtudel ostis selliseid maid siiski külakehvistu.

Maade ostjad, millede suurus ületas 5 ha oli ainult 2310.

Oksjonite tagajärjel toimus endise suurmaaomanduse tuntduv killunemine, kuna iskute arv, kes ostis rohkem kui ühe krundi oli suhteliselt väike. Nii näiteks ostis Rhône'i departemangus Villefrauche'i distriktis 2149 ostjat 57,9 % 1 krundi, 2 % 2 krunti, 3,4 % 3 krunti, 1 % - 4 krunti jne. Ainult 1 ostja ostis 14 krunti.[1]

Ühel või teisel viisil leidis selline nähtus aset ka Pas de Calais', Aisne'i, Ille-et Vilaine'i, Côtes du Nord'i, Sarthe'i, Lot', Allier', Haute Garonne'i, Côte d'Ori, Bouches du Rhône'i, Indre-et-Loire'i, Orne'i jt. departemangudes.

Kohtades, mis olid kaugel suurtest kaubanduslikest, töötuslikest või administratiivkeskustest, pärines enamus osjaist kohalike elanike (peamiselt talupoegade)hulgast. Departemangudes, kus asusid sellised rahvarikkad linnad nagu Pariis, Marseille, Lyon, Bordeaux jt. ostis rikas kodanlus maad tunduvalt rohkem. Oli üldiseks reegliks, et linnade ligiduses müüdavad maad osteti suures enamuses linnakodanluse poolt. Mida kaugemal asusid müüdavad maad linnadest, seda nõrgem oli kodanluse osa. Erandi moodustasid vaid suuremate linnade (Pariis, Nantes, Lyon, Marseille ja Bordeaux) kodanlus. Näiteks oli Pariisi kodanluse osavõtt maade müügist teada peaaegu kõigis departemangudes. See osavõtt oli seda suurem, mida lähemal oli teatud departemang või distrikt Pariisile. Aisne'i ja Sarthe'i departemangudes ostis

---

[1] Лучицкий, Состояние... lk. 173

Tabel rahvusvaheks ostmiseks kohta kodanluse ja talupoegade poolt

Departemang	Distrikt	kirikumaad		emigrantide maad		ülejäänud hulk		Departemangu pealinna ostmised
		kodanluse	talupoegade	kodanluse	talupoegade	kodanluse	talupoegade	
I Sarthe	1. Le Mans[1]	53,2%	46,8%	48,4%	51,6%	49,2%	50,8%	33,9%
	2. La Flèche	38,8%	61,2%	48,8%	51,3%	49,4%	50,6%	0,1%
	3. Mamers	34,4%	65,6%	57,3%	42,7%	32,3%	67,9%	—
	4. St. Calais	30,2%	69,8%	29,1%	70,9%	29,8%	70,2%	0,6%
	5. Fresnage sur Sarthe	21,9%	78,1%	34,3%	65,7%	25,2%	74,8%	0,4%
	6. Sable	20,0%	80,0%	32,0%	68,0%	21,5%	78,5%	0,2%
	7. Chateau Loir	15,8%	84,2%	28,4%	71,6%	16,1%	83,9%	0,09%
II Haute-garonne	1. Toulouse	24,6%	75,4%	40,4%	59,6%	32,7%	67,3%	28,1%
	2. Revel	40,6%	59,4%	42,7%	57,3%	42,0%	58,0%	2,8%
	3. Muret	25,7%	74,3%	20,0%	80,0%	22,6%	77,4%	6,7%
	4. Rieux	15,9%	84,1%	41,5%	58,5%	31,9%	68,1%	0,1%
	5. St. Gaudens	10,7%	89,3%	12,5%	87,5%	11,6%	88,4%	—
III Côte d'Or	1. Dijon	40,8%	59,2%	29,9%	70,1%	35,0%	65,0%	35,0%
	2. Semur en Auxois	53,8%	46,2%	15,4%	84,6%	29,1%	70,9%	2,0%
	3. St. Jean de Losne	23,9%	76,1%	17,1%	82,9%	20,2%	79,8%	2,1%
	4. Chatillon	18,2%	87,8%	7,4%	92,6%	14,9%	85,1%	1,2%

1 esimesena mainitud linn on departemangu pealinn

Pariisi kodanlus maad ɬunduvalt rohkem kui näit. Rhŏne'i, Cote-d'Or'i, Haute-Garonne'i või Allier' departemangus.[I] Ka ühe departemangu piirides ostis selle departemangu pealinna kodanlus rohkem maid pealinna ligidastes piirkondades, kuna pealinnast kaugemal asuvatel aladel oli kodanluse mõju ɬunduvalt väiksem. Seda näitab ka alljärgnev tabel.

Tabel rahvusvarade ostmise kohta kodanluse ja talupoegade poolt.[2]

I Лучицкий, Состояние...!k.151

2 Seelsemas, lk.I50

Näiteks Le Mans distriktis ostis pealinna kodanlus üle I/3(33,9 %) müüdud maadest. Üldse omandas kodanlus ligi pool (49,2 %) kõigist distriktis müüdud maadest. Seejärel väheneb linnakodanluse osa tunduvalt ja Château Lâor distriktis moodustab vaid I6,I %. Samasugune on lugu ka Toulouse'i ja Dijon'i distriktis jne.

Burgundias jagunesid kiriku- ja emigrantide maad talupoegade ja kodanluse vahel järgmiselt:

Kirikumaad müüdi:

Mezingham'i kogukonnas	9	talupojale ja	5	kodanlasele,	
Lumbres'i	- " -	I5	- " -	I2	- " - ,
Mametz'i	- " -	45	- " -	5	- " - ,
Enquin'i	- " -	23	- " -	6	- " - ,
Herbelle'i	- " -	7	- " -	3	- " - ,

Emigrantide maad müüdi:

Enquin'i kogukonnas	I7	talupojale ja	I5	kodanlasele,	
Mezingham'i	- " -	I9	- " -	I7	- " - ,
Mametz'i	- " -	2	- " -	2	- " - ,
Lumbres'i	- " -	2I	- " -	II	- " - ,
Herbelle'i	- " -	8	- " -	I	- " -.[1]

Tuleb märkida, et mõnikord müüsid spekulatiivsetel kaalutsluatel oma maid isegi aadlikud. Nii näiteks müüs hertsog Saulx de Tavannes Aunay ja Beauquey kihel-

---

1 Лучицкий, Вопрос о крестьянской поземельной собственности во Франции до революции и продажы национальных имуществ, Киев, 1894, lк.42

kondades maid väikeste kruntidena. Seejuures nõudis ta alguses vaid I/3 ostusumma tasumist kuna ülejäänud summa tuli tasuda 2-5 aasta jooksul (maksude tasumise päevad olid samad, mil talupojad pidid tasuma senjöriaalseid koormisi). Ajavahemikul I7.juulist I789 kuni I.jaanuari I790. müüdi Aunay'kihelkonnas maad 30 ja Beauguey kihelkonnas I2 inimesele. I790.a. ostis maad veel 4I inimest (Aunay's I8 ja Beauguey's 23) ning I79I.a. I0 inimest (Aunay's 8 ja Beauguey's 2)[I]. Selline spekulatsioon oli hertsogile enam kui kasulik, sest juba I792.aastaks oli ta tunduva osa võlgu jäänud summast kätte saanud.

Seega jagunesid rahvusvarad kodanluse ja talupoegade vahel Prantsusmaa mitmesugustes osades väga erineval viisil. Kokkuvõttes võib öelda, et nende maade müük rikastas peamiselt kodanlust. Teatud määral sai sellest kasu ka talupoegkond, eriti just selle jõukam osa (külakodanlus). Talurahva vaesem osa suutis oksjonitelt osta maad tunduvalt vähem. Alles jakobiinide agraarseadusandluse järel, kui lubati kogukonnamaade jagamine, said paljud prantsuse talupojad väikeste maalappide omanikuks.

---

1 Лучицкий, Из истории сеньериальных и поземельных отношении во Франции в эпоху революции, Научный Исторический Журнал, № 3, 1914, lк.35

Lõppsõna.

"Kodanlikul revolutsioonil oli ainult üks ülesanne - ära pühkida, kõrvale heita, purustada kõik endise ühiskonna kammitsad. Täites seda ülesannet täidab iga kodanlik revolutsioon kõik, mis temalt nõutakse: ta tugevdab kapitalismi kasvamist".[I]

Prantsuse XVIII saj. lõpu kodanlik revolutsioon tegi lõpu feodalismile Prantsusmaal. Ta asendas ekspluateerimise feodaalse vormi uue, tolle aja kohta progressiivsemaga - kapitalistlikuga. Kodanlik revolutsioon Prantsusmaal viis tootmissuhted kooskõlla tootlike jõudude arenguga (kuigi see kooskõla sai olla ainult lühiaegne).

Keskseks küsimuseks selles revolutsioonis oli agraarküsimus. Selle küsimuse lahendamisega tegelesid Asutav Kogu, Legislatiiv ja Konvent. Asutav Kogu, Legislatiiv ja girondiinlik Konvent ei olnud huvitatud agraarküsimuse lahendamisest. Oma dekreetides kaitsesid nad feodaalidest ja kodanluse ladvikust päritoleva mõisnike huve. Nende dekreedid olid talupoegade revolutsioonilise liikumise pideva surve tagajärg. Kui rahva ülestõusuliikumine muutus väga ähvardavaks, olid Asutav Kogu ja Legislatiiv sunnitud andma välja seadusi, milledes sõnades kuulutati

[1] V.I. Lenin, Teosed, 25.k., lk. 315

"senjöriaalne kord kaotatuks". Tegelikult aga ei mõeldudki neid lubadusi täita.

Alles jakobiinide agraarseadusandlus tegi lõpu feodaalsele survele prantsuse külas ja andis talupoegadele nende poolt nõutud kogukonnamaad. Fr.Engels märkis talupoegade kohta," et Prantsuse revolutsioon vabastas tema feodaalseist maksudest ja koormistest, milliseid ta pidi enamikul juhtudel tasuma mõisnikele ... ja kindlustas talle tema talupoegliku maatüki, kui tema vaba omanduse."[1]

Kuid ka jakobiinide revolutsiooniline seadusandlus talupoegade küsimuses 1793.a. juunis ja juulis ei kaotanud maapuudust, ega viletsust prantsuse külas. Rahvusvarandused - kirikute ja emigrantide maad osteti peamiselt ~~peamiselt~~ kodanluse ja kulakute poolt juba Asutava Kogu ja Legislatiivi ajal. Nende maade ülejäägid jagas jakobiinlik konvent väikesteks kruntideks ja hakkas neid müüma järelmaksuga. Kuid jakobiinidki vajades raha eelistasid selliseid ostjaid, kes tasusid kogu maa hinna korraga. Sellepärast ei rahuldunud ka jakobiinide seadusandlus mingil määral töötavaid talupoegi. Ka peale revolutsiooni kannatasid nad maapuuduse all ja pidid endiselt töötama sulastena külakodanluse juures.

---

1 К. Маркс м Ф, Энгельс, Избранные произведения,т.II, !к.404.

Kodanluse ideoloogidena ei suutnud jakobiinid tõusta maavalduse töötavatele talupoegadele täieliku jagamise ideeni.

Seega rajasid jakobiinid, XVIII saj. lõpu järjekindlad kodanlikud revolutsionäärid, olles kaotanud feodaalse rõhumise, tee talupoegade kapitalistlikule ekspluateerimisele. Alles 125 aastat hiljem toimunud Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon kaotas Venemaal igasuguse ühe inimese ekspluateerimise teise poolt. Kuid "oma klassi, kelle jaoks ta töötas, kodanluse jaoks, teostas ta niivõrd palju, et kogu XIX sajand ... muud ei teinudki, kui viis läbi, teostas osade kaupa, viimistles seda, mida olid loonud suured Prantsuse kodanluse revolutsionäärid."[1]

Prantsuse kodanliku revolutsiooni järel algas kapitalismi võidu ja kindlustamise periood. See periood kujunes kodanlike ning kodanlik-demokraatlike revolutsioonide ja rahvuslike vabastusliikumiste ajajärguks. "1648.a. ja 1789.a. revolutsioonid ei olnud inglise ja prantsuse revolutsioonideks; nad olid euroopaliku mastaabiga revolutsioonid. Nad kujutasid endast ühe kindla ühiskondliku klassi võitu vana poliitilise korra üle, nad kuulutasid välja Euroopa ühiskonna poliitilise korra."[2]

---

1 V.I. Lenin, Teosed, 29.kd., lk. 342.

2 К.Маркс и Ф. Энгельс, Соч., т.УП, lk.54.

Käesolev töö võib lugejale pakkuda huvi revolutsioonide ajaloo ühe varasema ja tähtsama perioodi - Suure Prantsuse kodanliku revolutsiooni tundmaõppimisel.

Kasutatud kirjandus.

Marksism-leninismi klassikud.

I. К.Маркс, Капитал, Т.111, 1.k., I950.

2. K.Marx, Louis Bonaparte'i kaheksateistkümnes brümäär, Tallinn, I952.

3. К.Маркс, Маркс - им.Ковалевскому апрель 1879, Переписка К.Маркса и Ф.Энгельса с русскими политическими деятелями, 1k.232-233

4. F.Engels, Anti-Dühring, Tallinn, I954.

5. Ф.Энгельс, Крестьянская война в Германии, Москва, 1952.

6. Ф.Энгельс, Крестьянский вопрос во Франции и Германии, К.Маркс и Ф.Энгельс, Избранные произведения, Т.11, Москва, 1948, !к.401-421.

7. К.Маркс и Ф.Энгельс, Буржуазия и контрреволюция, Соч., Т.У11, Москва-Ленинград, 1930, !к.49-71.

8. К.Маркс и Ф.Энгельс, Законопроект о феодальных поборах, Соч.,Т.У1, Ч.1, Москва-Ленинград, 1930, 8к.341-355.

9. V.I.Lenin, Aruanne VSDTP Ühinemiskongressi kohta, Teosed, IO. köide, Tallinn, I952, 1k.293-35

IO. V.I.Lenin, Kontrrevolutsioonixxxxx asub pealetungile, Teosed, 24. köide, Tallinn, I954, 1k, 492-494.

II. V.I.Lenin, Koolivälise haridustöö I Ülevenemaaline kongress 6.-I9. mail I9I9, Teosed, 29. köi- Tallinn, I954, 1k.305-346.

I2.V.I.Lenin, Revolutsiooni kahest joonest, Teosed, 2I.köide, Tallinn, I953, lk.376-38I.

I3. V.I.Lenin, II Internatsionaali krahh, Teosed, 2I. köide, Tallinn, I953, lk. I79-229.

I4. V,I. Lenin, Valimiskampaania põhimõttelised küsimused, Teosed, 17. köide, Tallinn, I95I, lk.352-376.

I5. W.I.Lenin, Ähvardav katastroof ja kuidas sellega võidelda, Teosed, 25. köide, Tallinn, I954, lk. 297-340.

Üldine kirjandus.

1. Н.Г.Вебер, Первое русское исследование французской революции XУ111 века, Из истории социально-политических идей, Москва, 1955, !к.643-663.

2. В.Волгин и Е.Тарле, Французская буржуазная революция 1789- 1794, москва-Ленинград, 1941. /Французская.../

3. Ф.Вольтере, Очерки по истории аграрных отношений и аграрного вопроса во Франции 1700-1790.гг. Москва-Петроград, 1923 /Вольтере, Очерки.../

4. Н.Кареев, Крестьяне и крестьянский вопрос во Франции в последней четверти XУ111 века, Москва, 1879. /Кареев, Крестьяне.../.

5.М.Ковалевский, Вопрос о размерах крестьянской собственности до революции и о том, в чьи руки перешла масса конфискованных у церкви земле, Русская мысль, 1896, № 6, !к.126-141.

6. М.Ковалевский, Очерки социального быта Франции, Вестник Европы, 1911, № 7, !к.9 -142 /Ковалевский, Очерки.../

7. М.Ковалевский,Происхождение мелкой крестьянской собственности во Франции, С.Петербург, 1912,/Ковалевский, Происхождение.../

8. Ж.Лефевр , Аграрный вопрос в эпоху террора, Ленинград, 1936..

9. Лучицкий, Аграрные отношения во Франции накануне революции, Русское богатство, 1913,№ 2.№3.,!к.164-191;122-141 /-Лучицкий, Аграрные отношения во Франции.../

10. И. Лучицкий, Аграрные отношения накануне революции в окрестностях Парижа, Журнал мин. народного просвещения, 1915,№6, !к. 241-279.
/- Лучицкий, Аграрные отношения,,. /

11. И. Лучицкий, Вопрос о крестьянской поземельной собственности во Франции и продаже национальных имуществ, Киев, 1894.

12. И. Лучицкий, Из истории сеньёриальных и поземельных отношений во Франции в эпоху революции, Научный Истор. Журнал, 1914,№3,!к.30-41.

13. И. Лучицкий, Крестьянство во Франции XVШ в., Книга для чтения по истории нового времени,том П,М., 1911.
/-Лучицкий, Крестьянство.../

14. И. Лучицкий, Отчуждение национальных имуществ во Франции в конце XVШ в., Русское богатство, 1912,№2,!к.102-124/ -Лучицкий, Отсуждение.../

15. И. Лучицкий, Состояние земледельч.классов во Франции накануне революции и аграрная реворма 1789-1793 гг.,Киев, 1912./-Лучицкий,Состояние.../

16. А. Манфред, Французская буржуазная революция конца XУШ века, М., 1950 /-Манфред, Французская.../

17. А. Матьез, Борьба с дороговизной и социальное движение в эпоху террора, М.-Л., 1928.

18. А. Матьез, Французская революция, Т. 1-Ш, М. 1925-1930.

19. Новая история в документах и материалах, Вып.1, 1934. /- Новая история.../

20. Д. Петров, Ликвидация сеньёриального режима во Франции по документам изд. Саньяном и Кароном, Киев, 1915. /- Петров, Ликвидация.../

1. Б. Поршнев, Крестьянские и плебейские движения XУП-XУШ вв, во Франции, Историк-Марксист, 1939, № 4, !к.85-93. /-Поршнев, Крестьянские.../

2. Ф. Потемкин и А. Молок, Кризис феодально-абсолютистского прядка и буржуазная революция 1789-1794 годов во Франции, М., 1949.

23. С. Сказкин, Деревня и город в эпоху французской революции, В. Волгин, Хрестоматия по соц.-эконом. истории Европы в новое и новейшее время, М.-Л., 1929, !к.479-551./-Сказкин, Деревня.../

24. И. Фролова, Значение исследований Н.И. Кареева для разработки истории французского крестьянства в эпоху феодализма, Средние века, УП, М., 1955, !к.315-334.

25. А. Young, Travels in France during the years 1787, 1788 1789, Cambridge, 1929 /-Young, Travels...

S i s u k o r d

S i s s e j u h a t u s . . . . . lk. 1

I pt. AGRAARSUHTED JA TALUPOEGKOND PRANTSUSMAAL 1789.A. KODANLIKU REVOLUTSIOONI EEL . . . . lk. 12

1) Feodaalne maavaldus, eriti talupoegade maavaldus Prantsusmaal revolutsiooni eel . . . . . " 12

2) Feodaalne rendis Prantsusmaal enne revolutsiooni . . . . . " 28

3) Talupoegade seisukord Prantsusmaal revolutsiooni eel kui revolutsiooni põhjustaja . . . . . " 37

pt. AGRAARSEADUSANDLUS KUNI JAKOBIINIDE DIKTATUURI PERIOODINI . . . . . " 53

1) Talurahva revolutsiooni algus Prantsusmaal ja Asutava Kogu 5.-11.augusti 1789.a. dekreedid . . . . . " 53

2) Asutava Kogu agraarpoliitika pärast 5.-11.augusti 1789.a. dekreete . . . . . " 66

3) Legislatiivi ja Girondiinliku Konvendi agraarpoliitika. Kiriku- ja kogukonnamaade küsimus . . . . . " 73

III pt. TALUPOEGKOND ASUTAVA KOGU JA LEGASLATIIVI PERIOODIL . . . . . " 85

1) Talupoegade võitlus agraarküsimuse lahendamise eest . . . . . " 85

2) Talupoegade võitlus kiriku- ja kogukonnamaade jaotamise eest aastail 1789 - 1792 . . . . . " 102

IV pt. AGRAARKÜSIMUSE LAHENDAMINE JAKOBIINLIKU KONVENDI POOLT . . . . . .lk. 110

1) Talupoegkond žirondiinliku Konvendi ajal . . . . . " 111

2) Jakobiinide agraarseadusandlus . . . " 119

3) Kodanlus ja talupoegkond rahvus-varade ostjana . . . . . " 132

L õ p p s õ n a . . . . . " 142

Kasutatud kirjandus . . . . . " 146